

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 28.

Tisdagen den 14 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 239, med förslag till ändrad lydelse av § 63 regeringsformen och § 39 mom. 1 riksdagsordningen.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 244, angående överskridande av vissa poster i avlöningsstaterna för universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet m. m.;

nr 245, angående vissa anslag för försvarsändamål;

nr 247, angående anslag till statens ammunitionsnämnd för budgetåret 1940/41:

nr 248, angående anslag till statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m.;

nr 249, angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till vissa vedeldningsprov m. m.;

nr 250, angående anslag till ytterligare medel för kontroll och undersökning av gasgeneratoraggregat; samt

nr 252, med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 31 mars 1938 (nr 87) angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslagen).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 243, angående avlöning av viss krigspolispersonal.

Föredrogs herr *Lindhagens* motion, nr 206, om tryckning av den väckta motionen nr 204 behandlande världsfredens och den internationella rättsordningens program samt svensk propaganda för den varaktiga freden.

Ang. tryckning av motionen I: 204.

Sedan herr *Lindhagen* vid kammarens sammanträde den 3 maj 1940 väckt en motion, nr 204, om världsfredens och den internationella rättsordningens program samt svensk propaganda för den varaktiga freden, hade herr talmanen vid kammarens sammanträde påföljande dag förklarad sig förhindrad att framställa proposition på remiss till utskott av förevarande, efter den ordinarie motionstidens utgång avgivna motion. Berörda propositionsvägran hade godkänts av kammaren. Med anledning av vad sålunda förekommit hade motionen nr 204 icke blivit tryckt utan i riksdagstrycket allenast redovisats genom angivande av motionens nummer och motionärens namn, varjämte inom parentes tillagts orden: »Motionen vägrad remiss till utskott».

I den nu föredragna motionen, nr 206, hade herr *Lindhagen* på återopade grunder hemställt, att riksdagen ville — med anledning av under riksdagen inträffade händelser — efter konstitutionsutskottets hörande besluta,

Ang. tryckning av motionen I: 204. (Forts.)

1:o att förenämnda motion I: 204 om världsfreden skulle i anslutning till hitintills gällande konstitutionell praxis befordras till trycket;

2:o att — om detta mot förmodan avslöges — den tryckta motionen dock borde återgiva även motionens rubrik och yrkande.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att denna motion, som rör första kammaren enskilt, måtte — enligt § 55 riksdagsordningen — genast företagas till avgörande.

När jag säger, att motionen rör första kammaren enskilt, innebär detta, att jag — i motsats till motionären — anser, att motionen ej kan tillhöra konstitutionsutskottet. Motionen rör det konkreta fallet, om denna motion nr 204 skall enligt bestämmelse i reglementariska föreskrifter för riksdagen tryckas. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska bl. a. grundlagarna och reglementariska föreskrifter, och det är generella föreskrifter, ej konkreta fall, som förutsätts för att konstitutionsutskottet skall upptaga fråga om ändring. Här yrkas blott i fråga om det konkreta fallet — att efter konstitutionsutskottets hörande besluta

1:o att motionen om världsfreden skall i anslutning till hitintills gällande konstitutionell praxis befordras till trycket,

2:o att — om detta mot förmodan avslås — den tryckta motionen bör återgiva även motionens rubrik och yrkande.

Frågan är enligt min mening sådan som avser kammaren enskilt. Den ligger på bordet från förra sammanträdet. I dag bör — enligt § 58 riksdagsordningen — antingen hänvisning till utskott ske, därest frågan ej nedlägges, eller eljest frågan bli avgjord. Jag yrkar, att frågan nu bliver utan remiss till utskott avgjord.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den föregående talaren intresserar sig ju så ytterst obetydligt för världsfreden och den internationella rättsordningen samt svensk propaganda för en varaktig fred. Det är så, att han föresatt sig att med stöd av kanslideputerade och såsom det förefaller kanske även talmannen bakom sig utrota denna motion uti en blodig världsangelägenhet. I strid mot praxis, grundlagar och gudomliga bud skall såsom en första kammarens lilla privata angelägenhet debatteras vid ett bordläggningsplenium av den lilla församling, som nu befinner sig här, och därefter avgöras omedelbart med tillskott av dem, som rusa till vid voteringsklockans ljud och ej ha en aning om vad det gäller.

Jag ber först få göra en rättelse i yrkandet. Det står i 2 mom. »att — om detta mot förmodan avslås — den tryckta motionen bör återgiva även motionens rubrik och yrkande». De två sista orden, »och yrkande», skola utgå. Det var en missuppfattning av mig att de kommo med, men till och med då en motion återtages, brukar man i varje fall alltid återgiva rubriken.

Konstitutionell praxis är en sak, som kanslideputerade väl ha att rätta sig efter, men ej att på egen hand omvandla. Men de ha ansett sig befogade sedan ett par år att införa »en ny konstitutionell praxis». Tidigare konstitutionell praxis har bestått däri, att en väckt motion alltid har tryckts i sin helhet, utom då den återtagits; i ett liknande fall förekom detta även under den senaste urtima riksdagen. Om däremot en motion återtages, tryckes motionens nummer och motionärens namn och även rubriken, så att man skall veta vad den handlade om.

Nu vill den föregående talaren, att denna min sammanfattande världsfredsmotion skall såsom en sådan ensam rutenhet och likgiltighet trampas under fötterna, att icke ens rubriken får återgivas i det tryckta exemplaret, utan

Ang. tryckning av motionen I: 204. (Forts.)

endast det tomma skelettet — »nr 204 av herr Lindhagen». I det register över riksdagshandlingarna, som uppgöres efter riksdagens slut och där man skall kunna se, vilka motioner som väckts och vilka frågor som varit uppe under riksdagen, kommer man alltså icke att återfinna denna min sammanfattande motion om världsfreden och dess detaljerade förutsättningar. Här har vår tids förakt för de andliga värdena verkligen nått en av sina många höjdpunkter.

Nu är det ostridigt, att motioner som denna alltid tryckts i sådana fall, som här ha förekommit. Motionen är ju väckt! Det är icke förbjudet att väcka den. Och en motion, som är väckt och icke återtages, har som sagt alltid tryckts. Men här skall nu införas en *ny praxis* — det har också av kanslideputerade kallats så.

Emellertid strider förfaringssättet i detta fall *även mot den praxis, som vid denna riksdag har införts* just i fråga om motioner av förevarande beskaffenhet. Det förhåller sig nämligen så, att jag, med åberopande av grundlagens stadgande om rättighet att med anledning av under riksdagen inträffade händelser väcka motioner, så länge riksdagen är samlad, har väckt två världsfredsmotioner av mindre omfattning än denna. Beträffande dessa har talmannen framställt proposition om, att de skulle remitteras, och då ha de också tryckts.

Nu vill den föregående talaren till och med påstå, att denna sak är en *första kammarens enskilda angelägenhet*. Kanslideputerade äro ju dock valda från både första och andra kammaren, och alla motioner skola ostridigt gå till bägge kamrarna. Min motion har också gjort det men i den av den föregående talaren berömda formuleringen »nr 204 av herr Lindhagen», och så ingenting vidare, annat än att det inom parentes står, att den icke har remitterats till utskott. Är detta en första kammarens enskilda angelägenhet? Den är ju gemensam för bägge kamrarna. Jag har varit med i alla domstolsinstanser, och därför vågar jag säga, att man skall vara bra litet domarerfaren för att påstå, att en motion, som utdelas och enligt sin natur skall behandlas av bägge kamrarna, är en enskild angelägenhet för denna kammare. Man skall gå bra långt i fientlighet mot denna stora fråga och förvrängning av vanlig sund domarpraxis och sakens natur och allt annat för att komma med ett sådant påstående.

Den föregående talaren har icke yttrat sig om andra punkten i yrkandet, nämligen att åtminstone rubriken bort tryckas. Detta sker ju enligt gammal konstitutionell praxis även om en motion återtages. Då vet man åtminstone vad motionen i stort har handlat om. Enligt vad jag förnam, när jag talade med den föregående talaren, förhåller det sig så, att det var kanslideputerades ordförande i andra kammaren som ansåg, att motionen var en första kammarens enskilda angelägenhet, och i egenskap av ordförande befallde han, att icke heller rubriken skulle få tryckas. När jag talade med den föregående talaren därom, blev han något generad. »Ja, det har väl Eriksson sagt då», sade han. Men nu tvekar han ej att yrka avslag även på andra punkten i min framställning, som begär, att nu och för framtiden även rubriken återgives i den tryckta motionen. Jag får verkligen säga, herr talman, att här börjar, som Strindberg sade, fäderneslandet att värka bort. Det är nästan så att man icke längre vill vara med i ett land, där sådana yrkanden kunna framställas.

Jag hemställer således, att denna sak, såsom rörande en gammal konstitutionell praxis, remitteras till konstitutionsutskottet. Så har vid denna riksdag redan skett beträffande en liknande angelägenhet. Jag har nämligen påyrkat reglering av den s. k. konstitutionella praxis, som går ut på att man

Ang. tryckning av motionen I: 204. (Forts.)

har rätt att framställa interpellationer och få dem besvarade av vederbörande statsråd. Denna konstitutionella praxis finnes icke omnämnd någonstades i grundlagarna och därför åsidosätts i dessa demokratiens utförsbackar svaren alltmer från statsråden. Men i alla fall, när nu fråga väckts, att närmare lagfästa interpellationsrätten, så har motionen härom och detta utan tvekan remitterats till konstitutionsutskottet.

Herr talman! Jag hemställer, att mina tvenne yrkanden måtte var för sig bifallas, eller — om det första icke godtages — att åtminstone det andra yrkandet bifalles.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag har endast att avvakta det beslut, som kammaren fattar, huruvida detta ärende skall i dag avgöras eller icke, och ber att därefter få ingå på vad jag har att säga i avseende å herr Lindhagens anförande.

Sedan överläggningen angående frågan, huruvida den nu ifrågavarande motionen skulle genast avgöras, förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att kammaren skulle besluta, att motionen skulle genast avgöras; samt 2:o) att kammaren skulle besluta, att motionen skulle hänvisas till utskott.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till det under 1:o) här ovan upptagna yrkandet vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att herr Lindhagens ifrågavarande motion, nr 206, skall genast avgöras, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren, att motionen skall hänvisas till utskott.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 16;

Nej — 1.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen anförde, att kammaren alltså beslutit, att förevarande motion skulle genast avgöras.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Det är för mig ganska beklagansvärt dels att gång efter annan komma i allmän diskussion här i kammaren med herr Lindhagen och dels att han inlåter sig med mig i privata

Ang. tryckning av motionen I: 204. (Forts.)

samtal, som sedermera icke riktigt refereras. Jag är säker på att kammarens herr talman och herrar ledamöter hålla mig räkning för att jag icke går in på något bemötande av påståendet, att den, som talar mot herr Lindhagen, talar mot sunt förnuft och att det här gäller en förvrängning av vanlig praxis. Jag är icke sådan, att jag brukar förvränga praxis. Jag anser mig ha sunt förnuft, och det är därför jag har begärt att få utlägga min mening i denna fråga som jag nyss meddelade att jag ämnade göra.

Det är således nu, herr talman, fråga om avgörande i avseende å motion, och då — fortfarande enligt § 58 riksdagsordningen — varje ledamot därvidlag äger avgiva yttrande, anhåller jag att få säga några ord.

Först åberopar jag åter, att jag anser, att frågan ej hör till konstitutionsutskottets handläggning och ej bör remitteras till utskott. I avseende på tryckningen får jag säga följande. Enligt riksdagsordningen skola kamrarnas protokoll och övriga riksdagshandlingar av trycket utgivas. Tryckningen ombesörjes av riksdagens kansli, och enligt § 14 reglementariska föreskrifter skola kanslideputerade vaka däröver, att riksdagshandlingar bliva tryckta och till kamrarnas ledamöter utdelade. Kanslideputerade hava nu ansett, att en motion, som ej remitteras till utskott, ej är en sådan riksdagshandling, som skall till ledamöterna utdelas. Utdelningen är till för att ledamöterna skola kunna sätta sig in i en fråga i och för dess avgörande. Sådant behov ha kanslideputerade funnit icke föreligga i avseende å denna motion nr 204.

Hurudant förfarandet förut har varit i avseende å avvisade motioner har tydligt varit beroende på särskilda omständigheter, och om missbruk föranleder särskilt övervägande, upptaga givetvis kanslideputerade frågan fall efter fall. I detta fall ha kanslideputerade letts även av hänsyn till uppmaningen till försiktighet med statens medel. Tryckningen skulle föranleda en onödig utgift på flera hundra kronor, något som kanslideputerade icke kunnat anse försvarligt.

Så, herr talman, skall jag be att få säga några ord om herr Lindhagens motivering, och jag ber kammaren om överseende för att jag nödgas upptaga kammarens tid med en enligt min mening så oväsentlig sak, som herr Lindhagen dock synes vilja göra ett stort nummer av, nämligen huruvida denna motion skall rubriceras eller icke. Det står i motiveringen till motionen, att ett icke återgivande av motionens rubrik skett på eget initiativ av kanslideputerades ordförande, varvid åberopas ett yttrande som skulle ha fällts av kanslideputerades vice ordförande. Nu ber jag att få upplysa kammaren om att någon vice ordförande icke finnes hos kanslideputerade. Men om herr Lindhagen, vilket tycks framgå av hans yttrande och vilket även inskrivits i motionen, avser ett samtal i denna sak som förts med mig privat, måste jag säga att detta samtal är i motionen fullkomligt felaktigt återgivet. Då herr Lindhagen kom och visade mig motionen i dess enkla avfattning — motion nr 204 av herr Lindhagen; icke remitterad — meddelade jag honom att kanslideputerade enhälligt beslutat att motionen icke skulle tryckas, och att ordföranden ägde att avgöra i fråga om motionens avgivande i tryck. På herr Lindhagens invändning att det vore omöjligt för intresserade att återfinna motionen, förklarade jag att det i detta avseende vore oväsentligt om motionen vore rubricerad eller icke, då vederbörande genom protokollet kunde få anvisning om densamma. Jag sade också att vi kanslideputerade stodo bakom vår ordförande, som hade ägt att göra vad han funnit lämpligt, oavsett om han ville ha rubricering eller ej. Det är ju ordföranden som expedierar våra tryckningsbeslut. Motionen är nu numrerad, och den som vill läsa den har blott att gå ned på tryckeriexpeditionen, i vars arkivsamling den finns bland alla andra motioner. I kammarens protokoll över beslutet att icke remittera

Ang. tryckning av motionen I: 204. (Forts.)

motionen står allt som behövs för att man skall kunna leta sig fram i arkivets labyrinter. Det förekommer alltså icke något förtryck.

Jag ber nu, herr talman, att få yrka avslag på motionen.

Herr Lindhagen: Den siste talaren nämnde något om att motioner, som inte utdelades, heller inte borde få den äran att upptagas ens med sin rubrik. Men den siste talaren vet väl, att denna motion *är utdelad* i bägge kamrarna under sin rubrik: »Motion nr 204 av herr Lindhagen» med parentetiskt angivande allena att den ej remitterats till utskott. Den är utdelad, men då kan man också begära att till kamrarnas medlemmar inte utdelas ett nonsens, utan att de få åtminstone någon upplysning, som motiverar att en motion utdelas. Nu är det alltså meningen att en motion som icke är återkallad inte skall få stå kvar ens med sin rubrik, medan däremot en återkallad motion skall utdelas med sin rubrik. Gammal konstitutionell praxis är att en återkallad motion naturligtvis inte skall tryckas i sin helhet, men i alla fall med sin rubrik, därför att kammarens ledamöter och icke minst eftervärlden skall få reda på det ämne som motionen sysslade med. Därigenom blir den, som upprättar sakregister över årets motioner, också i tillfälle att få veta vad motionen handlar om och under vilken rubrik han skall registrera den. Men när en motion icke återkallas, skall icke ens rubriken få komma till synes i trycket. Det är, herr talman, mot ett sådant förtryck av »kanslideputerade» tillskapad olaglig befogenhet för att ändra riksdagens praxis och tumma på motionsrätten i oanad omfattning som jag gör min gensaga och med andra punkten i den nu föreliggande motionen. Inget hinder lär för övrigt kunna resas mot, att en motionär väcker en motion genom att då helt uppläsa den, varigenom den på det sättet kommer till riksdagens och eftervärldens kännedom på tillgängligt sätt.

Det finns ett exempel av liknande art från senaste urtiman. Då väcktes en motion i anledning av en proposition, vilken motion ej upptogs till prövning, när den avsåge ett annat ämne än propositionen. I andra kammaren återkallades motionen, och den blev därför inte tryckt i dess handlingar, men i rubriken stod inte blott motionärens namn utan även vad motionen handlade om. I första kammaren var herr Branting motionär och han vägrade att återta motionen, när han tyckte att den hängde samman med ämnet. I detta fall trycktes hela motionen och således även rubriken. Kammaren kan tydligen råka ut för alla möjliga olika slags praxis i denna fråga.

Den siste talaren förmälde att jag oriktigt återgivit vad som förekommit vid vårt samtal. Jag får väl då utmana honom på duell om den saken, ty själv har han grundligt oriktigt återgivit samtalet. Jag trodde däremot att Björkman var vice ordförande i kanslideputerade, eftersom andra kammaren fått ordförandeposten och Björkman var äldst från första kammaren. Nu finnes det att kanslideputerade inte ha någon vice ordförande, men däremot en ledamot Björkman, som särskilt och med intresse befattat sig med denna »enskilda angelägenhet för första kammaren» som han kallade den, precis som om han varit vice ordförande. Jag frågade honom varför inte ens rubriken trycktes. »Jaså, har den inte det», svarade Björkman något förvånat. »Då har Eriksson sagt till om den saken också.»

Nu har Björkman förmodligen efter samråd med talmannen sökt »förgöra» denna omfattande världsfredsmotion genom att även trolla bort den med att den endast var en första kammarens privata angelägenhet. Varför fick då ej även motionären bli tillkallad till rådslaget. Audiatur et altera pars, säger den romerska rätten.

Ang. tryckning av motionen I: 204. (Forts.)

Den nu förevarande motionen, som ej kunnat förvägras tryckning, återgiver även andra exempel.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag vill ogärna fortsätta diskussionen, men anser mig nu böra nämna, att efter det samtal, som herr Lindhagen och jag i korridoren härutänför hade, kom herr Lindhagen efter sitt lynnesutbrott till mig i kammaren och sade: »Förlåt mig», varefter vi togo varandra i hand. De orden kunde gott sägas en gång till efter herr Lindhagens sista yttrande.

Herr Lindhagen: Också en oriktig framställning, herr talman! Det Björkman här syftar på var ett senare samtal, då jag tillställde Björkman motionen i dess censurerade skick. Då Björkman fortfarande syntes omöjlig, ryckte jag häftigt ifrån honom motionskelettet. Vid ett tredje sammanträffande i förbigående tillropade jag honom ett: »Förlåt mig». Därmed var väl detta ovanliga gnat till protokollet utplånat.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag ber om undseende för att jag återkommer ännu en gång till denna detalj. Jag skulle icke vidrört episoden, om den icke varit omförmäld i herr Lindhagens motion. Vid det sammanträffande, som åsyftas, det andra av de två, som mellan oss i denna sak förekommit, sade han endast: »Förlåt mig», icke, såsom han nu sade i sitt sista yttrande, »Förlåt mig, att jag ryckte till mig motionen».

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen gjorde propositioner, först på bifall till förevarande motion samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår herr Lindhagens ifrågavarande motion, nr 206, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 17;

Nej — 0.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Lindhagen* erhöll på begäran ordet och anförde: Det borde naturligtvis, herr talman, ha ställts proposition särskilt på bifall till första punk-

Ang. tryckning av motionen I: 204. (Forts.)
ten, och, om denna avslagits, bifall till andra punkten, såsom även motionären yrkat. Det är två skilda saker. Jag yrkade uttryckligen bifall till andra punkten, för den händelse första punkten inte blev bifallen. Nu slog talmannen ihop båda sakerna, varigenom kammaren råkade i det bekymret att auktoritativt, konstitutionsutskottet oåtsport, nödgas godkänna upphävande av gammal konstitutionell praxis i två avseenden, utan konstitutionsutskottets hörande och med endast en handfull närvarande medlemmar i kammaren och åsidosättande av de två yrkandenas särställning.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran utrikesutskottets utlåtanden nr 1—7, konstitutionsutskottets utlåtande nr 15 och memorial nr 16, statsutskottets utlåtanden nr 142—153 och memorial nr 154, bevillningsutskottets betänkanden nr 21—24, bankoutskottets memorial och utlåtande nr 30—32 samt första lagutskottets utlåtande nr 32.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 26, angående ersättning åt hovrättsrådet T. L. Munck af Rosenschöld, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 39—41.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 43, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att utrikesutskottets utlåtanden nr 1—7 skulle sättas sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.43 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 15 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 246, med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent;

nr 251, angående förvärv för kronans räkning av vattenrätt i Indalsälven m. m.; samt

nr 253, angående anslag till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation för budgetåret 1940/41.

Justerades protokollen för den 8 och den 10 innevarande månad.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som enligt vad å föredragningslistan angivits komme att vid detta sammanträde besvara herr Ohlins interpellation angående arbetskraftens utnyttjande under rådande kris, erhöll ordet och anförde: I interpellation till mig har herr Ohlin med kammarens tillstånd framställt det spörsmålet, vilka åtgärder regeringen vidtagit för att i det extraordinära läge, vari Sverige sedan flera månader befinner sig, trygga en så effektiv och fullständig användning av landets arbetskraft som möjligt.

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris.

I motiveringen till interpellationen har interpellanten anført, att i nuvarande allvarliga läge en anspänning av alla krafter fordras av Sveriges folk. Jag delar helt interpellantens uppfattning, att all produktion, som gäller försvaret, nu måste forceras och att produktionen för civilt bruk bör hållas uppe så långt möjligt, så att icke en onödig sänkning av levnadsstandarden framkallas. En mobilisering av alla våra produktiva resurser bör äga rum och självfallet bör härvid den tillgängliga arbetskraften utnyttjas så långt ske kan.

Otvivelaktigt finnas för närvarande betydande arbetskraftsreserver, vilka böra kunna insättas i produktionen. Vi ha för det första ett icke obetydligt antal arbetslösa, även om de hos arbetslöshetskommittéerna såsom hjälpsökande anmälda alltjämt äro rätt få. Åtskillig kvinnlig arbetskraft kan säkerligen, om så visar sig erforderligt, få en nyttigare användning än för närvarande. Régeringen har på ett tidigt stadium haft sin uppmärksamhet riktad på att söka utnyttja de här nämnda reserverna och en av arbetsmarknadskommissionens huvuduppgifter är att tillse att så sker. Beträffande den kvinnliga arbetskraften bör härvidlag ett samarbete äga rum mellan kommissionen och den frivilliga »kvinnornas beredskapskommitté».

Enligt interpellantens mening bör arbetskraften utnyttjas mera effektivt än som nu sker genom ökad användning av skiftarbete och genom utökning av arbetstiden. Enligt min mening kan skiftarbetet i nuvarande situation vara att rekommendera även på områden, där det tidigare icke förekommit. En mera tillfällig stark efterfrågan på vissa produkter torde kunna mötas utan en omfattande nyanskaffning av fabriker, maskiner och redskap, om dessa

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)
 utnyttjas under en större del av dygnet än vad som förekommer utan skiftarbete. Härigenom torde betydande kapitalinvesteringar kunna undvikas. Särskilt det nuvarande läget gör en dylik rationell hushållning och användning av de resurser som stå oss till buds mer tvingande än tidigare.

Även beträffande övertidsarbetet har interpellanten enligt min mening i åtskilliga avseenden rätt. Samhället bör i en kritisk situation kunna kräva en större arbetsprestation än den normala och understundom måste arbetsdagen rätt väsentligt förlängas. Under kortare perioder kan så sannolikt ske och det avsedda resultatet därigenom ernås. Det vore emellertid ett misstag att tro, att en utökning av arbetstiden under långa perioder kommer att medföra nämnvärd produktionsökning. En normal arbetstid har utan tvivel sin betydelse även ur produktionens synpunkt. Vid hur lång arbetstid under ett dygn den enskilde arbetarens prestation är maximal kan visserligen icke anses definitivt fastslaget, men erfarenheten har visat, att 8-timmarsdagens införande icke på längre sikt lett till en minskning av våra produktiva resurser, snarare motsatsen. Jag vill vidare fästa uppmärksamheten därpå, att utökandet av arbetstiden i regel torde förutsätta överenskommelser mellan parterna, och att det alltså icke räcker om statsmakterna undanröja de lagliga hindren för en sådan utökning.

Jag övergår nu efter denna mera allmänna deklaration till att besvara de fyra särskilda frågor, i vilka interpellanten preciserat sina spörsmål.

1) Först frågar interpellanten vad som gjorts för att åstadkomma en omedelbar ökning av arbetstiden samt av arbete i skift inom lämpliga delar av svenskt näringsliv.

Hitintills hava de åtgärder, som från myndigheternas sida vidtagits på förevarande område, huvudsakligen varit inriktade på att, i den mån gällande författningar lämna möjlighet därtill, medge dispens från de bestämmelser om begränsning av arbetstiden, som finnas i arbetarskyddslagen samt i arbetstidslagarna — 1930 års allmänna arbetstidslag, lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln.

Vad först dispens från *arbetarskyddslagen* beträffar må erinras, att Kungl. Maj:t numera har befogenhet att meddela eftergift från de bestämmelser, enligt vilka nattarbete är förbjudet för kvinnor. Sådan dispens kan meddelas beträffande företag, som bedriver tillverkning eller beredning av förnödenheter för rikets försvar, i den mån det finnes för försvaret oundgängligen påkallat. Hitintills hava 66 ansökningar inkommit och blivit behandlade. Genom dispenserna har möjliggjorts användande av kvinnlig arbetskraft till skiftarbete, därvid det i ett stort antal fall varit fråga om treskiftsarbete.

Då det gäller arbetstidslagarna vill jag erinra om att arbetsrådet enligt allmänna arbetstidslagen har mycket vidsträckt befogenheter. Tillstånd kan sålunda ges att använda arbetstagare på övertid i betydande utsträckning. Dessutom kan enligt arbetstidslagens § 5 mom. 3 en utökning av den ordinarie arbetstiden medgivas, om arbetet är av »synnerligen stort allmänt intresse». Denna utökning kan till och med få den karaktären, att inga lagstadgade begränsningar behöva iakttagas. I vissa trängande fall ha även så vittgående tillstånd lämnats. I andra fall har medgivits en utsträckning av den ordinarie arbetstiden till 56—60 timmar i veckan, därvid arbetsgivarna kunnat ytterligare öka arbetstiden genom utnyttjande av övertid. Arbetsrådet har i flertalet fall före besluts fattande inhämtat yttrande från arbetstagarerna, i regel från deras huvudorganisationer. I de flesta fall hava dessa tillstyrkt ifrågasatt utvidgning av arbetstiden. Där tveksamhet rörande lämpligheten av föreslagen utökning av arbetstiden av principiella skäl förelegat, har dock någon ovillighet från arbetarnas sida att arbeta på utsträckt tid icke

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.) förefunnits. Något fall, då arbetarna vägrat utföra arbete under den av arbetsrådet medgivna arbetstiden, har icke kommit till rådets kännedom.

Jämväl i fråga om *lantarbetstidslagens* och *arbetstidslagens för detaljhandeln* tillämpningsområden har dispensgivning från arbetsrådets sida förekommit.

Vidare må erinras därom, att Kungl. Maj:t förordnat, att lantarbetstidslagen tills vidare under tre månader icke skall äga tillämpning i södra och mellersta Sverige. Numera har riksdagen givit Kungl. Maj:t fullmakt att, i den omfattning som prövas nödig, sätta lantarbetstidslagen ur kraft.

Slutligen vill jag omnämna, att till lagrådet remitterats ett förslag till lag, enligt vilken Kungl. Maj:t skall erhålla befogenhet att försätta även annan arbetslagstiftning än lantarbetstidslagen ur kraft.

2) Interpellantens andra fråga avser vad som gjorts för att åstadkomma en forcerad utbildning av arbetskraft för arbetsuppgifter, som äro särskilt trängande.

Mest angeläget torde för närvarande vara att tillgodose jordbrukets, skogsbrukets och verkstadsindustriens behov av arbetskraft. På jordbrukets område pågår sedan någon tid tillbaka en omfattande kursverksamhet för utbildning av ersättningspersonal. Härvid må särskilt nämnas maskinskötarkurserna samt beredskapskurserna i hand- och maskinjökning. Vad beträffar skogsarbete har den ovane ofta svårt att i början få en rimlig försörjning av detta arbete. Arbetslöshetskommissionen har därför anordnat kurser i syfte att lämna arbetslösa utbildning i handhavande och vård av de vid skogsarbete använda verktygen. Ifrågavarande kurser kunna bibringa vederbörande kursdeltagare en viss insikt om arbetets art men det erfordras en längre tids praktisk verksamhet, innan arbetet kan utföras tillfredsställande. Vidare ha anvisats medel för tillhandahållande av verktyg åt arbetslösa icke-skogsarbetare, som erbjudits skogsarbete.

Beträffande verkstadsindustrien föreligger däremot ett utbildningsproblem. Kungl. Maj:t har därför anvisat 600,000 kronor till anordnande av kurser för utbildning av tempoarbetare och hjälparbetare för verkstadsindustrien ävensom lärare för sådana kurser. Avsikten är att samtidigt ett åttiotial kurser med närmare 1,400 elever skola pågå.

3) Den tredje frågan i interpellationen avser överföring av s. k. restarbetslösa och nytillkommande arbetslösa till andra arbetsområden samt en ökning av arbetskraftens plats- och yrkesrörlighet överhuvud.

Det är alltid ett önskemål att kunna bereda arbetslösa sysselsättning inom näringsgrenar, där behov av arbetskraft föreligger. För närvarande ter sig denna sak ännu viktigare än under normala tider. Brist på arbetskraft befaras nämligen på områden inom näringslivet, vilka äro av dominerande betydelse för vår försörjning och för vårt försvarsväsen. — Såsom jag förut antytt — jordbruket, skogsbruket, verkstadsindustrien och textilindustrien.

Samtidigt med brist på arbetskraft inom vissa för hela vårt ekonomiska liv vitala områden måste vi räkna med en icke obetydlig arbetslöshet. Vi ha vissa restarbetslösa i de större städerna samt i Blekinge, Bohuslän och Västernorrland. Till dessa relativt fåtaliga grupper komma nu andra av en helt annan storleksordning. Inom byggnadsproduktionen räknar man med att omkring 70,000 personer sakna sysselsättning. Utskeppningssvårigheter, som förorsakats av det norska kriget, medföra, att stora delar av vår pappersmasseindustri kunna befaras bliva lamstagna, och vidare finnas åtskilliga näringsgrenar, vilka nu icke kunna få in sitt råmaterial som förut eller vilkas produkter nu icke efterfrågas i samma utsträckning som förut på grund av krisen.

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

Ett relativt betydande antal av de restarbetslösa har genom den offentliga arbetsförmedlingen kunnat placeras i skogs- och jordbruksarbete. Andra ha beretts arbete vid vissa civila arbeten för försvarsverkets behov. Till underlättande av arbetssökandes överflyttning från hemorten till annan ort, där arbete kan erbjudas, ha till arbetsförmedlingsanstaltens förfogande ställts statsmedel för bidrag till kostnaderna för den arbetssökandes och hans familjs flyttning m. m.

Av stor betydelse för rörligheten på arbetsmarknaden är effektiviteten hos den offentliga arbetsförmedlingen. Dennas hittillsvarande verksamhet har otvivelaktigt lämnat goda resultat, men det har länge framstått som ett önskemål att kunna ge arbetsförmedlingen en mera central ledning. Planer på arbetsförmedlingens förstatligande ha därför varit föremål för övervägande. I ett krisläge sådant som det nuvarande har förstatligandet ansetts böra utan dröjsmål genomföras. Så har skett genom att tjänstepliktslagens 2 kap. satts i kraft.

4) Jag kommer så till interpellantens fjärde fråga om åtgärder för en ökad användning av kvinnlig arbetskraft redan nu och en effektiv planläggning av dess utnyttjande i händelse av krig.

Här vill jag hänvisa till den utbildningsverksamhet av olika slag, som pågår eller planeras. Genom kvinnornas beredskapskommitté pågår en omfattande utbildning av olika slag av ersättningspersonal för jordbruket. Därjämte ha kvinnorna tagits i anspråk som ersättare för värnpliktiga lastbilsförare, vilka inkallats eller beräknats komma att inkallas till militärtjänst. En mängd kurser för utbildning av lastbilschaufförer ha vidare anordnats. och redan den 1 april hade omkring 1,300 kvinnliga ersättare till sådana blivit utbildade. Såväl statliga myndigheter som enskilda arbetsgivare ha slutligen på många håll vidtagit åtgärder för utbildning av kvinnliga ersättare för värnpliktiga yrkesmän.

I samband med denna fråga vill jag även erinra om att arbetsmarknadskommissionen i samråd med skolöverstyrelsen startat en inventering och registrering av de arbetskraftsreserver, som den äldre skolungdomen kunde erbjuda. Kungl. Maj:t har vidare bifallit en framställning om ledighet från skolarbete under fjorton dagar för barn i folkskolans tre högsta klasser i vissa trakter i Skåne och på Öland för att de skulle kunna delta i plantering av betsticklingar.

Åtskilligt har gjorts för tillgodoseende av de önskemål vilka åsyftats i interpellationen. Det bör även framhållas, att vad som hittills gjorts har skett utan anlitande av tvång. Jag vill begagna tillfället att vädja till de olika parterna på arbetsmarknaden att på frivillighetens väg söka åstadkomma än större resultat i fortsättningen och att visa lojalitet emot arbetsmarknadsmyndigheternas strävanden. Regeringen har emellertid nu även erhållit fullmakt att tillgripa de tvångsmedel, som tjänstepliktslagen medger. I första hand kommer denna fullmakt endast att utnyttjas för effektivisering av arbetsanskaffning och arbetsanvisning genom arbetsförmedlingarnas förstatligande under arbetsmarknadskommissionens centrala ledning. Skulle det visa sig, att resultaten av den frivilliga metoden med statens aktiva stöd icke bli tillfyllest, råder icke någon tvekan om att gå vidare på den väg, tjänstepliktslagen anvisar, och första steget därvid blir säkerligen införande av arbetsförmedlingstvång.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det upplysande svar, som kammaren just har fått höra.

Sedan interpellationen framställdes, har ju Sveriges läge undergått en hel del

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

avgörande förändringar. Bland annat har vår råvarutillförsel i väsentlig grad inskränkts, vilket givetvis påverkar även våra arbetsmarknadsproblem. Dessutom har Kungl. Maj:t fått rätt att suspendera lantarbetstidslagen och avser att begära befogenhet att suspendera även andra arbetstidslagar. Detta senare är åtgärder, som jag för min del hade tänkt att påyrka i interpellationsdebatten, och jag kan endast med tillfredsställelse konstatera, att dessa åtgärder nu dels vidtagits, dels, förmodar jag, komma att vidtagas. Jag kan därför fatta mig kortare än som eljest kunde ha varit möjligt, men jag vill i alla fall begagna tillfället till några randanmärkingar kring denna allttjämt mycket viktiga fråga.

Jag börjar med *arbetstiden*. Inom industrien har arbetsrådet gett rätt åt företag med ungefär 31.000 anställda att utsträcka arbetstiden. Detta är naturligtvis inte någon imponerande siffra, om man tänker på hur många hundratusentals arbetare den svenska industrien sysselsätter. Man kan knappast värja sig för slutsatsen, att både arbetsgivare och arbetare ha varit och kanske allttjämt äro så bundna av 48-timmarstraditionen, att de inte ha kommit sig för att i större utsträckning begära rätt till utvidgning av övertidsarbetet. Man kan också ifrågasätta, huruvida inte en signal från regeringen skulle ha kunnat utöva ett betydande inflytande på denna punkt och lett till att för vårt försvar viktiga industrier i större utsträckning medan tid var hade använt utvidgad övertid. Jag är för min del alldeles övertygad om att Sveriges arbetare inte skulle ha vägrat att där göra, vad som hade begärts av dem. Det har visserligen framkommit, att det i en del fall varit svårt att få igenom övertidsarbete, men jag tror, att detta får betraktas som undantagsfall. Mera allvarliga ha kanske svårigheterna varit att få utsträcka arbetstiden på lördagseftermiddagen, vilket på många håll tycks ha stött på patrull och förhindrat en eljest möjlig utvidgning av produktionen.

Det finns emellertid ett annat område än industrien, där frågan om en utsträckning av arbetstiden allt fortfarande är aktuell och mer aktuell än någonsin. Jag syftar på detaljhandeln. Denna står för närvarande inför en stark ökning av sin arbetsbörda. Ransoneringsen betyder ju ett mycket ökat arbete för detaljhandeln. Enbart för kafferansoneringsen finns det 19 blanketter, som skola ifyllas av handelns organ. Envar kan föreställa sig, hur det blir, när inom en ganska nära framtid ransoneringsen kommer att omfatta — förmodar jag — ett betydande antal varor. Härtill kommer sedan, att mörkläggningen vållar vissa bekymmer och att transporternas mera oregelbundna karaktär på grund av bensinrestriktionerna och annat ställer detaljhandelsfolk inför större arbetsuppgifter. Skulle dessutom några skatter påläggas, som komma att drabba omsättningen i detaljhandeln, är det klart, att arbetsbördan ytterligare kommer att ökas.

Mig förefaller det, herr talman, alldeles uppenbart, att detaljhandeln i ett dylikt läge måste antingen utöka arbetstiden eller nyanställa ett betydande antal människor. Jag vill resa den frågan: Är detta den bästa användningen av landets arbetskraft, att man anställer ett stort antal nya människor i detaljhandeln? Ha vi inte viktigare arbetsuppgifter i dag? Är det riktigt att flytta kvinnlig arbetskraft från landsbygden in till affärerna, dit många av dem gärna gå? Jag tror inte, att den frågan kan besvaras annat än nekande. Dessutom är det alldeles klart, att en ökning av antalet anställda i detaljhandeln måste höja dennas omkostnader och fördyra varorna för hela svenska folket.

Under sådana omständigheter kan man knappast komma till någon annan slutsats än att i nuvarande läge en utökning av arbetstiden inom detaljhandeln är motiverad. Det invändes kanske, att möjlighet därtill föreligger redan nu, ef-

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

tersom arbetsrådet kan ge dispens från denna arbetstidslag likaväl som från andra vid trängande behov. Men detta måste då tillgå så, att varje enskilt detaljhandelsföretag var tredje månad lämnar in en ny ansökan om utsträckt arbetstid. Jag frågar: Är det lämpligt, att tiotusentals ansökningar skola skickas in var tredje månad och behandlas på ett standardiserat och schematiskt sätt? Skulle det inte gå att ordna denna sak litet mera praktiskt genom att t. ex. organisationerna finge rätt att ansöka om rätt till övertid för hela den bransch inom detaljhandeln, som de representera. Det är möjligt och t. o. m. troligt, att detta förutsätter en modifikation av lagen, eftersom arbetsrådet närmast tycks anse, att det bara kan behandla ansökningar från enskilda företag, men i så fall förefaller en dylik modifikation av lagen vara både mycket praktisk och väl motiverad. Annars har man ju också den möjligheten att sätta arbetstidslagen för detaljhandeln temporärt ur kraft. Den började gälla den 1 januari 1940. Det vore näppeligen någon större riksolycka under de tider Sverige nu genomlever, om vi under ytterligare ett antal månader levde under de bestämmelser, som gällde till den 1 januari 1940.

Jag kommer nu i förbigående till frågan om *skiftarbetet och nattarbetet för kvinnor*. Det har i en del fall visat sig uppstå svårigheter att ordna arbete i skift. Detta sammanhänger inom en del industriella företag därmed, att om man har kvinnlig arbetskraft, är det svårt att passa in två skift och sluta arbetet klockan 10 på kvällen — längre än till då får företaget inte arbeta med kvinnliga anställda utan att ha erhållit Kungl. Maj:ts dispens. I varje sådant fall, där arbetstiden skall utsträckas till klockan 11, blir det då nödvändigt att gå in till Kungl. Maj:t med en ansökan. Det dröjer ofta några veckor, innan den blir beviljad, och därtill kostar den en del i lösen. Man frågar, om detta inte kunde ordnas smidigare än som för närvarande är fallet.

En viktigare fråga torde emellertid vara den, som aktualiserats under de senaste två veckorna, nämligen frågan om *det stora antal helgdagar*, som förekommer i Sverige under det första halvåret. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på det faktum, att från den 30 april till den 13 maj, d. v. s. de senaste två veckorna, har det förekommit fem sön- och helgdagar samt tre hel- eller söndagsaftnar, alltså halva arbetsdagar. Detta betyder, att under 14 dagar har arbetet inställts vid krigsmaterielindustrien i 5 hela och 3 halva eller i vissa fall 3 tredjedels dagar, d. v. s. ungefär 6 hela dagar. Under en period av två veckor, när Sverige befinner sig i sitt nuvarande farofylla läge, stoppar hela tillverkningen för försvarets behov under sex dagar!

Det råkade slumpa sig så att jag i dag, just innan jag gick till riksdagen, fick ett brev från ett företag, som tillverkar, man kan säga, livsviktiga varor för försvarets behov. Detta brev exemplifierade vad jag nu påpekar och redan tidigare framfört. Ja, jag har framfört det för så pass lång tid sedan, att det varit möjligt för regeringen eller andra att inskrida, om man hade ansett det vara lämpligt. Vederbörande företagsledare skriver, att under de första 13 dagarna av innevarande maj har man vid hans verk arbetat 6½ dagar, d. v. s. 50 % av tiden. På samma sätt var det under påsk- och trettondagshelgerna. Tillverkningen för försvarets behov stod stilla. Däremot pågick den fredliga tillverkningen för civila behov både trettondagen och Marie bebådelsedag för Finland. Det är naturligtvis mycket vackert, och jag har många gånger uttalat min beundran för den anda, som ligger bakom att så många arbetade för Finland under helgdagarna, men det ställer onekligen det faktum i en egendomlig belysning, att tillverkningen av krigsmateriel för Sveriges försvar inställes under samma dagar. Vederbörande företagsledare talar också om att han så sent som i fredags efter det tyska

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)
infallet i Belgien och Hollanden gjorde ett försök att få hålla arbetet för försvaret i gång under en av pingstens båda helgdagar. Det visade sig emellertid omöjligt att åstadkomma detta.

Ja, om jag får anknyta till en annan slump, kan jag kanske få nämna, att jag i dag på morgonen bara fick två brev. Det ena brevet var det jag här citerat. Det andra brevet innehöll en trycksak: »Vi skola värna Sveriges oberoende.» Jag kunde inte underlåta att i viss mån se de två breven tillsammans. Det ena innehöll propaganda för att vi skola värna Sveriges frihet, det andra ett meddelande om att 50 % av den arbetstid, som stod till förfogande under de senaste två veckorna för tillverkning för försvarets behov, inte utnyttjats.

Jag skulle vilja fråga herr statsrådet och chefen för socialdepartementet och i viss mån hela regeringen: Om Sverige kommer i krig i morgon, om en vecka, om en månad eller inom kort tid, är regeringen resp. herr statsrådet nöjd med att tillverkningen för försvarsändamål har legat nere halva tiden under de senaste två veckorna, i stället för att man då framställt den ammunition och de kulsprutor, som vi veta, att våra soldater behöva? Jag uppberar, att jag är övertygad om att Sveriges arbetarklass skulle ha varit mer än villig att vissa den solidaritet med kamraterna i vapenrocken, som det hade inneburit att arbeta t. ex. Kristi himmelfärdsdag och annandag pingst. Och jag tror, att det hade varit en bättre manifestation av svenska folkets enighet och försvarsvilja, om man hade ordnat detta, än den i och för sig kanske mycket välmotiverade manifestationen den 1 maj. Jag tror i varje fall, att våra soldater skulle ha satt mera värde på en manifestation av denna art.

Jag övergår till att säga några ord om *semestern*, den semester som skall utgå under den kommande sommaren. Jag vill där endast rikta en fråga till herr statsrådet, huruvida regeringen har vidtagit eller planerat några åtgärder i avsikt att sörja för uppskov med denna semester inom sådana företag, som arbeta för försvarets behov.

En speciell sida av problemet att utnyttja svenska folkets arbetskraft är den, att de *anställda i viktiga företag givetvis inte böra lämna dessa företag* för att i stället ta arbete inom andra, mindre viktiga. Med sorg erfar man, att sådana händelser förekomma som att inom företag, som tillverka de allra mest vitala saker för vårt försvar, slutar, låt vara ett mindre antal yrkeskickliga arbetare, när företaget anser sig tvunget att genomföra ett rönkningsförbud. Man hade där tidigare i någon mån sett genom fingrarna med överträdelserna, trots de eldfaror, som finnas. I ett sådant läge slutade ett antal arbetare och gingo till andra företag, som visserligen ur landets synpunkt äro mindre viktiga, men där rönkningsförbud icke förekommer. Jag uppberar, att jag betraktar detta helt och hållet som undantagsfall. Ingenting är mig mera fjärran än att generalisera sådana erfarenheter, men man kan fråga sig, huruvida inte det hade varit på sin plats, att företagens ledningar i dylika fall hade haft stöd från landets regering i den mest enträgna vädjan till alla, som arbeta för försvaret: stanna på er post! stanna på er post! För övrigt har ju regeringen, som herr statsrådet har erinrat om, genom tjänstepliktslagen möjlighet inte bara att införa arbetsförmedlingstvång utan även att förbjuda anställda att lämna arbete inom vissa företag annat än efter särskilt tillstånd.

Jag kommer nu till frågan om *utbildningen av ny arbetskraft*. Herr statsrådet nämnde, att inom den mekaniska verkstadsindustrien planerade man eller hade redan börjat 80 kurser med 1,400 elever. Enligt meddelande i Stockholmspressen har det emellertid här inte lyckats få det fulla antalet elever. Det vore av värde att erfaras, om man på andra platser fått fullt antal elever eller om även där antalet blivit mindre än man hoppats på. Dessutom vore

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)
det av värde att få höra, vilka åtgärder regeringen vidtagit för att sörja för att det fulla antalet platser verkligen blir besatt.

Vad sedan *överföringen av arbetskraft* från vissa områden till andra beträffar, hade jag hoppats, att i interpellationssvaret få några sifferuppgifter rörande överföringen av särskilt stenindustriens och kanske även sågverksindustriens s. k. restarbetslösa. Jag har hört på omvägar, att mycket intressanta försök där utförts av arbetsmarknadskommissionen. Det vore av största värde för kammaren att erfara något om hur långt lösningen av detta problem har avancerat. Det vore väl också tillfälle att i det sammanhanget lämna försäkra upplysningar om skogsavverkningens behov av arbetskraft. Är regeringen i dag tillfreds med den situation, som föreligger med avseende på arbetskraften inom skogsavverkningen? Jag vet, att denna fråga närmast eller i varje fall till en del lyder under ett annat departement, men den torde så nära sammanhånga med arbetsmarknadsfrågorna, att den även måste anses höra under socialdepartementet.

Jag skall inte taga upp tiden genom att gå in på frågan om *den kvinnliga arbetskraften*. Efter att ha gett en eloge åt det arbete, som kvinnornas beredskapskommitté har utfört och som påbörjades mycket tidigt, medan ännu statsmakterna voro rätt litet intresserade, har jag där endast att till herr statsrådet rikta en fråga, om han har gjort något för att ordna det kvinnliga halvtidsarbetet. Jag har för min del den uppfattningen, att detta är en fråga av stor betydelse, eftersom en hel del kvinnor komma att vara tillgängliga för halvtids- men näppeligen för heltidsarbete.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja uttrycka min glädje över de åtgärder, som regeringen har vidtagit, men jag vill tillägga, att — såsom torde ha framgått av mitt anförande — enligt min mening borde ännu mer ha gjorts. Nu är det svårare att genomföra mera radikala åtgärder. Behovet av dem är på vissa punkter mindre, därför att råvaruförsörjningen är knappare. Man kan säga, att vi ha haft tiden från den 1 september till den 8 april på oss, och denna tid har endast delvis utnyttjats. Men vi få inte utgå från att råvarutillförseln kommer att förbli så liten som den kanske är i dag. Vi måste spänna våra egna krafter så mycket hårdare för att skapa ersättningsmaterial inom vårt land.

Många av kammarens ledamöter hörde kanske major Arvid Eriksson tala i radio för några dagar sedan. Han nämnde då någonting om att våra soldater dag och natt stå på vakt vid luftvärnsbatterier och lyssnarposter, vår flottas och vårt artilleris folk visar samma beredskap under dygnets 24 timmar. Hela svenska folket har anledning till tacksamhet mot vårt försvar. Men vi, vi som hålla hemmafronten, kunna vi uppriktigt säga, att vi visa samma beslutsamhet och offervilja? Överensstämmer det med denna inställning att upphöra att tillverka krigsmateriel under halva den tid, som har gått till ända under de senaste två veckorna — och detta medan tillgången på vapen och ammunition i Sverige ännu är, som alla veta, visserligen bättre än tidigare, men alltså mycket bristfällig?

Försvarsminister Sköld höll i radio ett mycket stiligt anförande för en vecka sedan. Det, som han anförde, var bl. a., att vi skola utnyttja den nådatid vi ha fått. Ja, man kan fråga: utnyttjas denna nådatid, om vi taga ledigt från krigsindustrien under 50 procent av tiden?

Enligt min mening borde svenska regeringen ha sagt till alla dem, som arbeta indirekt för försvaret, att liksom Edra kamrater i vapenrocken få offra sin fritid och anstränga sig till det yttersta, så böra Ni alla, som kunna sägas hålla hemmafronten, visa en offervillighet, om det skulle tarvas av Er, att Ni

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

upppoffrar en del av Er fritid. Också jag är övertygad om, att svaret skulle ha blivit från alla håll detsamma: vi äro beredda att göra vår del.

I alla uppbyggnads- och anspänningstider, som ha lyckats åstadkomma någonting för ett folk, har det gått som en stormvind av offervilja genom folket. Man har ställt frågan till envar medborgare: vad kan Du göra för det helas väl? Vad är Du villig att offra? Detta är en annan inställning än den, som var 1930-talets Sveriges. Den sociala politiken under detta senaste årionde har varit *givande*. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har därvidlag gjort en insats, som jag i många hänseenden mycket beundrar, men nu är läget ett annat. Nu måste staten framträda inte som den, som ger, utan som den, som kräver offer av medborgarna. Och jag vågar uttala den förhoppningen, att regeringen skall mera fullständigt än hittills följa denna riktlinje, *medan tid är*.

Herr statsrådet **Möller**: Ja, det är inte min avsikt att föra en principdiskussion med den ärade interpellanten, utan jag vill i min tur endast göra ett par mindre randanmärkningar till hans anförande.

Det är väl knappast något tvivel om, att en vädjan till medborgarna att i dessa tider uteslutande tänka på landets försvar och landets välfärd är befogad. Och den kan göras med en — jag höll på att säga oerhörd kraft. Däremot är det väl inte riktigt säkert, att man alltid och i varje ögonblick skall påkalla regeringens ingripande. Om jag tar det spörsmål, som uppstod när de många fridagarna, helgdagarna under första hälften av maj, som vi alla veta, togo bort mycken arbetstid, så är det klart, att regeringen kunde ha ställt en vädjan till vederbörande att fortsätta med sitt arbete. Men det kunde icke ordnas på annat sätt än genom överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter. I den mån den kritik är befogad, som riktas mot att dessa helgdagar icke utnyttjades till arbete för försvaret, så är det litet vanskligt att säga åt vilket håll den skall rikta sig. Jag känner ej till något annat fall än det, som interpellanten själv har framhållit — jag visste inte om det förrän han nämnde det — där man verkligen har försökt träffa en överenskommelse om att arbeta under dessa helgdagar. Annars är det ju i ett land, som fortfarande har sin frihet, alldeles uppenbart, att det kan ske. Om det har skett från företagarnas sida, det har jag mig icke bekant, och lika litet vad svaret från arbetstagarnas sida har varit.

Jag vill emellertid i fråga om arbetstiden påpeka vissa ting. Regeringen kommer nu att begära en fullmakt av riksdagen att, om så anses påkallat, praktiskt taget kunna sätta all arbetstidslagstiftning ur kraft — däribland även semesterlagen. Hur regeringen kommer att handla vid handhavandet av denna fullmakt, det är ju en sak, som får bedömas från tid till annan. Jag kommer inte att här giva några löften om att så fort regeringen har fått den fullmakten, så skola också arbetstidsbestämmelserna sättas ur kraft. Jag tror, att man kan gå fram med mindre bryska metoder, och jag tänker då särskilt på och skall särskilt uppehålla mig vid semestern.

Det är mycket sannolikt, att utvecklingen tvingar regeringen att helt enkelt överhuvud taget slopa detta års semester för arbetarna, men om regeringen skall göra det, då tror jag, att den måste få i, låt mig säga, löftets form försäkringar från folkskollärare och läroverkslärare, från statsämbetsmän och alla andra, som i sina olika avtal med staten etc. äro tillförsäkrade semester, att de göra motsvarande upppoffringar. Det, som är farligt i en tid som denna, det är att väcka det intrycket hos den svenska arbetarklassen, att man begär alla offer av den, men man bryr sig inte så noga om vad andra

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)
medborgare i detta land äro villiga att offra. Det är först när offerviljan visar sig ömsesidig och allsidig, som det är lätt att få gehör för parollen om att nu skall all arbetstid, som överhuvud taget är möjlig, utnyttjas. Nu skola människorna avstå från privilegier, som de ha betraktat såsom naturliga tidigare. Det är lätt att få gehör för denna paroll under en förutsättning, nämligen att den är allsidig och uppfylles allsidigt.

I fråga om utnyttjandet av arbetstiden vill jag fästa uppmärksamheten på, att de anförda dispenserna ju ej säga allt om arbetstidens utnyttjande. För det första kan ju varje arbetsgivare taga ut 200 övertidstimmar under året utan vidare. Dessutom kan han av arbetsrådet erhålla rätt att taga ut 150 arbetstimmar om året. Beträffande de där 31,000 arbetarna var det inte fråga om utsträckt övertid, utan det var fråga om att få en utsträckning av den ordinarie arbetstiden utan övertidsersättning upp till 50 à 60 timmar, och i vissa fall med praktiskt taget fullständigt slopande av arbetstidslagens bestämmelser. I vilken mån lagens medgivande om de 200 övertidstimmar blivit utnyttjat, det tror jag man ej kan få veta annat än genom infordrande av uppgifter från varje arbetsgivare, och det är väl saken knappast värd. Jag förmodar, att i den mån det av företagarna själva anses vara behöfligt, så taga de ut åtminstone denna övertid, som där finnes.

Nu ställdes den frågan vad regeringen tänker göra i fråga om utbildning till skogsarbetet och det kvinnliga halvtidsarbetet etc. För min del är jag övertygad om, att inga av de problem, som i det avseendet av den ärade interpellanten ha berörts, försummas av arbetsmarknadskommissionen. Jag kan inte svara på frågan om alla platser i olika delar av landet äro besatta. Det kunna herrarna få veta genom telefonpåringningar beträffande verkstadsindustrierna, men jag tror inte herr Ohlin behöver hava någon särskild oro för att arbetsmarknadskommissionen ej kommer att sörja för, att dessa ting bli ordentligt skötta. Jag för min del har inte lust att genom stränga misstänksamma frågor låtsas som om arbetsmarknadskommissionen inte vore vuxen att sköta en sådan uppgift. Det är jag övertygad om, att den är.

Ja, jag ber att få nämna detta, och jag vill slutligen bara återigen understryka, att det kommer att krävas offer av hela vårt folk och otvivelaktigt mycket stora offer även av arbetarklassen. Man skall bara inte glömma bort, att det är absolut nödvändigt, att arbetarklassen får det intrycket, att det är fråga om solidariska offer från alla sidor, om man ej genom påbud uppifrån om att pålägga särskilt dem offer skall framkalla en reaktion, som åtminstone i viss mån kan motverka det resultat, man vill erhålla genom sina vådanden.

Herr Strand: Herr talman! Jag känner behov av att inför kammaren uttala, att den interpellation, som i dag besvarats, har väckt en pinsam uppmärksamhet inom arbetarekretsar. Detta gäller inte så mycket de ställda frågorna som fastmera motiveringen för interpellationen. Man måste nämligen tolka den på det sättet, att interpellanten, professor Ohlin, underkänner betydelsen av de åtgärder, som på frivillighetens väg ha vidtagits för att öka produktionsresultatet inom industrien, och att han under alla förhållanden önskar tvångsåtgärder på arbetsmarknaden. Vi ha i varje fall läst interpellationens motivering på det sättet. Han säger i sin interpellation följande: »Första förutsättningen för att produktionsresultatet skall bli det bästa möjliga är, att Sveriges folk i sitt ordinarie arbete gör en större insats än vanligt. Arbetstidslagstiftningen får under tider som de nuvarande ej lägga hinder i vägen härför. Lika viktigt är, att arbetare och anställda icke avvisa övertidsarbete. Detta synes emellertid ske i ej ringa utsträckning. Industriföretag, även såda-

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

na som arbeta för militära ändamål, meddela att arbetarna vid en förlängning av arbetstiden söka sig till andra arbetsplatser.» Dessa påståenden vägar jag rubricera närmast som ryktessmideri. Det finnes ingen ovillighet hos arbetarna att göra sin insats genom övertidsarbete i sådana företag, där det är nödvändigt. Man ser emellertid gärna, att man i första hand ordnar det så, att de, som äro utan sysselsättning, beredas sådan. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att det finnes ju även under högkonjunktur en så att säga naturlig överflyttning av arbetskraft. Så har exempelvis under den senaste tiden vissa beställningar vid flygvapnet annonserats lediga, där man har önskat högt kvalificerad arbetskraft, och var skulle den tagas ifrån? Det är väl ingen, som tror, att högt kvalificerade metallarbetare gå arbetslösa och vänta på sysselsättning. Allesamman äro i arbete, och om beställningar vid flygvapnet skola kunna besättas, så måste det ske genom att högt kvalificerade metallarbetare sluta sina andra anställningar och taga anställning vid flygvapnet. Och jag förmodar, att många ha räknat dessa anställningar såsom ganska säkra och därför lämnat en tidigare värderad anställning för att taga den, som det nu är fråga om. Men därmed kan man väl inte säga, att försvarets intressen därigenom i någon mån ha blivit åsidosatta.

Det finns också andra anledningar, som göra, att vid övertidsarbete arbetarna måste anmäla, att de inte kunna deltaga i det. Det kan vara av fysiska skäl, de kunna ha en svag hälsa, som inte medgiver dem att arbeta längre tid än åtta timmar. Och framförallt kan det vara sådana arbetare, som äro belastade med kommunala förtroendeuppdrag, som de känna sig ha ansvaret för och därför vilja fullfölja. Även om interpellanten skulle ha fått ett brev från någon missnöjd arbetsgivare, som säger, att arbetarna äro ovilliga att arbeta på övertid, så är det att gå för långt att därav omedelbart draga den slutsatsen, att de sluta sina anställningar därför, att man av dem kräver övertidsarbete. Går man närmare in på de frågorna, så skulle det säkerligen kunna slås fast, att i regel har det funnits fullt naturliga förklaringar till att arbetare ha vägrat övertidsarbete eller bett att få slippa det eller också möjligen, att man på ett eller annat håll slutat anställningen för att taga någon annan. Därmed är inte sagt, att man kan rubricera vare sig det ena eller det andra såsom ovilja till övertidsarbete.

Det har, som statsrådet redan nämnt i sitt svar, lämnats ett stort antal medgivanden och undantag från arbetstidslagens bestämmelser. Och jag vill fästa uppmärksamheten vid, att dessa undantag ha medgivits på arbetareorganisationernas tillstyrkan, och det inte bara från huvudorganisationen utan också från fackföreningarna ute på arbetsplatserna. Arbetarna själva ha alltså tillstyrkt, att ett sådant undantag från arbetstidslagens bestämmelser skulle medgivas. Vi ville inte gärna inom arbetarnas organisationer ha det på det sättet, att vissa personer skola känna sig ha skyldighet att svara för vaksamheten inom samhället och att samhällsandan lastas på andra. Jag tror i nuvarande situation, att man utan vidare kan säga, att arbetarna äro fullt beredda att göra sin insats genom att prestera mer än vad under normala förhållanden kräves på arbetsplatserna, men man får inte vara blind för att en förlängd arbetstid, om den skall gå ut över en längre tidrymd, i regel inte ger ökat produktionsresultat i högt rationaliserade industrier. Påfrestningarna bli så pass stora, att man visserligen kan utöka arbetstiden för kortare tidsperioder, men om det skall fortsätta en längre tidrymd, så kommer säkerligen resultatet undan för undan ej att motsvara den ökade arbetstiden.

Jag vill också i detta sammanhang påpeka, att irritationen ute på arbetsplatserna ofta uppkommer genom att arbetsgivarna av en eller annan anledning ha fått den uppfattningen, att en utökad arbetstid nu skall vara detsam-

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

ma som en utökad ordinarie arbetstid och att de följaktligen räkna med att slippa undan övertidsbetalningen. Vi ha inte kunnat finna dessa krav motiverade därför, att vi utgå från att alla sådana företag, som ha full sysselsättning, i regel också ha det relativt gott ekonomiskt ställt och att de företag, som nu äro i svårigheter, i regel äro sådana, som på grund av förändringar på arbetsmarknaden inte kunna sysselsätta sitt folk.

Vi vilja för vår del fullt understryka interpellantens önsknings i vad det gäller alla de åtgärder, som kunna vidtagas för att bereda sysselsättning åt sådana arbetare, som nu inte kunna sysselsättas i sitt ordinarie arbete, speciellt inom byggnadsindustrien. Och här är det inte fråga om någon sekundär arbetskraft. Det är ju prima arbetskraft med god fysik och yrkesutbildning, och det bör kunna låta sig göra att på ett eller annat sätt bereda dem anställning på sådana områden, där man har ytterligare behov av kvalificerad arbetskraft.

Jag har med dessa ord velat vända mig mot tendensen i interpellationens motivering, men har ingenting att erinra mot de framställda frågorna, i all synnerhet frågorna nr 2 och 3, som syfta till att bereda anställning åt sådana, som nu gå utan sysselsättning.

Häri instämde herr *Karlsson, Karl*.

Herr von Heland: Herr talman! Jag har under flera riksdagar motiverat och interPELLERAT angående arbetskraftens användning vid mobilisering, varvid jag särskilt påpekat vikten av att uppehålla livsmedelsförsörjningen. Så sent som för ett par månader sedan interPELLERADE jag statsministern därom och påpekade, att det kanske var i elfte timmen, som man nu kunde vidtaga åtgärder.

Jag är inte glad över, att jag fått rätt i mina påpekanden, utan besviken över, att ej förrän i det nuvarande läget myndigheter, regering och riksdag fattat ett livligare intresse för frågan. Hade regeringen efter den utförliga redogörelse, som lämnades vid 1938 års riksdag, ägnat sig åt att åstadkomma ett rationellt inkallelseförfarande till försvarsmakten, så hade det inte varit ett sådant virrvarr, när det nu gäller att säkerställa arbetskraft vid jordbruket och därmed livsmedelsförsörjningen.

Vid besvarandet av en fråga häromdagen i andra kammaren anförde statsrådet Sköld bl. a., att det viktigaste för närvarande vore att säkerställa försvarsmaktens behov av personal. Man kan vara övertygad därom, att ingen jordbrukare vill opponera sig häremot. Tvärtom, men man anser att det är ett landsintresse, att arbetskraften arbetar rationellt. Men på grund av bristen på förnuftiga bestämmelser får den ej göra detta. Det kan exempelvis inte vara rationellt att inkalla en utmärkt yrkeskunnig slakteriarbetare för att ligga på post i havsbandet, samtidigt som andra inkallas för att ingå i slakteripluton eller liknande tjänstgöring. Det kan vidare inte vara rationellt att nu draga undan arbetskraft från jordbruket, som redan under flera år haft brist på arbetskraft, samtidigt som arbetskraft går arbetslös eller sysselsättes i näringar, som arbeta med inskränkt arbetstid. Socialministern kan vara förvissad därom, att jordbrukets folk vill arbeta och att de redan hårt ansträngda hustrurna på landsbygden nu släpa ut sig kanske mer än någonsin förr. Men man har krav på att statsmakterna ordna det hela rättvist och praktiskt. Jag hoppas på den nya arbetsmarknadskommissionen och vill med detta återigen endast uppmana till ett övervägande huruvida ej ett smidigare inkallelseförfarande kan komma att införas.

Statsrådet Sköld påpekade vidare i andra kammaren, att man inte kan permittera dem, som äro utbildade till befäl och till tjänst med specialvapen. Jag

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

önskar med anledning härav endast framhålla det önskvärda i att man inte till dylik utbildning uttar sådana, som utgöra en betydelsefull arbetskraft för näringslivet. Det är, herr talman, enligt mitt förmenande viktigt att under nuvarande tid arbetskraften utnyttjas så förnuftigt som möjligt.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag har under lång tid haft en verksamhet, som fört mig mycket nära den svenska fackföreningsrörelsen, och det har varit med huvudsakligen mycket glada känslor, som jag har sett den insats, som från arbetarklassens sida har gjorts, när det gällt att bemästra de svårigheter, som läget för närvarande medför. Därmed vill jag naturligtvis icke ha sagt annat än att det finnes en hel del ytterligare att göra på några punkter, av vilka jag skall beröra ett par. Jag har emellertid velat deklarerera min mening därför, att jag alltid satt fackföreningsrörelsens folkuppfostrande verksamhet mycket högt, och jag gläder mig åt att kunna säga, att i stort sett har denna uppfostran i nuvarande situation burit de mest vackra frukter.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framhöll i detta sammanhang, att regeringen visserligen kan ändra lagstiftningen så att den möjliggör en utökning av arbetstiden, men att de faktiska åtgärderna måste bli beroende på överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden. Detta är naturligtvis alldeles riktigt. Jag måste emellertid framhålla, att ehuru man i tider som dessa inte kan lita på att regeringen skall göra allt, är dess medverkan även på dessa punkter av mycket stor betydelse. Regeringen kan inte uteslutande säga sig, att nu ha vi ordnat med en lagstiftning, och sedan få herrarna sköta om resten själva. Regeringens uppgift i en så svår och farofylld tid som den nuvarande ligger också i att se till att de praktiska följderna av en sådan lagstiftningsåtgärd som en suspendering av arbetstidslagarna och vad därmed sammanhänger också kommer ut i livet. Jag är för min del också övertygad om att en sådan verksamhet äger rum från regeringens sida. Jag vill inte i detta sammanhang fördölja, att det från vissa håll har till mig inberättats fall, då man skulle kunna anse, att man borde ha kunnat möta större förståelse från arbetarparten. Alldeles särskilt har jag hört talas om en del tvister på en punkt, som herr Strand också berörde, nämligen att man vid ifrågasatta ändringar av arbetstiden, speciellt när det gällt arbetstidens förlängning, dragits in i ganska småsinta strider om övertidsersättningar och dylikt, vilkas utbetalande många gånger skulle hindra den förläggning av arbetstiden, som i nuvarande situation är den, som motsvarar produktionslivets krav. Jag tror, att det skulle vara lyckligt, om man på denna punkt kunde frigöra sig från en alltför snäv bokstavstolkning av avtalen och om man i det stora gemensamma intresset kunde enas om linjer, som kanske gå något utanför vad som skulle varit snäv avtalspolitik under mera normala förhållanden. Jag förutsätter också, att den motvilja, som på vissa håll försports och även praktiskt visats mot skiftarbete, skall kunna helt övervinnas. Det är för ett arbetes ekonomiska bedrivande — jag menar nu inte bara ekonomiskt ur penningssynpunkt, utan för att man överhuvud taget skall kunna driva arbetet med de tillgångar och den produktionsapparat, som man har i nuvarande tid — i hög grad nödvändigt, att skiftarbete kommer till användning i större utsträckning, än vad som hittills har varit fallet, och att den motvilja, som förefinnes mot skiftarbete, kan övervinnas. Det finns stora industrier i vårt land, där skiftarbete är en normal arbetsform och där arbetarna inte ha funnit sig illa av detta utan många gånger tvärt om.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på en sak, som har avvikit från den ljusa tavla, som jag för min del ansett, att omständigheterna i stort sett berättiga mig till att måla. Jag finner det nämligen nästan upprörande, att man

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

i den mest farofyllda tid för landet skall behöva ifrån en så gynnad och välavlönad arbetargrupp som Sveriges kommunalarbetare få strejkvarsel, vilket har inträffat på ett par håll. Jag vet, att dessa tvister ha retts upp, men bara det faktum, att någonting sådant kunnat förekomma, visar enligt min mening, att det finns enstaka grupper även inom fackföreningsrörelsen, där man inte har fullt klart för sig vad tiden kräver och där man inte heller har varit besjälad av samma känslor av solidaritet mot samhället, som i stort sett karakteriserar denna rörelse.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag vill först med ett par ord beröra det onekligen överraskande anförande, som herr Strand nyss har hållit.

Herr Strand förklarade, att han ur motiveringen till min interpellation utläst, att jag till varje pris önskade tvångsåtgärder på arbetsmarknaden. Ja, det finns tydligen många sätt att läsa, men jag kan endast uppmana herr Strand att i så fall läsa en gång till, ty det finns varken i motiveringen till min interpellation eller i mitt anförande här i dag det minsta, som berättigar till denna slutsats. Jag har både tidigare i egenskap av ledamot av den kommitté, som haft i uppdrag att utarbeta ett utkast till tjänstepliktslagen, och även senare vid alla tillfällen tvärtom intagit den motsatta ståndpunkten, den ståndpunkt som svenska regeringen intager, nämligen att man skall gå så långt som det överhuvud taget är möjligt genom frivilliga överenskommelser. Jag kan försäkra herr Strand, att om jag hade menat något annat, skulle jag också ha sagt det.

Sedan uppehöll sig herr Strand vid det av mig påpekade förhållandet, att det i vissa fall har visat sig vara svårt att utsträcka arbetstiden, därför att arbetarna inte ha velat gå med på detta. Herr Strand säger, att detta kan betecknas såsom ryktessmideri. Nej, det vill jag på det bestämdaste bestrida. Jag har dessa uppgifter direkt och utan några mellanhänder från de företagsledare, som ha gjort dessa försök och misslyckats. Men jag skall gärna ge herr Strand det medgivandet, att när det står i motiveringen till min interpellation, att det har förekommit »i ej ringa utsträckning», är detta ett uttryck, som inte är väl valt och som jag gärna skulle önska ändrat till det uttryck, som jag använde i mitt svar på socialministerns anförande i dag. Det har förekommit inte bara i enstaka fall, utan jag har mig bekant åtskilliga sådana fall inom de industrier, som jag haft tillfälle att undersöka. Men jag är angelägen att understryka, att jag, såsom jag förut har sagt här i dag, betraktar detta såsom undantagsfall. Jag är, såsom jag nämnde, övertygad om, att Sveriges arbetarklass är minst lika villig som någon annan folkgrupp att påtaga sig de bördor, som Sveriges nuvarande läge kan nödvändiggöra, och jag riktar icke någon kritik vare sig i min interpellation eller på annat sätt mot denna inställning, som representanter för Sveriges arbetarklass på så många sätt ha betygat såväl tidigare som i dag. Jag skulle därtill kunna erinra om att just byggnadsindustriens arbetare, som understundom ha ansetts se på sina egna intressen ganska noga, ha visat en beredvillighet att gå över till nya och mindre väl avlönade arbetsuppgifter, som är lika glädjande ur samhälleliga synpunkter som hedrande för vederbörande själva. Jag måste emellertid ändock tillägga, att det är en smula förvånande att vid varje diskussion av arbetsmarknadsproblemen, där det framkommer att allt inte är idealiskt så som det borde vara, gör man gällande, att diskussionen innebär kritik mot arbetarklassen. På det sättet lyckas man bara med en sak, nämligen att snedvrída diskussionen och ingenting annat. Det är här icke fråga om något som helst angrepp utan om en diskussion om vilka åtgärder, som

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

äro eller hade varit önskvärda för att åstadkomma bästa möjliga utnyttjande av den svenska arbetskraften.

Därmed kommer jag över till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, som säger, att det inte alltid är regeringens ingripande, som är avgörande. Regeringen kan ändra lagarna, men parterna måste själva komma överens, sade statsrådet. Ja, det är alldeles klart, men det hade väl varit i regeringens makt att rikta en vädjan till parterna att arbeta till exempel Kristi himmelfärdsdag eller annandag pingst. Det hade väl varit möjligt för regeringen att förhandla med parterna på arbetsmarknaden helt inofficiellt. Jag är övertygad om att dessa förhandlingar skulle ha lett till resultat, just därför att jag har samma uppfattning som herr Strand, att Sveriges arbetarklass ingalunda skulle ha vägrat, om man från högsta ort till densamma framfört några sådana förslag. Det är därför en smula att krypa bakom paragraferna, när herr statsrådet hänvisar till att det är parterna själva, som måste komma överens om den saken. Det är regeringen, som i sådana här livsviktiga angelägenheter skall styra landet, vare sig detta kan ske genom en enkel paragrafändring eller genom andra åtgärder.

Herr statsrådet sade vidare, att jag kan vara övertygad om att arbetsmarknadskommissionen inte försummar något problem och att herr statsrådet inte jämt och ständigt vill ställa några misstänksamma frågor till kommissionen. Jag vill gärna deklarerat, att jag har det allra största förtroende för arbetsmarknadskommissionen, dess ledning och ledamöter, liksom jag anser, att regeringen i de flesta fall på ett mycket lyckligt sätt har löst de personproblem, som tillsättandet av kommissionerna har rest. Men därav följer väl inte, att riksdagen skall en gång för alla vara avskuren från att kunna diskutera de centrala problemen och att regeringen bara skall svara: »Mina herrar, det behövs ingen oro, den där saken sköta kommissionerna.» Nog är det sant, att Sveriges riksdag på grund av omständigheterna har måst avstå från största delen av sitt inflytande på landets styrelse och att detta i mycket stor utsträckning i stället kommit att överföras på kommissionerna. Men att riksdagen skulle vara berättigad att gå så långt, att man från statsrådsbänken kan avfärda ett hur viktigt problem som helst bara med ett »hys ingen oro, det här sköta kommissionerna», det har jag ändå svårt att tro, att herr statsrådet skulle kunna övertyga kammaren om. Det förefaller tvärtom vara av största betydelse, att kamrarna få tillfälle att någon gång på ett mera samlat sätt taga upp till belysning de många viktiga frågor, som kommissionerna syssla med dagligdags, och få upplysning om hur arbetet på dessa punkter ligger till.

Till sist säger herr statsrådet, att det är farligt att väcka intrycket hos Sveriges arbetarklass, att alla offer begäras av den och inte av andra, och att man skall begära offren allsidigt av alla grupper. Ja, jag instämmer helt med detta senare uttalande. Jag vill dock göra den kompletteringen, att enligt min mening skall riktlinjen icke vara att begära lika offer av alla utan att begära de offer, som behövas, *på de punkter, där de behövas*. Det kan finnas områden, där det inte är någon anledning alls att utsträcka arbetstiden, utan där denna kanske tvärtom skulle kunna förkortas. Då skall man inte av någon sorts rättviseskäl begära offer där. Man kan möjligen i vissa fall lägga på andra bördor för att utjämna, och det är i så fall mycket välkommet, men principen bör vara att av alla grupper inom det svenska folket begära de offer, som landets intressen kräva, även om detta skulle medföra att bördorna komma att vila litet tyngre på vissa grupper än på andra. Jag instämmer emellertid helt med herr statsrådets uttalande, att svenska folket måste få intrycket, att det är solidariska offer, som krävas, och att det icke

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)
är någon annan synpunkt än landets behov av att medborgarna taga på sig dessa offer, som är avgörande.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag vill inte, att det skall uppstå något missförstånd beträffande min ståndpunkt till riksdagens rättighet att få upplysningar och diskutera problem, som föreligga. Tvärtom betraktar jag för min del denna rättighet såsom fullkomligt självklar och naturlig. Min reaktion föranleddes emellertid av ett par speciella punkter. Det frågades, vad jag gjort för att till exempel organisera det kvinnliga halvtidsarbetet och för att se till att varenda plats vid verkstadsskolekurserna blir fylld. På detta svarar jag, att så i detalj följer jag ju inte dessa ting, och det anser jag inte heller vara min uppgift att göra dagligen i varje fall. Om jag får en rapport någon gång då och då om hur det ligger till med dessa saker, är jag för min del belåten, och all min erfarenhet säger mig, att jag inte behöver tjänstgöra som en påfösare på arbetsmarknadskommissionen. Om herr Ohlin inte tar illa upp, skulle jag vilja säga, att alla de problem, som han berört i sin interpellation, självfallet ha varit föremål för övervägande i regeringen redan före interpellationen och inte bara nu, när svaret skulle avges. Men det är klart, att dessa ting skola diskuteras.

Jag glömde vidare att lämna en upplysning i mitt första svarsanförande och jag skall därför tillåta mig att göra det i detta sammanhang. Herr Ohlin gjorde en antydning, att om man skulle begära dispens från arbetarskyddslagen för att möjliggöra skiftarbete för kvinnor genom upphävande av förbudet mot nattarbete, skulle detta taga så lång tid. Det kan taga litet tid i sådana fall, då man anser, att ansökningen är dåligt motiverad och då man spekulerar på avslag. Jag vill minnas, att detta har varit fallet i fråga om två eller högst tre av alla begärda dispenser. Om ansökningen däremot ligger klar så att säga och det är uppenbart, att den är med hänsyn till försvarets behov fullt reellt motiverad, blir det, om ansökan kommer in i morgon, beslut i fredagens konselj. Längre tid tar det inte. Men jag medger, att om ansökningen kommer in på lördag, göres det inte en extra konselj för att bifalla en ansökan om dispens för ett enstaka företag. Om det blir en extra konselj ändå, tages ansökningen upp vid denna, men annars får den ligga en vecka, eftersom vi ha våra ordinarie konsejer på fredagarna. Det är emellertid inte därför att man måste sätta i gång en stor skrivapparat, som beslutet i sådana fall kan fördröjas något.

Herr Västberg: Herr talman! Jag skall be att få komplettera diskussionen med ett par synpunkter.

Jag vill först säga, att jag i själva sakfrågan i allt väsentligt kan instämma i vad som anförts här i debatten. Nödvändigheten av att mobilisera arbetskraften på ett ändamålsenligt sätt bör ju också vara ganska självklar. Vad jag emellertid särskilt skulle vilja framhålla är, att man i större utsträckning, än vad som för närvarande sker, måste söka utnyttja den betydande reservarbetskraft, som det stora flertalet kvinnor kunna ställa till samhällets förfogande. Om man resonerar med personalen ute på de militära förläggningarna, får man ofta höra den anmärkningen, att ett stort antal av de inkallade måste användas för att ombesörja mathållning och andra dylika göromål. Vi ha ju en speciell kvinnoorganisation, vars medlemmar äro utbildade i förplägnadstjänst. Det finns säkerligen ett mycket stort antal kvinnor, som skulle kunna användas för att sköta mathållning, servering och dylikt arbete vid våra militära förband. Därigenom skulle man kunna lösgöra utbildad och kvalificerad arbetskraft, som nu många gånger måste av-

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)
delas för dessa mindre kvalificerade göromål, och som i stället antingen skulle kunna användas för mera krävande militär tjänstgöring, i fall detta är nödvändigt, eller också återbördas till viktiga uppgifter i folkförsörjningens tjänst.

Jag vill också i detta sammanhang understryka en synpunkt, som kvinnoarbetskommittén har fört fram och som även professor Ohlin uppmärksammade i sitt anförande, nämligen vikten av att man söker lösa frågan om kvinnornas deltidarbete. Det finns ju ändå ett mycket stort antal kvinnor, som säkerligen äro intresserade av att leverera den lediga arbetskraft, som de förfoga över, men som inte kunna ställa hela sin tid till samhällets förfogande. I ett läge som det nuvarande, då det behövs arbetskraft på nästan alla områden, bör man verkligen på något sätt söka underlätta att även denna del av kvinnornas disponibla tid och arbetskraft kan få en ändamålsenlig användning. Jag vet inte riktigt, vem som är närmast till för att taga hand om denna sak, men att detta är ett problem, som måste lösas inom den närmaste tiden och lösas på ett radikalt och ändamålsenligt sätt, står väl utom all diskussion.

Med anledning av det betyg, som professor Ohlin här gav kvinnornas beredskapskommitté, vill jag säga, att jag inte har anledning att på något sätt underskatta denna kommittés verksamhet. Jag uppskattar för min del till fullo det goda initiativ, som denna kommitté har tagit, och den goda organisation, som kommittén upprättat, men om man överhuvud taget skall kunna över hela landet och på alla områden göra kvinnornas arbetskraft disponibel, måste denna kommittés verksamhet byggas ut på ett mera rationellt sätt, än vad som hittills skett. Kommittén har för närvarande en alltför liten anslutning, och den berör ju bara några av de viktigare orterna i landet. Detta beror antagligen på att den har ett för litet anslag till sitt förfogande för det rena organisationsarbetet. Som det nu är måste kvinnorna själva göra frivilliga insamlingar för att få ihop pengar till täckande av utgifterna för en organisation, som ju ändå avser att göra det möjligt för dem att i en påkostande tid göra en insats i samhällets tjänst. Det vore enligt mitt förmenande en ganska enkel sak, när man nu redan har en halv miljon kvinnor organiserade i olika föreningar, att genom att bevilja ett tillräckligt anslag till kvinnornas beredskapskommitté snabbt kunna bygga ut en organisation med lokala föreningar runt om ute i landet, så att man får till stånd den organisation, som behövs för att ge kvinnorna den plats i beredskapstjänsten, som de faktiskt borde ha och som samhället säkerligen skulle ha mycket stor nytta av.

Vad jag här velat framhålla är således, herr talman, att man skall utnyttja arbetskraften på det lämpligaste sättet och att man, där detta är möjligt, skall söka bereda avlösning för den utbildade och i folkförsörjningens tjänst svårersättliga personal, som nu är inkallad till militärtjänstgöring och som kanske många gånger användes till mindre kvalificerade uppgifter, och ersätta dem med annan lämplig arbetskraft. Därigenom skulle man vinna ett bättre resultat av produktionen och en större effektivitet i de samhällstjänster, som måste fyllas. Dessutom vill jag, som jag här påpekat, särskilt understryka betydelsen av att man gör allvar av att det stora flertalet kvinnor måste komma med i samhällets beredskapstjänst, så att det inte längre bara blir vackra deklamationer, utan att man verkligen vidtar rationella åtgärder för att taga denna arbetskraft i anspråk.

Herr **Strand**: Herr talman! Jag skulle gärna vilja upplysa kammaren om att jag har varit i förbindelse med metallindustriarbetarförbundet, som är

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

det förbund inom vilket man med all säkerhet har det största antalet fall av utsträckt arbetstid, och gjort en förfrågan, huruvida det förekommit några tvister i anledning av den utsträckta arbetstiden, det vill säga fall då arbetarna vägrat att arbeta den föreskrivna tiden. Jag har fått det beskedet, att några sådana tvister icke förekommit. Professor Ohlin ropar visserligen nu till mig, att han inte avsåg metallindustriarbetarförbundet, men det är dock, upprepar jag, inom metallindustriarbetarförbundet, som man har det stora flertalet fall av utsträckt arbetstid, och inom det förbundet känner man, som sagt, inte till några tvister om den saken.

Jag tycker i varje fall, att det är litet egendomligt, att dessa tvister, var de nu än förekommit, skola behöva påtalas i riksdagen. Vederbörande företagsledare kunna ju vända sig till arbetarorganisationen, och då denna tillstyrkt arbetstidens utsträckning, borde man på förhandlingsvägen kunna ordna det så, att eventuella fall av arbetsvägran rättades till, om det nu verkligen ligger till på det sättet, att arbetarnas vägran varit motiverad av ovilja att överhuvud taget utföra övertidsarbete. Även om man skulle kunna konstatera, att det har förekommit några enstaka, ja, ett tiotal eller kanske rent av ända upp till ett femtiotal fall av det, som professor Ohlin här syftade på, kan man ändå inte beteckna detta såsom en generell ovilja till övertidsarbete, ty arbetarna kunna ju ha sina särskilda skäl till att de inte vilja eller kunna arbeta på övertid.

När det sedan gäller utläsandet av interpellationens syfte, har jag redan sagt, att jag för min del tolkat interpellationen såsom ett uttryck för att interpellanten önskar tvångsåtgärder på arbetsmarknaden. Jag kan inte förstå, att han syftar till något annat. Åtgärder på frivillighetens väg ha ju redan vidtagits. Olika företag ha med tillstyrkan av arbetarparten gjort ansökningar om tillstånd att få arbeta längre, än vad arbetstidslagen i vanliga fall medger, och i de fall där dessa ansökningar beviljats, har man också tillämpat den längre arbetstiden.

Nu frågar interpellanten följande: »Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att i det extraordinära läge, vari Sverige sedan flera månader befinner sig, tryggas en så effektiv och fullständig användning av landets arbetskraft som möjligt? Vad har gjorts för att åstadkomma

1. en omedelbar ökning av arbetstiden samt av arbete i skift inom lämpliga delar av svenskt näringsliv?»

Eftersom interpellanten så noga känner till näringslivet, att han t. o. m. vet, om en arbetare vägrat arbeta på övertid på någon plats i landet, bör han ju också ha god kännedom om vad som utträttats genom frivilliga överenskomelser, och vi ha då inte kunnat läsa ut något annat ur en sådan framställning som den nu citerade, än att de åtgärder, som vidtagits, inte varit tillräckliga och att man inte uppnår några resultat på de vägar, som hittills försökts. Det är tvångsåtgärder, som interpellanten önskar. Han önskar, att man ifrån statsmakternas sida skall dekretera, att Sveriges arbetare vid de och de företagen skola arbeta den och den tiden, vid andra företag skall man arbeta i skift etc.

Jag har inte kunnat läsa ut någonting annat av tendensen i *motiveringen* i varje fall, även om jag välvilligt tolkat frågeställningen i den första frågan på det sättet, att interpellanten önskade, att regeringen skulle ha vidtagit sådana åtgärder, att det blivit *möjligt* att arbeta i skift vid vissa företag.

Herr Ohlin: Endast en upplysning, herr talman. Den industri, vid vilken det förekommit en del fall, då svårigheter mött att utsträcka arbetstiden,

Ang. arbetskraftens utnyttjande under rådande kris. (Forts.)

är icke metallindustrin, utan textilindustrin, vilken som bekant levererar viktiga varor för försvarets behov.

Sedan vill jag med anledning av att herr Strand vidhåller den oriktiga tolkningen av motiveringen till min interpellation nämna, att det jag har syftat till — jag tror, att det har framgått tydligare av anförandena i dag — är en fastare ledning från regeringens sida vid behandlingen av dessa problem. Jag tror inte, att Sveriges regering i detta läge endast har möjligheten att tillgripa tvång. Jag tror, att Sveriges regering kunnat — genom att rikta värdjan av rätta slaget och genom att förhandla med båda parterna på arbetsmarknaden — uppnå resultat t. ex. i fråga om arbete under Kristi himmelfärdsdag eller annandag pingst eller båda dagarna. Jag menar därför, att det är alldeles oriktigt, när herr Strand vill göra gällande, att det inte finns något annat utöver de hittills prövade metoderna än att tillgripa det extrema tvånget. Jag har tvärtom den uppfattningen, att regeringen under de senaste månaderna bort och ett stycke fram i tiden hör försöka denna andra utväg, nämligen att förhandla med parterna på arbetsmarknaden och på det sättet uppnå frivilliga överenskommelser på de punkter, som äro nämnda i interpellationen.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 239, med förslag till ändrad lydelse av § 63 regeringsformen och § 39 mom. 1 riksdagsordningen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 244, angående överskridande av vissa poster i avlöningsstaterna för universitetet och karolinska mediko-kirurgiska institutet m. m.;

nr 245, angående vissa anslag för försvarsändamål;

nr 247, angående anslag till statens ammunitionsnämnd för budgetåret 1940/41;

nr 248, angående anslag till statliga åtgärder för tryggnad av vedproduktionen m. m.;

nr 249, angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till vissa vedeldningsprov m. m.; samt

nr 250, angående anslag till ytterligare medel för kontroll och undersökning av gasgeneratoraggregat.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 252, med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 31 mars 1938 (nr 87) angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslagen).

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 15, i anledning av väckta motioner om åtgärder till effektivisering av statsrevisorernas verksamhet; och

nr 16, med förslag till ändrad lydelse av § 51 regeringsformen och § 34 riksdagsordningen.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställning å civilanställningsstat under budgetåret 1940/41 för visst fast anställt manskap vid försvarsväsendet;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förre reservofficersaspiranten Å. O. Lidholm från viss ersättningsskyldighet;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa haverikostnader;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till flottans ersättningsbyggnad m. m. och till modernisering av Karlskrona örlogsvarv jämte en i ämnet väckt motion;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa kraftledningar m. m. för militära behov;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anskaffning av två kortvågssändare för radiotelegrafi;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan för egnahems-lån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk; samt

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av skyddsrum i statens järnvägar tillhöriga fastigheter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
de allmänna
läroverken
m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 mars 1940 dagtecknad proposition, nr 154, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att fatta beslut på sätt propositionen under särskilda med 1—31 betecknade punkter närmare utvisade.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom första kammaren av herr *J. Bergman* väckt motion (I: 166), vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå de av departementschefen ifrågasatta strängare reglerna i avseende på möjligheterna för tillvalsundervisning i grekiska på det differentierade gymnasiet latinlinje och besluta bibehållande av nuvarande ordning;

dels en inom första kammaren av herrar *W. Nisser* och *E. Sjödahl* väckt motion (I: 182);

dels en inom andra kammaren av herr *G. Arnemark* väckt motion (II: 236);

dels en inom första kammaren av herr *N. Holmström* väckt motion (I: 95);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Sjödahl* (I: 167) och den andra inom andra kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* (II: 225);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* (I: 181) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Wallentheim* (II: 237).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 166, fatta beslut på sätt under särskilda med 1—31 betecknade punkter närmare angivits;

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

B. att motionerna I: 182 och II: 236, I: 95, I: 167 och II: 225 samt I: 181 och II: 237 måtte anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anförde.

I punkten A 6 hade hemställts, att riksdagen måtte godkänna under punkten införd avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1940/41. I punkten A 7 hade hemställts, att riksdagen måtte till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av 26,230,000 kronor. Utskottets förslag under dessa båda punkter innebar en nedsättning av det av Kungl. Maj:t begärda förslagsanslaget till avlöningar vid de allmänna läroverken med 50,000 kronor, vilken nedsättning möjliggjorts genom en av utskottet förordad inskränkning i den frivilliga undervisningen i manlig slöjd och hushållsgöromål.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Nilsson* i Landeryd, *Anderesson* i Fältenborg, *Ekströmer*, *Bergman*, *Persson* i Falla, *Holmdahl* och *Aqvist* ansett dels att utskottets yttrande bort i angivna delar hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att till följd härav utskottets hemställanden bort i vissa delar lyda så, som i reservationen angivits. I den av reservanterna förordade motiveringen hade anförts, bland annat, att med hänsyn till den pedagogiska och praktiska betydelsen av den i den kungl. propositionen omförmälda frivilliga undervisningen, icke minst den i manlig slöjd och hushållsgöromål, samt jämväl med tanke på de lärare, vilka för sin utkomst vore beroende av ifrågasatt undervisning, utskottet i likhet med departementschefen icke ansåge sig böra för nästa budgetår ifrågasätta någon beskränkning av denna undervisning. I punkterna A 6 och A 7 hade reservanterna upptagit samma belopp som äskats i den kungl. propositionen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Vid föreliggande utskottsutlåtande är fogad en synnerligen manstark reservation. Statsutskottets beslut fattades med 12 röster mot 11. De elva anslöto sig oreserverat till den kungl. propositionen beträffande ifrågasatt ärende. Det gäller anslaget till läroverken, ett anslag på 26 å 27 miljoner kronor, på vilket statsutskottet har velat pruta 50,000 kronor.

De ämnen, som denna anslagsprutning skulle gå ut över, äro de praktiska ämnena undervisning i slöjd och hushållsgöromål. Kungl. Maj:t står emellertid inte ensam i fråga om sitt avböjande av en prutning på anslaget till undervisningen i dessa ämnen, utan Kungl. Maj:t har stöd av statsutskottet och riksdagen så sent som år 1939. Om herrarna slå upp sidan 14 i det i dag föreliggande utlåtandet, se herrarna där ett referat. Där pekats på, att värdet av undervisningen i de praktiska ämnena under senare år allt mer oreserverat vunnit skolvärldens och statsmakternas erkännande. Senast hade 1939 års riksdag i sin skrivelse nr 355 ansett sig böra framhålla önskvärdheten av att undervisningen i praktiska ämnen bereddes ett större utrymme i realskolans kursplaner än vad hittills varit möjligt och särskilt att undervisningen i hushållsgöromål främjades. Det syntes därför — såsom jag tycker med skäl — icke annat än i nödfall böra komma i fråga att nu borttaga den frivilliga undervisningen vid läroverken i slöjd och hushållsgöromål.

Nu är det inte meningen, att denna frivilliga undervisning i slöjd och hushållsgöromål skall reduceras endast vid läroverken, utan den skall reduceras också vid de kommunala läroverken, vid privatläroverken och vid de högre folkskolorna. Detta synes inte så mycket i statsutskottets utlåtande, där prutningen gäller endast statens läroverk, eftersom det har varit besvärligt att beräkna, vilka summor som skulle kunna sparas in vid de andra skolorna. Det

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
är den enkla anledningen. Men det gäller i alla fall inte någon avsevärd summa.

Vi ha år efter år här i riksdagen hållit på att de praktiska ämnena trots sin frivillighet skola utvecklas vid läroverken. Vi kommo i följd dithän, att både statsutskottet och riksdagen mycket starkt underströko det. Statsutskottet är i år något generat, när det ändå vill göra denna reducering, och säger, att statsutskottet tycker, att en sådan praktisk undervisning inte bör anordnas »annat än i de fall, då ett påtagligt intresse för undervisningen visar sig vara för handen». — I vilka fall har en sådan undervisning förekommit, då inte påtagligt intresse har visat sig vara för handen? Enligt skolöverstyrelsens uppgift i *intet* fall! I alla de fall, då sådan frivillig praktisk undervisning anordnats, ha grupperna praktiskt taget utan undantag blivit fyllda vid läroverk, kommunala skolor och högre folkskolor. Vad är det då för mening i vad statsutskottet säger i detta hänseende? Såvitt jag begriper, är det ett synnerligen egendomligt camouflage för någonting, som saknar varje underlag i verkligheten. Under sådana förhållanden, herr talman, är det egentligen förunderligt, att det blivit en röst mindre för Kungl. Maj:ts förslag än som hade behövts för att ge Kungl. Maj:ts förslag majoritet i statsutskottet.

Det är 8 av denna kammars 12 ledamöter i utskottet, som anslutit sig till reservationen. Jag hoppas, herr talman, att riksdagen skall följa dessa reservationer, och jag yrkar följaktligen också bifall till den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Pauli: Herr talman! Det är inte med något lätt hjärta man diskuterar och tillstyrker ett utskottsförslag och en kungl. proposition av det slag, som här föreligger. Här har man nödgats att, liksom tidigare beträffande folkskoleväsendet, göra inskränkningar, som alldeles uppenbart komma att tillfoga undervisningen avbräck på olika punkter och som även drabba vissa grupper av lärare på ett beklagligt sätt. På så gott som varenda punkt har emellertid framhållits, vad vi förutsätta vara avsikten med alla dessa åtgärder, nämligen deras provisoriska karaktär. Höjningen av tjänstgöringstiden framhålles vara tillfällig, likaså höjningen av det högsta tillåtna elevantalet i realskolans avslutningsklasser från 30 till 35, likaså indragandet av vissa glest besatta läroverkslinjer, likaså uppdelningen av klassavdelning vid nybörjarundervisningen i modersmålet, tyska, engelska och franska och likaså upphävandet av den undantagsställning, som tillvalsundervisningen i specialmatematik, fysik och kemi hittills intagit. Undervisning i dessa ämnen kommer numera icke att anordnas vid lägre elevantal än 5. I fråga om grekiskan har ju också en tillfällig inskränkning i dess undantagsställning gjorts så tillvida, att det lägsta tillåtna elevantalet för bildande av en undervisningsavdelning har höjts från 3 till 4, något som jag och utskottet i övrigt finna beklagligt liksom de övriga tillfälliga skärpningar, vilka vi inte ha kunnat undgå att biträda. Det föreligger, som synes, inte heller någon reservation på den sist berörda punkten, även om givetvis skäl skulle ha kunnat anföras också för ett bibehållande av grekiskans nuvarande undantagsställning.

Om man alltså på grund av de utomordentligt svåra tidsomständigheterna här har nödgats tillfälligt gå fram med en vida hårdare hand än som kan anses önskvärt, har utskottets majoritet emellertid tillåtit sig finna, att man även på den punkt, som nu närmast är under debatt, skulle kunna göra en viss besparing, vilken går utöver vad Kungl. Maj:t har ifrågasatt. Som kammaren torde observera, har statskontoret i fråga om den frivilliga undervisningen, särskilt i slöjd och hushållsgöromål, ifrågasatt en anslagsbegränsning på ungefär 100.000 kronor, medan utskottsmajoriteten har tänkt sig en besparing

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

på inte mer än ungefär 50,000 kronor. Denna möjlighet till anslagsbegränsning har dessutom i utskottets motivering kringgårdats med mycket starka reservationer. Det framhålles, att en sådan beskäring av den frivilliga undervisningen i manlig slöjd och hushållsgöromål icke bör äga rum i sådana fall, då lärare har sin huvudsakliga sysselsättning av denna undervisning och därför skulle berövas sina utkomstmöjligheter. Detta är den huvudreservation, som utskottet gör i likhet med skolöverstyrelsen. Jag skall inte upptaga någon diskussion med herr Oscar Olsson om vad som menas med ett »påtagligt intresse» för undervisningen. Man kan naturligtvis såsom han driva den satsen, att där överhuvud taget en frivillig undervisning blir rekryterad, föreligger ett påtagligt intresse. Jag medger, att detta är ett uttryck, som är ganska svårt att konkret precisera, medan däremot vad som eljest här är sagt torde göra saken fullt tydlig.

Det är alltså inte meningen att göra någon generell beskäring av denna undervisning. Det är inte meningen, att den, såsom herr Oscar Olsson råkade uttrycka sig, skall »borttagas» inom den ena eller andra gruppen av undervisningsanstalter. Man har endast velat göra det möjligt för skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall företa en prövning av frågan, huruvida man med hänsyn till de särskilda förhållandena vid olika skolor skall kunna göra en indragning av den frivilliga undervisningen där utan att lädera sådana intressen, som jag nyss nämnde, framför allt då hänsynen till lärare, som av denna undervisning ha sin huvudsakliga sysselsättning. Jag medger gärna, att intresset för både slöjd och hushållsgöromål har varit i stigande under senare år, att detta har uttalats av skolöverstyrelsen och även av statsmakterna och att ifrågavarande ämnen i tider som dessa kunna ha sin särskilde betydelse. Men å andra sidan förefaller det mig, som om en besparing av det försiktiga slag, som här har ifrågasatts, verkligen kunde vara motiverad i det svåra läge, där vi befinna oss.

Herr Oscar Olsson citerade överstyrelsens ord, att det icke bör annat än i nödfall komma i fråga att nu borttaga denna undervisning. Jag skulle verkligen vilja fråga, huruvida det inte föreligger ett nödfall för vårt land just nu. Naturligtvis spelar det inte någon alltför stor statsfinansiell roll, om man sparar cirka 50,000 kronor eller ej på denna punkt. Jag skulle därför taga ett bakslag för utskottsmajoriteten i detta fall med stort sinneslugn, men jag har velat framhålla, att det enligt min uppfattning finns goda sakliga skäl för den ytterligare besparing man här har velat åstadkomma, och att utskottet ingalunda har gått bröstgänges till väga, utan stannat vid halva det belopp, som statskontoret föreslagit, och förutsatt en omsorgsfull prövning i varje särskilt fall.

Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det har verkligen varit mycket svårt att kunna åstadkomma besparingar inom läroverksorganisationen, då ju undervisningen där är uppbyggd efter ett tidsschema, som man inte gärna kan rucka på, utan att det uppstår mycket allvarliga och bekymmersamma olägenheter och utan att det går ut över de anställda på ett sätt, som vi åtminstone för närvarande icke äro beredda att låta besparingsåtgärderna göra. Oaktat allt detta har man emellertid i propositionen lyckats nedbringa utgifterna för läroverksorganisationen med över en miljon kronor, och det tycker jag är ett ganska hyggligt resultat i betraktande som sagt av de svårigheter, som förelagat.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Två synpunkter ha varit ledande vid uppgörandet av detta förslag: först och främst att man skall göra besparingarna på det sättet, att de vålla undervisningen så liten skada som möjligt, framför allt för framtiden, och vidare att man inte skall, jag höll på att säga i onödan, i varje fall inte i allt för stor utsträckning, åstadkomma allvarliga bekymmer för lärarpersonalen just i denna situation, utan att, i den mån besparingarna också måste gå ut över den, det hela får gå en smula peu à peu.

När nu utskottet på denna punkt har föreslagit en ytterligare besparing på 50,000 kronor, skulle jag ha mottagit detta med tacksamhet, för såvitt jag inte haft den uppfattningen, att en besparing på denna punkt i viss mån skulle gå emot de principer, som man sökt följa i fråga om besparingsåtgärderna i övrigt. Jag anser inte, att 50,000 kronor äro en för liten summa att spara — sannerligen inte! Jag har fått spara på mycket mindre summor för att få åttonde huvudtiteln att gå ihop. Anledningen till att jag inte velat reflektera på att sätta ned anslaget till den frivilliga undervisningen i musik, manlig slöjd och hushållsgöromål är främst, att jag är livligt övertygad om att det är en sund och riktig strävan att försöka få mera av praktisk undervisning vid våra skolor och läroverk än som hittills förekommit. Och denna frivilliga undervisning är egentligen allt vad vi ha av praktisk undervisning i den svenska, så teoretiskt betonade läroverksutbildningen. Jag tror också, att den i allmänhet uppskattas mycket livligt av eleverna. Jag kan ju inte uttala mig om hur det är över hela fältet, men efter vad jag har hört, lär så vara fallet. Vad som talar för att denna undervisning verkligen uppskattas av eleverna är, att anslaget redan nu visat sig vara mycket knappt. Det är synnerligen svårt att klara sig med det anslag, som hittills utgått, och det är en mycket kraftig konkurrens om dessa medel. Då förefaller det mig vara underligt, om det skulle finnas någon mera allmän underskattning av denna undervisning.

Jag vill också säga, att på grund av den knapphet, som redan råder på medel för denna frivilliga praktiska undervisning, skulle den föreslagna nedskärningen, innebärande en minskning med omkring 30 procent av anslagsmedlen till de icke ordinarie övningslärarna på ifrågavarande område, vara ganska betänklig. Nu förutsätter ju utskottet, att samma åtgärd skulle vidtagas även vid med de allmänna läroverken jämförliga skolor. Det är sålunda fråga om en mycket kraftig reduktion av denna undervisning, en reduktion vilken jag på grunder, som jag nyss anfört, skulle anse beklaglig för undervisningens skull och som också mycket starkt skulle försämra de icke ordinarie lärarnas utkomstmöjligheter.

Det är mycket möjligt, att vi i framtiden måste gå avsevärt längre än vi gjort i år i fråga om besparingsåtgärder också när det gäller den redan nu så pass beskurna åttonde huvudtiteln, men jag tror, att man därvidlag skall försöka att jämka ihop åtgärderna på ett sådant sätt, att man åstadkommer så liten skada som möjligt, och låta verkningarna för personalens vidkommande, vilka ju inte kunna undvikas, komma en smula undan för undan, så att det inte på en gång uppstår en alltför stark ökning av svårigheterna.

Jag kommer sålunda till det resultatet, att hur tacksam jag än är för varje uppslag i fråga om besparingar också på åttonde huvudtiteln, jag ändå vill förorda, att kammaren går på reservanternas förslag, som överensstämmer med den kungl. propositionen i denna del. Jag tycker nämligen, att majoritetens förslag innebär, att man tillgriper större våld än nöden kräver åtminstone för närvarande.

Jag kanske också vågar lämna det meddelandet, att andra kammaren utan votering har bifallit reservationen, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Herr Bergman: Herr talman! Jag ber att få säga några ord om en annan detalj, som också ingår under den nu föredragna punkten.

I den fråga, som hittills diskuterats, är även jag ju reservant, och jag gläder mig åt vad herr statsrådet yttrade nu senast, varav jag drager den slutsatsen, att den saken kanske kommer att få en utgång, som reservanterna bli nöjda med. Men det är en annan detalj, som föranleder mig att nu taga till orda, nämligen den, som behandlas i motionen I:166.

I samförstånd med den klassiska kulturforskningens representanter här i landet har denna motion väckts för att fästa uppmärksamheten på den verkliga kulturfara, som ligger däri, att man inskränker möjligheterna till undervisning i grekiska språket. Det är naturligtvis icke alls fråga om att grekiska språket skulle få någon sådan ställning, att det skulle läsas av flertalet elever på den klassiska linjen; vår önskan är endast att de, vilka såsom fritt tillvalsämne välja detta språk, skulle ha samma möjlighet att göra det som hittills stätt dem till buds. Det torde komma att visa sig, att de nya bestämmelserna om det minimiantal lärjungar, som förutsättes för att undervisning i grekiska skall anordnas, leda till att undervisningen i detta för humanistisk forskning så grundläggande och viktiga språk alldeles försvinner vid en del läroverk, där det hittills fått läsas. För den klassiska kulturforskningen överhuvud taget vore detta en mycket allvarlig konsekvens, som skulle i hög grad beklagas från universitetens sida. Hela frågan var föremål för utredning av 1933 års sakkunniga. År 1935 föreslog också den dåvarande ekklesiastikministern med stöd av dessa sakkunnigas utlåtande åtskilliga åtgärder, bland annat den, att om ett antal av tre elever anmälde sig till sådan frivillig undervisning i grekiska, så skulle de få den. Riksdagen godkände denna åtgärd. Det blev således en något större möjlighet till undervisning i grekiska vid läroverken. Minimiantalet förut var fyra. Denna regel om tre som minimiantal har gällt sedan 1935. Under trycket av omständigheterna har man i år sett sig nödsakad att gå tillbaka till antalet fyra. Besparingen genom en sådan åtgärd är ju med nuvarande budgetsiffror icke av någon större betydelse, men man har tydligen ansett sig tvungen att på alla möjliga områden företa både större och mindre besparingar.

Försvagningen av möjligheterna till grekiska språkets studium i vårt land har ganska ödesdiga verkningar i mer än ett avseende. Jag skall be att få erinra om vad ekklesiastikministern yttrade 1935, då den reform genomfördes, som man nu vill sätta ur kraft. Han sade då bl. a.: »Möjligheten till studium av grekiska har genom nuvarande anordningar försvårats och begränsats i en grad, som väckt allvarliga bekymmer. Universiteten ha klagat över det. Därest intet åtgöres för bevarandet och stärkandet av grekiskans ställning, kan den risken föreligga, att detta betydelsefulla ämne kommer att uteslutas från läroverken. En dylik utveckling skulle tvivelsutan ej endast visa sig ödesdiger för de teologiska och humanistiska studierna över huvud vid våra universitet utan även hava en menlig inverkan på den andliga odlingen i allmänhet, i den mån densamma vill bygga på det från antiken stammande, för all västerländsk kultur grundläggande bildningsidealet. I full insikt härom hava de stora kulturländerna städse låtit sig angeläget vara att i sina skolorganisationer giva vederbörligt, i vissa fall synnerligen rikt tillmätt utrymme åt de klassiska språken.»

Det var med detta yttrande, som dåvarande ekklesiastikministern 1935 motiverade den åtgärd, varigenom man möjliggjorde en större rätt till undervisning i grekiska vid våra läroverk. Reformen endosserades av riksdagen och har, som sagt, gällt sedan dess.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Då i detta yttrande påpekades, att de stora kulturländerna ha tillmätt ett stort utrymme åt de, för dem, som vilja utbilda sig på det humanistiska området, så grundläggande och viktiga klassiska språken, så ber jag att särskilt få betona, att ett land, som är känt för att vara ett av världens mest »praktiska» länder, nämligen England, i det avseendet har gått mycket långt. Där grundar sig den lärda bildningen ännu i dag i mycket hög grad på de bägge klassiska språken. Det har icke ansetts i England, att detta på något sätt varit till skada för den praktiska verksamheten. Tvärtom ha i England många av de ledande männen på det praktiska livets olika områden själva förklarat, att de haft stor nytta av denna sin ungdoms fostran i en kultur, som givit dem en viss resning i avseende på deras allmänna syn på tingen och som även varit i hög grad betydelsefull som solid grundval för deras allmänna bildning i andra ämnen.

Jag vill också erinra om en annan synpunkt, som rör oss här i Sverige och som vi nu ha anledning att tänka på utöver vad ecklesiastikministern år 1935 framhöll. Vi ha under de sista decennierna här i vårt land sett den klassiska filologien och den klassiska arkeologien uppleva en blomstring som aldrig någonsin tillförne. Vårt land intar för närvarande i avseende på denna forskning en mycket hög rangställning i världen. Skulle man nu ställa till så, att det blir svårt, och på flera håll i riket omöjligt, att få en grundläggande undervisning i grekiska språket, så riskerar man att den ställning, som Sverige har tillkämpat sig på detta område och med stor heder för närvarande uppbär, skall komma att spolieras.

I detta sammanhang bör även erinras därom, att Sverige för några år sedan inrättat ett klassiskt institut i Rom. Det är någonting, som förut i regeln endast vissa stormakter gjort. En och annan av de mindre staterna har visserligen också gjort vissa ansatser, men Sverige står i det avseendet vid sidan av stormakterna såsom initiativtagare till ett verkligt betydande forskningsinstitut. Verksamheten vid detta institut förutsätter, fastän det är förlagt i Rom, ingalunda enbart latinkunskap. Det är en förutsättning för de forskningar, som där bedrivs, att man bland annat behärskar epigrafiken, inskriftskännedomen. Grekiskan är för denna minst lika viktig som latinet, för att ej tala om att den arkeologiska källforskningen förutsätter grekiska. Vi kunna också erinra om att åtskilliga mycket betydelsefulla och resultatrika utgrävningar i den klassiska kulturens länder, nästan alla just på grekiskt område, under de sista åren företagits av svenska forskare på svenskt initiativ och med svenska materiella insatser. Också detta har i hög grad bidragit till höjande av vårt lands anseende på detta forskningsgebit. Det skulle därför vara allt annat än tidsenligt, om man just nu vidtoge en åtgärd, som innebär en inskränkning och flerstädes ett omöjliggörande av undervisningen i det språk, som för sådana forskningar är en oundgänglig grundval.

En grekisk myt berättar om guden Apollo, att han tillbragte sina vintrar hos hyperboréerna, ett sagofolk, som hade sin boplats långt uppe i nordn. Han åtföljdes av sånggudinnorna, vilkas sånger han ledde även i detta hyperboréernas land, heter det. Genom den klassiska grundval, som av gammalt har varit lagd för den andliga kulturen i vårt hyperboreiska land, har denna saga fått ett intressant verklighetsdrag över sig. Jag vill endast erinra om en sådan gestalt som Tegnér. Den fascinerande formglans, som utmärker honom, och många av de kärnfulla tankar, som han är beundrad för, de många bevingade orden från honom — en stor del av detta har han fått från den grekiska kulturvärlden. Utan den bildningsgrunden och inspirationskällan skulle Tegnér ej blivit den strålande Apollogestalt som han är i vår litteratur. En annan av Nordens stora andliga kulturbärare, Runeberg, som ju i många avseenden var

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

en medveten motsats till Tegnér, har dock, även han, haft samma utvecklingsgång och fått samma förmån av denna sin bildningsgrund. Flera av hans större dikter äro, som bekant, direkt inspirerade av de homeriska sångerna och av det attiska dramat.

Jag skulle kunna anföra många sådana exempel på vilka frukter grekiska språket och litteraturen bragt till mognad även i vårt arktiska land. Nu vill jag allenast understryka, att om man vidtar åtgärder, som ha den effekten, att de avsevärt försvåra eller praktiskt avskaffa studiet av grekiskan i vårt land, så skär man av en del av rotträdarna i vår kultur och handlar på ett sätt, som, i enlighet med vad jag nyss har anfört, visst inte kan kallas tidsenligt. Om den humanistiska bildningen avskär sina egna rötter, vållas därigenom stor skada för kulturens växt, för att inte tala om att man isolerar sig från de stora kulturfolkens allmänna bildningsgrund.

Jag skulle kanske inte ha besvärat kammaren med att anföra detta, då jag ändå inte kommer att nu framställa något direkt yrkande om bifall till motionen, därest det inte hade varit så, att ordföranden i det svenska klassikerförbundet, en av våra allra förnämsta forskare på detta område, alldeles speciellt hade uppmanat mig att inte låta denna sak gå förbi under tystnad. Han, liksom andra representanter för detta kulturintresse, är visserligen på det klara med, att så som saken för närvarande ligger till, torde det inte finnas några utsikter att få igenom ett positivt beslut, knappast ens i denna kammare och åtminstone inte i riksdagen såsom helhet betraktad. Vi ha i stället koncentrerat våra ansträngningar på — och det har även lyckats oss — att i utskottets uttalande få tydligt markerat och starkt understruket, att den beklagliga försämringen i grekiskans ställning vid läroverken endast får betraktas som en rent provisorisk åtgärd. Det gläder mig också, att utskottets talesman här i förbigående gav uttryck åt denna uppfattning. Det framgår likaså av departementschefens eget uttalande i denna fråga, att han i hög grad beklagar försämringen, ehuru han anser det nödvändigt att nu göra denna inskränkning. Utskottet yttrar vidare (sid. 15): »Liksom departementschefen förutsätter utskottet dock, att skolöverstyrelsen alltjämt skall äga rätt att medgiva tillvalsundervisning i grekiska jämväl vid lägre antal lärjungar än de nämnda.» — d. v. s. fyra — »då särskilda omständigheter därtill föranleda och tillgängliga medel därtill förslå.»

Alla dessa uttalanden måste anses innebära ett löfte, att den provisoriska anordning, som på grund av särskilda omständigheter nu anses nödvändig, kommer att upphöra, så snart de omständigheter upphöra, som ha föranlett den. I förhoppning att denna uppfattning av de gjorda uttalandena är riktig, samt att undantag redan nu skola medgivas där särskilda skäl föreligga skall jag avstå från att nu göra något yrkande i frågan.

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! För att inte något missförstånd skall uppkomma, är jag angelägen framhålla, att jag är djupt övertygad om den klassiska bildningens nödvändighet för vår nationella bildningsstandard. Jag har sannerligen heller inte några som helst avsikter eller någon vilja att gå för hårt åt möjligheterna att i nuvarande krisläge bevara denna standard. Det är också därför som jag har stannat vid ett minimiantal av fyra elever, under det att statskontoret, som främst företräder sparsamhetssträvandena, föreslog fem elever. Jag vill stryka under, att jag hoppas, att denna bestämmelse inte skall åstadkomma alltför stor skada under den tid vi bli tvungna att tillämpa den, och att vi givetvis så snart det är möjligt skola försöka att återgå till bättre förutsättningar för den klassiska undervisningen.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Kammaren kunde lätt ha fått det intrycket, att departementschefen och statsutskottet hade haft någonting emot grekiskan, på grund av det stora anförande, som herr Bergman här hållit. Statsrådet har redan för kammaren betygat, att något sådant inte ligger bakom hans ställningstagande, och vad statsutskottet beträffar, kan jag intyga detsamma.

Här är det inte alls fråga om någon isolerad attack mot grekiskan, utan det rör sig om nödvändiga begränsningar, som för det första gå ut över modersmålet, tyska, engelska och franska. Den hittillsvarande uppdelningen av klassavdelningarna vid nybörjarundervisning får inte längre förekomma på grund av det ekonomiska nödläget. Vidare har den särställning, som ämnena specialmatematik, fysik och kemi vid sidan av grekiskan förut innehaft, borttagits. Vad slutligen grekiskan beträffar, så har det, såsom herr Bergman själv slutligen erkände, i stort sett blivit vitt status quo. I särskilt omfattande fall har skolöverstyrelsen fortfarande rätt att medge tillvalsundervisning till och med vid lägre elevantal än fyra. Det har således inte på något sätt från något håll gjorts någon attack mot grekiskan.

Vad beträffar herr Paulis anmärkningar mot reservanterna, så kan jag efter statsrådets anförande gå ganska lätt förbi dem. Herr Pauli kunde inte med lätt hjärta tillstyrka vare sig utskottsutlåtandet eller propositionen. Nej, men undantag från propositionen kunde han göra, fast också med tungt hjärta, i fråga om den kungl. propositionens stöd åt de praktiska ämnena. Han åberopade statskontoret. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att statskontoret har opponerat både mot musiken och de praktiska ämnena, under det statsutskottet har opponerat sig endast mot de praktiska ämnena och inte följt statskontoret beträffande musiken. Vad de 100,000 kronorna beträffar, som statskontoret ville spara och som utskottet sänkte till 50,000 kronor, fäste jag redan i början uppmärksamheten på att de 50,000 kronorna egentligen gällde statens läroverk, men sedan kommo därtill de kommunala mellanskolorna, de högre folkskolorna o. s. v., där också besparingar skulle göras, ehuru statsutskottet inte räknade ut, hur pass stora eller hur pass små de kunde vara.

Vad sedan beträffar herr Paulis uttalande, att det gällde att inte drabba lärarna och att statsutskottet därför stannat vid denna summa, så har ju departementschefen redan påvisat, att minskningen drabbar lärarna i mycket stor utsträckning. För reservanterna har emellertid huvudsaken varit hänsynen till lärjungarna. Det är rätt som herr Pauli sade, att när det gäller uppfostringsbetydelsen av vissa ämnen och viss undervisning, så får man i dessa nödtider även låta barnen och ungdomen sitta emellan för tillgodoseendet av försvarsberedskapen. Men man skall inte göra det i onödan. Jag anser, att när sådana indragningar föreslås gå ut över skolbarn och skolor, så bör initiativet gärna komma från Kungl. Maj:t. Departementschefen har ju också sagt, att det kan hända, att man en gång kommer dithän, ty nöden har ingen lag. Men att vid detta tillfälle, då det gäller en inbesparing av 5 kr. för varje 26,000 kronor i detta stora anslag, gå emot Kungl. Maj:t och bortse från uppfostringsbetydelsen av viss undervisning i skolan, anser jag olämpligt. Jag hoppas alltså, att första kammaren följer statsutskottets reservanter, såsom redan utan votering skett i andra kammaren.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag skall i eklestiastikministerns närvaro här i kammaren be att få säga några ord rörande den punkt, som avser förslagsanslaget till tekniska läroverk, enkannerligen vad som rör det tekniska gymnasiet i Norrköping.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Från det tekniska gymnasiets styrelse, där jag är av Kungl. Maj:t be-
trodd med att vara ordförande, ingick man till skolöverstyrelsen med begä-
ran om ändring i det oeffterrättliga tillstånd, som bestod däri, att läroverket
hade så ytterst få ordinarie lektorer, att undervisningen fick lov att bedrivas
huvudsakligen med extraordinarie krafter. Skolöverstyrelsen kunde trots det
svåra ekonomiska läget förorda inrättandet av ytterligare två ordinarie lek-
torstjänster. Herr statsrådet har i propositionen förklarat att »för behovet
av nya lektorstjänster vid det tekniska läroverket i Norrköping enligt stats-
rådets mening anförts en övertygande motivering och att under normala för-
hållanden statsrådet skulle ha biträtt överstyrelsens framställda förslag». Emellertid säger statsrådet vidare att vad beträffade detta läroverk stats-
rådet ämnade framdeles taga under omprövning möjligheterna att till läro-
verket överflytta en eller två lektorstjänster från andra tekniska läroverk i
syfte att erhålla en lämpligare proportion mellan antalet ordinarie och icke-
ordinarie lärare vid ifrågavarande läroverk.

Jag ber att endast med några korta rader till protokollet få beskriva det
nödläge, som råder vid detta läroverk i avseende på lärarkrafter. Det är
min förhoppning, att denna angelägenhet därigenom måtte bli föremål för
ytterligare begrundande inom kungl. ecklesiastikdepartementet och särskilt
av departementschefen, när vi någon gång kunna komma till ett annat läge,
så att Norrköping icke som nu behöver drabbas av de restriktiva åtgärderna
i avseende på de allmänna läroverken. Jag vill då endast anföras, att vid
vårt gymnasium i Norrköping bestridas av ordinarie lärare endast 86 under-
visningstimmar per vecka, medan motsvarande siffra för icke-ordinarie lärare
är 336. Vi ha gjort en jämförelse med förhållandena vid andra tekniska lä-
roverk. Jag vill nu icke på något sätt söka utpeka något visst tekniskt gym-
nasium, som vi skulle vilja »stjäla» lektorer ifrån, och därför nämner jag
icke några ortsnamn. Men vi ha funnit, att ett visst tekniskt gymnasium
med 334 lärjungar har 14 ordinarie lektorstjänster, ett annat läroverk har
283 lärjungar och 11 lektorer, ett tredje 144 elever och 7 lektorer, återigen
ett annat 141 elever och 4 lektorstjänster samt slutligen ett läroverk 85 lär-
jungar och 5 lektorstjänster, medan däremot tekniska gymnasiet i Norrkö-
ping med 230 elever endast har 4 ordinarie lektorstjänster. På varje lektor
faller det alltså hos oss 57 lärjungar, under det att motsvarande siffror för
övriga läroverk äro högst avsevärt lägre — ungefärligen 17, 20, 24, 25
och 35.

Den starka tillströmningen av lärjungar vid vårt läroverk beror utom an-
nat på att vi kunnat anskaffa en förstklassig utrustning i fråga om mate-
rialier samt lokaler, vilka enligt skolöverstyrelsens vid besiktning gjorda ut-
talande äro synnerligen lämpliga och ändamålsenliga. Det är lärjungar från
hela Östergötland, naturligtvis främst från Norrköpings stad, samt från de
intelliggande provinserna, som här i ännu större utsträckning skulle kunna
få åtnjuta ändå bättre teknisk undervisning, om vi finge flera ordinarie lek-
torstjänster.

Det var glädjande att höra herr statsrådet nyss tala om sitt stora intresse
för den praktiska utbildningen. Det är just nu för tiden man behöver ut-
bildad arbetskraft på de praktiska och tekniska områdena. Jag är också
tacksam för att herr statsrådet vill i största möjliga mån skipa rättvisa mel-
lan de olika landsändarna och deras tekniska läroverk, så långt detta låter
sig göra utan ökade kostnader för statsverket. Jag hoppas därför, att vad
som har sagts i den kungl. propositionen beträffande Norrköpings tekniska
gymnasium snart måtte kunna förverkligas.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag har naturligtvis intet yrkande, utan jag har endast velat göra dessa erinringar till protokollet.

I detta anförande instämde herr *Bergström*.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag vill till vad som tidigare yttrats under debatten i den fråga, som närmast har stått på dagordningen, bara göra den reflexionen, att livet är bra konstigt ibland, inte minst här i riksdagen. Här kommer nu statsutskottet vid en tidpunkt, som ju är åtskilligt senare än den, då den kungl. propositionen framlades, och erbjuder Kungl. Maj:t en ytterligare besparing på ett halvt hundratusental kronor. Ingen människa kan förneka, att dessa pengar behövas mycket bättre just i detta ögonblick än då propositionen framlades, att läget har förvärrats, att försvarsberedskapen kräver betydligt större kostnader nu än den gjorde då. Vidare är det undervisningsändamål, från vilket man har tänkt spara dessa pengar, en *frivillig* undervisning, och det förefaller dock, som om det skulle ligga närmare till hands att inskränka på en frivillig undervisning än att göra sådana inhugg på den obligatoriska undervisningen som man faktiskt har gjort genom att t. ex. hindra en på skilda avdelningar uppdelad undervisning i så krävande ämnen som nybörjarstudiet av moderna språk och modersmålet.

Jag har inte kunnat undgå att göra dessa reflexioner, men när nu herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet artigt men bestämt undanber sig denna ytterligare present till statskassan, och när vidare andra kammaren har visat sig inta samma ståndpunkt samt det alltså i riksdagen förefinnes en stämning, som tydligen går stick i stäv mot den, som annars i sådana här saker har brukat behärska regeringen och riksdagen, så vill jag förklara, herr talman, att jag, med uttalande av min oförgripliga förvåning, likväl icke kommer att göra något ytterligare motstånd eller begära någon votering.

Herr **Olsson, Oscar**: Visst har läget förvärrats, och visst går det åt några hundra miljoner kronor till försvaret varje månad. Men då det här är fråga om en summa på 50,000 kronor, vars inbesparande skulle åtföljas av ett betydligt sänkt uppfostringsvärde i undervisningen, enligt vad både andra kammaren, Kungl. Maj:t och utskottet självt erkänner, anser jag att det inte med sådan emfas bör strykas under vilken viktig besparing det här är fråga om. Att undervisningen är frivillig, hindrar inte att den i alla fall, eller kanske just därför, har väl så stor uppfostrande betydelse som den annars skulle ha haft. Äntligen, kan man säga, bröt i fjol den praktiska undervisningen igenom ordentligt även i de teoretiska skolorna. Det är därför som vi böra vara Kungl. Maj:t tack skyldiga för att Kungl. Maj:t inte velat vrida tiden tillbaka i det hänseendet.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag begärde ordet före herr Paulis senaste anförande, och det kanske nu vore onödigt att fullfölja avsikten att ingripa i debatten. Jag gjorde det egentligen för att det här inte bara skulle bli en tvekamp mellan två skollärare, utan för att även en vanlig dödlig skulle yttra sig i denna fråga.

Alla försök att åstadkomma besparingar äro tacknämliga, men man får inte gå för långt. Och det tycker jag att utskottet gjort i detta fall. Departementschefen har, som han själv framhållit, redan förut gått ganska hårt fram, och denna ytterligare beskränning är, tycker jag för min del, mindre motiverad. För min del håller jag nämligen före, att övningsämnena i våra

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

skolor egentligen icke äro mindre viktiga än de övriga ämnena, dels på grund av deras värde i och för sig, dels och på grund av den så att säga balans i undervisningen, som genom desamma åstadkommes och som jag för min del tillmäter ett icke ringa värde.

Av det sätt, på vilket utskottet skrivit sin motivering och som talesmannen för utskottet här framfört utskottets synpunkter, förstår man, att det inte finns någon vidare stor entusiasm ens på det hållet för utskottsförslaget. Det förefaller mig mera, som om det förelegat en strävan att till varje pris gripa in någonstans och göra en besparing, och då har man dykt ned på ett område, där man beräknat att så att säga möta det minsta motståndet, därför nämligen att undervisningen i övningsämnena till stor del handhas, som det står i utskottsutlåtandet, såsom bisyssleuppdrag — en form som nog av många här i riksdagen anses något misstänkt.

Nej, herr talman! Då jag, som sagt, anser, att dessa övningsämnen äro av fullt ut lika stor betydelse som andra ämnen och besparingen av detta relativt obetydliga belopp icke synes stå i rimlig proportion till de värden, som man låter gå förlorade, ber jag att få yrka bifall till herr Nilssons m. fl. reservation.

I herr Ekströmers yttrande instämde herr *Wagnsson*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till bidrag till avlöning åt vissa på indragningsstat hos landsting uppförda dövstumslärare;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss delpost i den för länsstyrelserna fastställda avlöningsstaten för budgetåret 1939/40;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arkivfotografering av vissa handlingar; samt

nr 154, om anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsummorna.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av väckta motioner angående tullen å vissa slag av frukt.

*Ang. tullen
å vissa slag
av frukt.*

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 74 i första kammaren av friherre *De Geer* m. fl. och nr 176 i andra kammaren av herr *Lundgren* m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville besluta

Ang. tullen å vissa slag av frukt. (Forts.)

A. att i stället för gällande tilläggstull å äpplen fastställa en tilläggstull av 20 öre pr kg å äpplen under tiden 1 augusti—1 mars,

B. att i stället för gällande tilläggstull å päron fastställa en tilläggstull av 20 öre pr kg å päron under tiden 1 augusti—1 januari,

C. att en tilläggstull skulle fastställas för bananer av 15 öre pr kg att gälla under tiden 1 augusti—1 mars,

D. att en tull skulle införas å apelsiner av 25 öre pr kg under tiden 1 augusti—1 mars.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I:74 av friherre De Geer m. fl. och II:176 av herr Lundgren m. fl., angående tullen å vissa slag av frukt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sköldén*, *Hammarlund* och *Jonsson* i Skedsbygd, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av de likalydande motionerna I:74 av friherre De Geer m. fl. och II:176 av herr Lundgren m. fl., måtte besluta,

1) att i stället för nu gällande tilläggstull å äpplen skulle fastställas en tilläggstull av 20 öre per kilogram äpplen under tiden 1 augusti—1 mars,

2) att i stället för gällande tilläggstull å päron skulle fastställas en tilläggstull av 20 öre per kilogram päron under tiden 1 augusti—1 januari,

3) att en tilläggstull skulle fastställas å bananer av 15 öre per kilogram att gälla under tiden 1 augusti—1 februari, samt

4) att en tull skulle införas å apelsiner av 25 öre per kilogram att gälla under tiden 1 augusti—1 februari.

Herr **Sköldén**: Herr talman! Då jag tillsammans med herrar *Hammarlund* och *Jonsson* i Skedsbygd till detta betänkande har avgivit en reservation, skall jag be att få yttra några ord.

Det borde vara ett riksintresse, att vår fruktförsörjning i så hög grad som möjligt kunde tillgodoses genom egen odling. Om vi vilja jämföra möjligheterna i detta fall med t. ex. sockerbetsodlingen, så torde förutsättningarna vara större, i varje fall minst lika stora, att få till stånd en fruktodling, som täcker en avsevärt större del av vårt behov av frukt än vad som nu sker. Sockerbetsodlingen har fått sitt stöd, och den tillgodoser nu hela vårt sockerbehov. Vår fruktodling kan måhända inte tillgodose hela vårt behov av frukt, men den kan tillgodose en mycket större del än vad som nu är fallet.

Att vi reseranter ha en från utskottets avvikande mening, beror egentligen på att fruktodlingen för tillfället befinner sig i en nydaningsperiod. Genom åtgärder, i viss mån också från statsmakternas sida, företas en omfattande nydaning av denna odling. Det är fråga om en nyförädling, som avser att frambringa ett betydligt större antal träd med vinterfrukt än för närvarande. På grund av den gångna vinterns stränga köld måste också tiotusentals, kanske flera tiotusentals, träd ersättas, och det är ingen tvekan om att detta bör ske med mera hållbara fruktsorter än vi hittilldags haft. Vidare förhåller det sig så, att den i april månad förra året nybildade frukt- och trädgårdsodlarnas riksorganisation med sina underavdelningar nu planerar kylhusanläggningar och dylikt, varigenom vi skola kunna förvara frukten under en längre tid.

Allt detta arbete är emellertid meningslöst, om vi inte kunna räkna med en längre försäljningsperiod än vi hittills ha haft. Och det är egentligen

Ang. tullen å vissa slag av frukt. (Forts.)

där som skillnaden ligger mellan utskottets majoritet och oss reservanter. Det finns nog ingen meningsskiljaktighet, när det gäller frågan, om vi böra hjälpa den svenska fruktodlingen eller icke. Men reservanterna anse att den bör hjälpas nu, medan däremot utskottet anser att den bör hjälpas någon gång i framtiden.

Till stöd för utskottsmajoritetens ståndpunkt ligger huvudsakligast kommerskollegii yttrande. Kommerskollegium i sin tur har stött sitt utlåtande på dels handelskammarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, dels och kanske i första hand på Svenska grossistförbundets yttrande till kommerskollegium. Dessa yttranden företräda — naturligtvis, skulle jag vilja säga — kommersiella synpunkter. De nämnda organisationerna äro ju i stor utsträckning handelsorganisationer. Och jag är en smula förvånad över ett uttalande, vari det säges, att det i det allmännas intresse får anses vara fullkomligt förkastligt och dessutom för fruktproducenterna icke behövtligt med detta stöd. Äro verkligen Sveriges grossistförbund samt Stockholms, Göteborgs och Malmö handelskammare de, som bäst begripa, om stöd för fruktodlingen är behövtligt eller icke? Att de däremot begripa, att det är till fördel för dem, om detta stöd icke kommer till stånd och att import av utländsk frukt får ske i samma utsträckning som hittilldags, det inser jag däremot fullt och helt.

Kommerskollegium har också fört fram den synpunkten, att ett stöd icke skulle vara behövtligt, emedan lyxfrukt, dessertfrukt och bordsfrukt betalas ganska bra. Ja, det må vara, att de betalas något så när, men om man läser yttrandet, får man den uppfattningen, att det inte skulle vara någon märkvärdig sak att göra all svensk frukt till lyx-, dessert- och bordsfrukt. Det hela skulle nämligen bara vara en sorterings- och en förpackningsfråga. Jag skulle vilja se den trädgårdsmästare, eller vem det vara månne, som kan lyckas göra ett litet äpple stort eller ett felskapat äpple vackert genom att packa det på det ena eller andra sättet. Det finns ingen möjlighet att bringa upp mer än allra högst femtio procent av fruktskörden i sådana förpackningskvaliteter. Allt det övriga måste gå som en sämre vara och säljas till mycket lägre pris.

Vi reservanter stödja oss däremot på lantbruksstyrelsens yttrande. Vi kunna inte hjälpa, att vi tro att lantbruksstyrelsen begriper denna sak bättre. Den är vidare en organisation, som inte har några egna intressen att försvara i detta fall, utan en statsinstitution, vars yttranden man måste fästa det allra största avseende vid. Lantbruksstyrelsen framhåller särskilt, att fruktodlingen fordrar rätt stora kapitalinvesteringar och att ränta icke kan erhållas på åtta å tio år. Med siffror bevisas, att fruktodlingen nu ej är lönande. Styrelsen anser att den föreslagna tilläggstullen snarare är för låg än för hög och vill höja den av motionärerna föreslagna tullen på bananer med ytterligare tio öre.

Utskottet tar hela frågan ganska lätt. Den enda motivering det kommer med är egentligen följande: »Att för det i motionerna angivna syftet vidtaga tulländringar synes sålunda under nu rådande förhållanden knappast påkallat.» Vi reservanter anse tvärtom, att fruktodlingen just nu behöver detta stöd, för att man skall kunna företaga den nydaning, som såväl i fråga om fruktodlingen som i fråga om lagringen är nödvändig. Om vi inte få stödet nu, stannar denna utveckling av, och vi kanske måste vänta åtskilliga år efter det att fredliga förhållanden åter inträtt, innan vi kunna nå de resultat, som vi redan nu med denna relativt ringa åtgärd kunna uppnå.

Herr talman! Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av mig, herr Hammarlund och herr Jonsson i Skedsbygd.

Ang. tullen å vissa slag av frukt. (Forts.)

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Inom bevillningsutskottet har man sett på denna tullmotion närmast så, att på detta område liksom på en hel del andra områden, när det gäller vårt jordbruk och vår trädgårdsnäring, är vad som kan vinnas i mycket hög grad beroende på hur näringen själv organiserar sig, hur näringen själv verkställer distributionen av sina varor, hur man standardiserar sorterna, hur man sorterar frukten, och på de åtgärder man vidtar för att på ett lämpligt sätt lagra frukten. Reservanternas talesman erkände också här, att det erfordrades en viss omläggning av fruktodlingen till vinterfrukt ifrån den tidiga höstfrukten för att under en längre tid av året kunna tillgodose den ökade konsumtion av svensk frukt, som man önskar och som man säkerligen under sådana förhållanden skulle kunna räkna med. Det är några av de synpunkter, som legat bakom utskottets betänkande i denna sak.

När det sedan gäller de särskilda yrkandena, har utskottet icke kunat bortse från, att beträffande såväl äpplen som päron äro våra händer bundna, beroende på att tullsatserna äro bundna genom en handelstraktat med U. S. A. Under sådana omständigheter förstår inte jag och inte heller utskottet, hur på denna punkt utan föregående förhandlingar rörande de handelspolitiska förbindelserna med U. S. A. ändringar skola kunna göras. Man får erinra sig, att här gäller det inte bara en fråga om import av äpplen och päron från U. S. A., det gäller också en betydande export under normala tider från Sverige till U. S. A. Man kan inte endast se saken ur trädgårdsnäringens synpunkt; den måste ses ur synpunkter, som beröra hela vårt näringsliv.

När det gäller bananer, har man begärt en tilläggstull av 15 öre per kilo — det utgår för närvarande en tilläggstull på 10 öre, och det är alltså fråga om en höjning från 10 till 15 öre. Med hänsyn till det sätt, varpå man formulerat detta krav på tilläggstull, misstänker jag ju rätt starkt, att man faktiskt velat räkna med en tull på 10 plus 15 öre, d. v. s. 25 öre. I varje fall är det emellertid, sådan som formuleringen faktiskt föreligger, fråga om en höjning av tullen från 10 till 15 öre. Även här anmäla sig mycket starka handelspolitiska betänkligheter. Dessutom torde det kunna sägas, att redan med de priser, som bananer även i normala tider betinga, äro de så dyra, att de i själva verket ligga utanför den egentliga konkurrensen med svenska äpplen och päron. Jag tror inte att en höjning av tullen från 10 till 15 öre kommer att betyda ett enda dugg — med undantag av att det kommer att oroa våra handelspolitiska förbindelser med en del länder. För våra odlare betyder den säkerligen ingenting.

Så återstår frågan om apelsinerna. Denna frukt har alltid här i landet intagit en ställning för sig. Till och med frukt- och trädgårdsutredningen, som satt för några år sedan och som föreslog ett helt komplex av tullar, undantog för sin del apelsinerna. Apelsiner är en sak, äpplen och päron en annan. De kunna väl utöva en viss konkurrens med varandra, men denna konkurrens är naturligtvis inte av samma art som när det gäller konkurrensen mellan utländska äpplen och svenska äpplen. Därtill kommer, att något av det viktigaste, när det gäller hela vår folknäring, är det faktum, att vi ha kunnat konsumera inte bara en ständigt ökad svensk produktion av frukt, utan tillika kunnat konsumera en ökad import, icke minst av apelsiner. Detta har för vårt folkhushåll och ur den allmänna folknäringens synpunkt varit mycket önskvärt och mycket lyckligt.

Hittills har man inte vågat sig på att tullbelägga apelsinerna. Motionärerna ha emellertid det modet. Nu begära de, trots alla utredningar och trots hela den inställning vi förut ha haft, en tull på 25 öre per kilo på apelsiner, vilket efter sakkunnigas utlåtande betyder en ökning i priset av 50 öre per dussin medelstora apelsiner — man köper ju denna frukt på det sättet. Här

Ang. tullen å vissa slag av frukt. (Forts.)

tillkomma även starka handelspolitiska betänkligheter. Med samtliga länder, från vilka vi importera apelsiner under normala tider, Italien och andra, ha vi i det stora hela antingen ett clearingförfarande när det gäller betalningen eller rena kompensationsaffärer. Varje hinder, som man reser upp och som har åsyftad effekt, kommer att i hög grad beskära våra exportmöjligheter till dessa länder. Dessa handelspolitiska synpunkter äro av den arten, att utskottet ifrån utrikesdepartementet erhållit bestämda varningar mot att ge sig ut på den, såsom tydligtvis departementet och även utskottet ansett, äventyrliga seglats, som motionärerna inbjuda till. Detta har varit ett av de starkaste skälen, när utskottet kommit fram till sitt avstyrkande av de gjorda framställningarna.

Jag vill tillika erinra om att en av de varor, som det här gäller, nämligen bananerna, äro underkastade importreglering. Att man i dessa tider skulle använda våra utländska valutatillgångar för någon större import av en sådan vara som bananer, som i folkhushållet inte alls betyder vad exempelvis apelsinerna betyda, hör väl ändå till det otroliga.

Sedan kan utskottet inte underlåta att taga hänsyn till hurudana de förhållanden äro, under vilka vi nu leva. Jag tror att vi skulle med tacksamhet anamma vilken båtlast som helst, som kunde hit införas med apelsiner eller annan utländsk frukt. Vi veta alla vilka priser det för närvarande är på dessa varor. Jag var på vägen hit inne i en fruktaffär och frågade efter bananer, men i den affären hade det inte funnits några sådana på tre veckor. Priset på apelsiner känna vi också till. Då vi inte kunna överblicka den tid, under vilken detta läge kan vara rådande, och då vi inte kunna förutse, hurudana förhållandena bli i världen, när de nuvarande ekonomiska hindren någon gång — får man väl hoppas — bortfalla, tror jag att vi göra klokt i att i nuvarande stadium följa utskottets förslag och avslå de föreliggande motionerna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sköldén: Herr talman! Jag begärde ordet huvudsakligast med anledning av att herr Sjödahl här drog upp frågan om apelsinerna och alla de utredningar, som förelegat angående denna »skyddsföda», som ju skulle tillföra vårt folkhushåll de nödvändiga C-vitaminerna — eller man kanske numera säger askorbinsyra. Det är sant att utredningarna ha påvisat värdet av detta, men, herr Sjödahl, det finns nya utredningar, som visat oss något helt annat. Det är inte den minsta konst att under den tid, då dessa tullar äro föreslagna att gälla, tillgodose det svenska behovet av C-vitaminer i full utsträckning. Vi ha fruktsorter, kanske ännu inte så vanliga men vilkas odling ökas för varje år, som innehålla lika mycket askorbinsyra som apelsinerna. Våra vanligaste fruktsorter innehålla ungefär hälften eller i varje fall mer än en tredjedel av vad apelsinerna innehålla av denna syra, och vi ha andra svenska frukter, som äro apelsinerna långt överlägsna. Om, såsom det har framgått, apelsiner innehålla omkring 40 milligram askorbinsyra per 100 gram, så innehålla t. ex. svarta vinbär 160 milligram. Vi ha också våra nypon, som innehålla inte mindre än 900 milligram. Vi få sålunda mera C-vitaminer genom att äta ett enda nypon än genom att äta en apelsin, kanske rent av flera stycken. Och vi få också lika mycket askorbinsyra genom att äta två svenska äpplen som genom att äta en apelsin. Under den tid, denna tull skulle gälla, ha vi absolut ingen brist på C-vitaminer här i landet. Fram på senvintern och på vårsidan må ju läget vara något annorlunda.

Så ha vi det huvudsakligaste skälet, som herr Sjödahl anförde och som jag naturligtvis också måste acceptera — det amerikanska avtalet. Det är klart.

Ang. tullen å vissa slag av frukt. (Forts.)

att om det finns ett dylikt avtal, måste det hållas. Det är ingenting att göra åt det, och det ha vi också påpekat i vår reservation. Men det är inte så länge sedan vi hade ett franskt avtal, som nu är borta. Och nästa månad kanske det amerikanska avtalet är borta också. Å andra sidan torde det inte vara omöjligt för regeringen att genom underhandlingar få ett nytt avtal till stånd, som inte ställer hinder i vägen. Och för övrigt, den där handelspolitiska synpunkten tror jag nu inte så förfärligt stort på. Det är märkvärdigt, att den alltid skall dyka upp, när det gäller en liten näring, som behöver ett stöd. Man hör aldrig talas därom när det är fråga om stöd för stora industrier eller andra stora företag. Då finns det inga handelspolitiska betänkligheter, utan då tillgriper man alla möjligheter. Men då en liten näring behöver ett handtag, komma alltid dessa handelspolitiska synpunkter fram från en del håll.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr Bondeson: Herr talman! Jag ber att i stort sett få instämma med herr Sköldén. När vi i bevillningsutskottet behandlade denna fråga, hade jag i likhet med honom en från majoriteten avvikande mening. Men det är ju så, som redan framhållits här i debatten, att så fort man rör vid något, som har med handelsavtalen att skaffa, så bringas genast en sådan fråga på fall. Det är ju en viktig sak med den stora amerikanska exporten, som jag vill minnas är uppe i nära 700 miljoner kronor om året, men att en spärr för den lilla importen av frukt, som inte uppgår till tiondelen därav, skulle kunna sätta krokben för vår export till Amerika, det tror jag uppriktigt sagt inte så mycket på.

Herr Sköldén sade med rätta, när det gällde den svenska frukten, att det inte så mycket är en fråga om sorterna som fastmera om lagringen. Jag skall tillåta mig att i kammaren liksom tidigare i utskottet återge ett yttrande, som jag hörde och som för mig var mycket beklämande och som speciellt för odlarna inte kan vara angenämt att höra. När man i en större fruktaffär här i staden, till på köpet på Centralstationen, frågar efter svenska äpplen, så kan man få svaret: »Nej, gudskelov, vi slippa att sälja av den skrumpna svenska frukten!» Jag undrar, om inte odlarna, som alla lägga manken till för att få fram en god svensk vara, måste bli bittra till sinnes, då på det sättet genom att fel begåtts i lagringen en hård dom skall falla över hela den svenska fruktodlarkåren.

Herr Sköldén påpekade nyss, att majoriteten i bevillningsutskottet mest fäst sig vid kommerskollegii yttrande, och han berörde därvid också lantbruksstyrelsens yttrande. Det var någon inom utskottet, som betvivlade riktigheten av lantbruksstyrelsens utredning, och jag vill därför säga, att varenda fruktodlare vet, att vad lantbruksstyrelsen i sina yttranden i denna fråga både nu och tidigare framhållit också är sakligt motiverat. Sveriges pomologiska förening följer, det vet jag också, ständigt utvecklingen på detta område, och när den i följd vid Alnarp inrättade riksekonomiska byrån en gång framlägger resultatet av, som jag tror, just nu pågående undersökningar, så kommer säkerligen ett omfattande och auktoritativt bevismaterial för vad som hävdats i motionerna att offentliggöras. Detta bevismaterial hoppas jag också skall bli till god vägledning och till stort gagn för hela vår inhemska fruktodling.

Herr talman! Jag ber att i likhet med herr Sköldén få yrka bifall till reservationen.

Friherre De Geer: Herr talman! Jag förstår ju, att det för närvarande inte är lätt att i denna fråga få fram något vidare intresse, då alla nu äro

Ang. tullen å vissa slag av frukt. (Forts.)

så intresserade av andra och större frågor. Men jag måste i alla fall be att få säga några få ord i denna sak.

Herr Sjödahl sade, att man på sina håll fruktade, att motionärerna med denna fråga skulle föra oss in på en, som han uttryckte sig, äventyrlig seglats. Det är ju ganska svårt för mig och för de många tusentals fruktodlarna ute i landet att tro, att det nödvändigt skulle bli en äventyrlig seglats, om man skyddade den svenska fruktodlingen med en jämförelsevis liten extra tull under höstmånaderna. Jag tror dock icke det är möjligt att få någon ändring av, om jag så får tillåta mig säga, sinnelaget hos bevillningsutskottet i denna sak, förrän utskottet gjort en studieresa ned till de verkliga fruktodlingsbygderna i landet och där satt sig in i hur det förhåller sig med de priser, som fruktodlarna få ut för frukten, och om det kan anses så onaturligt, att man på det hållet försöker att gång på gång och år efter år framhålla sina bekymmer i denna sak. Det är riktigt vad som tidigare sagts, att man borde genom förbättrad organisation försöka få fram ett mera tillfredsställande pris, och därför göras ju stora ansträngningar med och utan statsbidrag. Men det är ju också tydligt, att folk, som inte riktigt satt sig in i frågan utan endast bedömer den efter vad de sett här i Stockholm, exempelvis hur som frukt kanske kostar 1:80 eller 1:85 per kg, icke tänker på att exempelvis samma frukt inköpts tidigare från fruktodlare för kanske 20 eller 25 öre per kg. Vet man, att det förhåller sig så, inser man, att det är fel i organisationen, vilket det också är. Men det förhåller sig inte bara så, utan det är också ovillkorligen nödvändigt med ett tullskydd för den inhemska fruktodlingen särskilt under höstmånaderna.

Att det nu kommit en importreglering till stånd, är naturligtvis synnerligen glädjande från fruktodlarnas sida sett. Det kunde ju ej, åtminstone inte när motionens skrevs, beräknas med någon större grad av säkerhet, att en sådan reglering skulle komma till stånd. Jag är den förste att erkänna, att det sålunda nu möjligen blir en förbättring. Jag tror dock, att det är nödvändigt att komma åter med framstötter från fruktodlarnas sida, ända till dess riksdagens majoritet så småningom vill inse, att det finns en mycket stor mängd fruktodlare, som icke kan få sin näringsgren tryggad, förrän den fått litet stöd för sin näring, icke bara med tillfälliga importregleringar, utan även med ett ökat tullskydd. Att det år för år reses ett så kompakt motstånd från bevillningsutskottets och riksdagens sida mot tullskydd, beror nog i huvudsak på att man icke riktigt så att säga ute i praktiken har tagit reda på hur det går till och vilka priser som betalas för den svenska frukten.

Herr talman! Jag anser det vara lönlöst att upptaga tiden längre i denna sak, och jag ber endast för min del att få yrka bifall till den i ärendet avgivna reservationen.

Herr Sjödahl: Herr talman, blott några ord! När man, såsom det sades här av en talare, har gjort den erfarenheten, att vissa detaljhandlare icke vilja ha med svensk frukt att göra, därför att äpplena äro skrumpna, torde det vara uppenbart, att vederbörande detaljhandlare felaktigt skurit all svensk frukt över en kam. Men bakom detta ligger väl en uppfattning, som grundats på under många år vunnen erfarenhet, en uppfattning som ännu icke har övervunnits genom det arbete, som för närvarande utföres av odlarnas organisationer. Om herrarna inom den branschen fortsätta med samma energi, som de redan nu ha utvecklat inom sina andra organisationer och själva bli skeppare på skutan, finnas väl alla förutsättningar för att man på detta område skall kunna göra lika stora insatser till gagn för odlarna och för brukarna som jordbrukets folk gjort på åtskilliga andra områden. Jag tror

Ang. tullen å vissa slag av frukt. (Forts.)

inte, att trädgårds- och fruktodlarna äro sämre än sina bröder och kusiner på mycket närbesläktade områden.

Jag blev icke övertygad av vad herr Sköldén sade beträffande nyponen och de svarta vinbären. Jag är visserligen fullt övertygad om att min ärade vän herr Sköldén hade rätt i de sakuppgifter, han lämnade. Vi försöka dock hjälpa upp hälsostandarden genom att bjuda våra barn ett äpple eller en apelsin, men jag tror, att de skulle fryna litet grand, om vi i stället skulle bjuda dem ett nypon. All ära åt nyponen och ännu mer åt de svarta vinbären, men våra fruktodlare göra nog den största insatsen till gagn för vårt folks och vår ungdoms hälsa genom att hålla den inhemska frukten sådan, att den kan konkurrera med den utländska, vilken ju i smakavseende normalt är den svenska underlägsen.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de där- under förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. import
reglering för
blomsterlökar
m. m.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 22, i anledning av väckta motioner angående importreglering för blomsterlökar och liknande växter m. m.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 111 i första kammaren av herr *Björck* m. fl. och nr 177 i andra kammaren av herr *Lundgren* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

1) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att importreglering för blomsterlökar och liknande växter måtte genomföras om möjligt till den 1 juli 1940, eller så snart ske kunde;

2) att beträffande avskurna blommor, i tulltaxan upptagna stat. nr 89:1 och 89:2, skulle införas en tilläggstull av 5 kronor per kilogram under tiden den 15 mars—15 december;

3) att ur gruppen kvistar och blad, stat. nr 98 i tulltaxan, skulle utbrytas »kvistar och blad av adiantum och asparagus» (s. k. snittgrönt) och beläggas med en tull av 5 kronor per kilogram;

4) att tullen å blomsterlökar, stat. nr 88, nu utgörande 50 kronor per 100 kilogram, skulle helt borttagas.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I:111 av herr *Björck* m. fl. och II:177 av herr *Lundgren* m. fl., angående importreglering för blomsterlökar och liknande växter m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Björck: Det har ju inträffat händelser under det senaste halvåret, som föranlett regeringen att vidtaga åtgärder, som i viss mån tillmötesgått de av mig och mina medmotionärer framförda önskemålen. Det är endast två av våra yrkanden som kvarstå. Bevillningsutskottet borde emellertid ha kunnat intressera sig även för dessa kvarstående önskemål, eftersom de andra redan förut tillgodosetts. Man kan inte värja sig för intrycket, att regeringen icke litat på bevillningsutskottet och därför i enlighet med motionä-

Ang. importreglering för blomsterlökar m. m. (Forts.)

rernas yrkande löst dessa frågor, innan bevillningsutskottet hunnit taga ställning till dem.

I en av dessa kvarstående punkter yrka motionärerna tullfrihet å blomsterlökar. Vi känna ju alla till, att bevillningsutskottet är rätt konservativt, när det gäller att införa eller föreslå nya tullar. Man kunde därför förvänta, att utskottet, när det kommer ett förslag om att *avskaffa* en tull, skulle vara med på noterna, men så har icke varit fallet. Här ser man, att konservatismen inom utskottet tar ut sin rätt.

Jag hade också väntat, att bevillningsutskottet skulle åstadkomma en bättre ordning, då det gäller tullen å snittgrönt. Den är en oformlighet, och jag har förväntat mig över att den kunnat under så många år kvarstå i tullstadgan. Detta snittgrönt, som skall värnas genom tull, är ju vanligt s. k. snittgrönt, som kommer från på friland odlad cypress, magnolia, lager o. dyl. och som åtminstone förr importerades i ganska stor utsträckning. För dessa billiga varor, som betinga ett pris av 50 öre å 1 krona per kilogram, är 50 öre per kilogram en riktig tullsats. Men då det gäller finare snittgrönt, som odlas i drivhus och som betingar priser mellan 10 och 20 kronor per kilogram, betyder en tull av 50 öre icke någonting. Detta borde rättas till, och sådan rättelse har begärts åtskilliga gånger, men den behärda konservatismen hos bevillningsutskottet tycks lägga hinder i vägen för att en bättre ordning åstadkommes.

Tullen å blomsterlökar infördes som finanstill år 1921. Den ger cirka en miljon kronor om året — vissa år något mer — och den får betalas i regel av de mindre och medelstora trädgårdsodlarna. 70 procent av samtliga trädgårdsodlare i landet driva blomsterlökar på vintern.

Det uttalande, som frukt- och trädgårdsutredningen har gjort, är rätt intressant, och det citeras av utskottet liksom av lantbruksstyrelsen, i vissa fall, då det passar dem. Frukt- och trädgårdsutredningen förklarar, bland annat, att blomsterlökar äro en viktig råvara speciellt för dessa mindre trädgårdsodlare under vintern, då de driva blomsterlökar och förtjäna en slant på de samma, men utredningen beklagar, att förtjänsten under senare år blivit så minimal, knappast någon. Det har gjorts hänvändelser särskilt till Kungl. Maj:t om att få bort denna tull, vilket emellertid icke har lyckats.

Nu hänvisar utskottet till yttranden av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen, som avstyrka motionerna. Under den diskussion, som försiggick beträffande det nyss behandlade bevillningsutskottsbetänkandet, hörde jag, att utskottet icke var överens med lantbruksstyrelsen. Då passade inte vad den föreslagit. Men i detta fall tycks utskottet lita på vad lantbruksstyrelsen har sagt. Lantbruksstyrelsen hänvisar i sin ordning till frukt- och trädgårdsutredningen, vilken, som jag nyss nämnde, använder mycket vaga uttryck. Frukt- och trädgårdsutredningen framhåller, att om man får en importreglering å blomsterlökar till stånd, kan man anse att tullen är överflödig. Det kommer då inte in för mycket, därför att importregleringen i viss mån kan betraktas som en skyddstill. Vi motionärer ha erkänt, att tullen i viss mening är en skyddstill, och därför ha vi från trädgårdsodlarehåll särskilt för två år sedan framhållit, att, om vi finge importreglering, tullen icke torde ha någon betydelse, utan torde kunna borttagas.

Frukt- och trädgårdsutredningen var emellertid sammansatt på ett sådant sätt — det framhöll jag redan för två år sedan — att man inte fick förväna sig över att den kom till det resultat, vartill utredningen kom. De små och medelstora trädgårdsodlarna voro icke representerade i densamma, utan endast två av de allra största odlarna. Om t. ex. några av våra större fabrikanter skulle haft att utreda en fråga om småindustrien, skulle man förstå,

Ang. importreglering för blomsterlökar m. m. (Forts.)
vad denna utredning skulle komma att gå ut på. På samma sätt förhöll det sig med frukt- och trädgårdsutredningen, vilket icke av någon bestreds, då jag för två år sedan framhöll detta.

Jag hade år 1932 en dispyt i denna kammare med dåvarande ledamoten i kammaren generaldirektör Anders Örne om blomsterlökstullen, varvid jag förebrädde honom att han var med om denna tull. Han erkände, att han var tveksam, då den infördes, och han framhöll, att det var fråga om en råvara, som trädgårdsodlarna behövde. Men han slutade sitt anförande med att säga, »att om jag ville väcka en motion om borttagande av denna tull, skulle jag få hans livliga understöd». Jag beklagar, att han icke är ledamot av denna kammare längre, så att jag icke kan få det utlovade understödet. Men jag ber att få hänvisa till ett annat uttalande, som är färskare och som gjordes av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet år 1938, då det gällde såväl importreglering som tull å blomsterlökar. Jag skall bara läsa upp några rader direkt ur protokollet. Han yttrade: »Herr Björck nämnde, att tullen på blomsterlökar är en finanstull. Trädgårdsutredningen föreslog ju inte något borttagande av denna tull, men i vissa yttranden framkom förslag om att man skulle göra detta, om man ginge in för en importreglering. Jag vill säga», fortsätter jordbruksministern, »att jag anser, att en sådan åtgärd skulle enligt min mening vara det mest effektiva av allt. Men kammarens ledamöter förstå ju, att man inte så där i en handvändning — och vi hade sannoligen inte lång tid på oss för att förbereda ärendet — kan föreslå, att vi skola genomföra en sådan ändring.» Så säger statsrådet vidare: »Av denna anledning var det alltså omöjligt att till innevarande riksdag åtminstone få grundligt prövat, huruvida det möjligen ur olika synpunkter kunde vara fördelaktigt att borttaga tullen på blomsterlökar. Enligt mitt förmenande skall man naturligtvis inte behålla denna tull, bara därför att den är en finanstull, ifall man genom dess borttagande kan tjäna andra berättigade intressen.»

I detta uttalande erkänner ju jordbruksministern, att det skulle vara mycket effektivt såväl att reglera blomsterlöksimporten som att taga bort tullen för denna vara, men det är inte lätt att göra det i en handvändning. Man kan hålla med honom därom. Det borde emellertid inte vara någon hemlighet för bevillningsutskottet, hur svårt och besvärligt framför allt många av de mindre och medelstora trädgårdsodlarna ha det i nuvarande läge. Många av dessa, icke minst här i Stockholmstrakten, ha nödgats sluta upp med sin rörelse, därför att det visat sig omöjligt för dem att skaffa bränsle för växthusens uppvärmning, likaväl som det visat sig omöjligt för dem att till skapliga priser sälja sina produkter. Om bevillningsutskottet verkligen intresserade sig för att ge dessa småföretagare ett handtag, borde det ha gått med på, om icke att helt borttaga tullen, så åtminstone att sänka den till samma höjd som denna tull har i Norge, nämligen 27 öre per kilogram. I Danmark finns det icke någon sådan tull å blomsterlökar, men där är importen ordnad genom valutareglering. För en liten företagare, som på hösten, i augusti och september månader, får lov att betala tull med kanske tusen kronor och mera för några lådor blomsterlökar, hade en sådan tulländring inneburit en avsevärd hjälp. Nu säges det visserligen, att de ta igen det från allmänheten. Ja, de försöka göra det i början av säsongen under december månad, särskilt till julen, och möjligen under början av januari månad, men sedan måste dessa blommor säljas så fort de bli färdiga. Det går nämligen inte att kalkylera med denna vara — som inte kan förvaras till ett följande år, utan som måste säljas, då den är färdig — på samma sätt som med andra varor, som kunna lagras, och ofta få dessa odlare inte igen vad de betalat till staten i form av importtull för sin råvara. Det är således en ren beskattning. Och det har

Ang. importreglering för blomsterlökar m. m. (Forts.)

genom sakkunnigutredningar konstaterats, att de svenska trädgårdsodlarna, särskilt de små företagarna bland dem, under de senaste 15—20 åren blivit åtskilligt fattigare och fått sina fastigheter betydligt mer in-tecknade än tidigare. Jag är förvånad över att bevillningsutskottet inte visat större intresse för just dessa småföretagare. Jag tror, att den halva miljon kronor, staten förlorar i inkomster, om denna tull borttagits, hade man kunnat taga igen på annat håll. När trädgårdsodlarna se, att riksdagen t. ex. med varm hand beviljar 50 miljoner kronor till olika jordbruksregleringar, få de lätt intrycket, att den behandlar trädgårdsodlarna, som dock sysselsätta och försörja cirka 50,000 personer i detta land, något styvmoderligt.

Som förhållandet nu är, har jag emellertid, herr talman, intet yrkande. Jag har dock velat framföra dessa synpunkter till kammarens protokoll.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande be-tänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av väckt motion angående genomförande av en importreglering för frukt- och trädgårdsprodukter, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1940/41 jämte i ämnet väckta motioner.

*Förordnings-
förslag om
värnskatt.*

I en den 30 mars 1940 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 185, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1940/41.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 199 i första kammaren av herr *Mannerskantz* m. fl. och nr 255 i andra kammaren av herr *Henriksson* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att värnskatten enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 185 skulle i förekommande fall reduceras så, att den tillsammans med övriga på grund av 1940 års taxering debiterade skatter till stat och kommun icke överstege den skattskyldiges till inkomst- och förmögenhets-skatt taxerade inkomst minskad med ortsavdraget;

2) motionen nr 253 i andra kammaren av herr *Brädefors* m. fl.;

3) motionen nr 256 i andra kammaren av herr *Lundell*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 185 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 199 och II: 255 ävensom motionerna II: 253 och II: 256, måtte antaga det vid propositionen fogade förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1940/41.

Herr Mannerskantz: Herr talman! I denna fråga har jag liksom i höstas väckt en motion, som går ut på att den värnskatt, som av Kungl. Maj:t föreslagits, bör reduceras i förekommande fall så, att den tillsammans med övriga på grund av 1940 års taxering debiterade skatter till stat och kommun icke överstiger den skattskyldiges till inkomst- och förmögenhetsskatt

Förordningsförslag om värnskatt. (Forts.)

taxerade inkomst, minskad med ortsavdraget. Denna motion är föranledd av vetskapen om att det finns ett icke oväsentligt antal fall, där vederbörande får betala betydligt mer i skatt än hela sin inkomst. Och ju högre beskattningen blir — och det har den blivit undan för undan — desto fler bli dessa fall och desto mer upprörande bli, kan jag säga, en del av dessa fall.

Nu har utskottet till att börja med uttalat, att det är sannolikt, att förmögenhetsbeskattningen får ske på så sätt, att den får karaktären av ett engångsoffer. Det är obestriddigt, att man behöver göra stora offer. Det är bara frågan om att man får dem lagda så, att de dels lämna en nettoinkomst för staten och dels icke medföra onödigt stora orättvisor.

Beträffande förmögenhetsbeskattningen i form av ett engångsoffer har jag funnit av det skrivsätt, som utskottet valt, att man vid denna beskattning tycks bortse ifrån att det finns olika slag av förmögenheter. Jag föreställer mig, att det kommer att möta stora svårigheter att göra sådana engångsoffer, om förmögenheten är placerad i fastigheter eller i andra objekt, som äro svåra att realisera. Om det är så, att förmögenheterna ligga i obligationer eller kontanter eller banktillgodohavanden, är saken enklare. Då är det bara att taga en viss del därav och överlämna den till staten, och man kan till och med säga, att det kan vara nödvändigt att gå med på det i nuvarande svåra tider. Men om det blir så, såsom väl sker i en mycket stor mängd fall, att man får lov att låna till skatten, eftersom man inte kan realisera förmögenheten eller blott realisera den till ett lågt pris, konkurrerar ju detta med statens egen upplåning, och då är frågan, om staten därvid har vunnit något. Detta vare emellertid sagt som en parentes.

Jag har begärt ordet närmast för att säga något om utskottets sätt att behandla min motion. Jag vill då från början säga ifrån, att jag givetvis måste känna en viss glädje över det slutresultat, utskottet kommit till. Emellertid föregås detta slutresultat av några uttalanden, som jag icke anser mig kunna ansluta mig till. Utskottet upprepar samma skäl nu som i höstas, men med samma fel i argumenteringen som då, nämligen att det anses vara ganska rimligt, att en skattskyldig förmögenhetsägare med en förmögenhet utan taxerad inkomst skall erlägga lika stor värnskatt som en skattskyldig utan förmögenhet, men med en inkomst, som svarar mot en hundradel av den förres förmögenhet. Ja, det är inte alls säkert. Det är nämligen oriktigt att bara tala om värnskatten. Jag minns från debatten i höstas, att utskottets talesman här i kammaren anförde några siffror på hur stor värnskatten skulle bli för olika skattedragare. Det hade givit en mycket riktigare bild av det verkliga läget, om han vid det tillfället haft lust att anföra exempel på hur mycket samtliga skatter utgjorde för olika kategorier. Värnskatten kommer ju endast som ett tillskott ovanpå alla de andra skatter, som, om man tar förmögenhetsbeskattningen och de andra skatterna i betraktande, uppgå till mycket större procent av inkomsten än vad de flesta människor i landet föreställa sig. Denna argumentation beträffande själva värnskattens rimlighet håller således icke streck, utan man måste för att bedöma rimligheten räkna med alltsammans. Sänkningen från 40 procent till 25 procent, när det gäller förmögenhetsberäkningen, lindrar ju obestriddigen en viss del av olägenheterna, men den tar enligt mitt förmenande inte bort riktigheten av vad jag nyss sade, att det förekommer och kommer att förekomma ett stort antal upprörande fall.

Utskottet erkänner senare i sitt yttrande, att en sådan reform som den, jag här påpekat och föreslagit, är befogad, och jag är givetvis tacksam för detta erkännande. Och när detta erkännande även tagit sig uttryck i en önskan, att saken måtte bli utredd och att det skall komma fram ett förslag därom,

Förordningsförslag om värnskatt. (Forts.)

måste jag — anspråkslös som jag är — givetvis vara nöjd med detta resultat och blott uttala den förhoppningen, att det måtte bli av samt att utskottets uttalande måtte avsätta ett resultat till nästa gång, då denna fråga blir aktuell. Ty det är sannolikt, att det sammanlagda skattetrycket då kommer att bli minst lika hårt som nu.

Jag har nu, herr talman, endast velat kritisera första delen av utskottets utlåtande och fästa uppmärksamheten vid det rättvisa och rimliga i att den utredning, som utskottet här pekar på, verkligen skall leda till resultat, och jag har nu icke något särskilt yrkande att framställa.

Herr Bårg, Johan: Herr talman! Då den ärade talaren inte gjorde något yrkande, kunde det kanske vara onödigt att uppehålla kammaren med de få ord, jag tänker säga, men jag nödgas fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att vad utskottet uttalat i den av honom berörda frågan inte innebär något som helst ställningstagande till spörsmålet. Jag vill inte göra herr Mannerskantz ledsen, men jag skulle för säkerhets skull vilja ha sagt ut, att man kanske inte skall hoppas allt för mycket för det syfte som herr Mannerskantz så energiskt förfäktade, av en utredning i denna. Frågan om en reducering av skatterna på sätt herr Mannerskantz förordade har emellertid åtskilliga gånger framförts inom riksdagen, och det har då synts utskottet vara skäl i att man underkastar den saken en förutsättningslös och opartisk undersökning för att se vad det leder till. Sedan får väl herr Mannerskantz böja sig för de sakskalet, som kunna framgå ur den utredningen. Om sedan resultatet inte stämmer med hans önskningsar, föreställer jag mig att herr Mannerskantz, liksom jag ämnar att göra, böjer sig för sakskalet, om saken skulle gå oss emot. Frågan är ingalunda så enkel som den vill synas, då den lägges upp kort och gott i en motion, utan det är åtskilliga ting som behöva granskas och som inte motionären vidrört.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets memorial nr 30, angående avskrivning av osäker fordran vid riksbankens avdelningskontor i Malmö, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckt motion angående resande av ett nationalmonument framför riksdagshuset.

Ang. resande av ett nationalmonument framför riksdagshuset.

I en inom riksdagens första kammare under nr 142 väckt motion, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen — till förverkligande av den gamla föresatsen att resa ett nationalmonument framför riksdagshuset — ville uppdraga åt kommitté för uppdraget att framlägga förslag till ett sådant monument med det huvudsakliga syfte, som i motionen framställes.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion I: 142 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Jag är medlem av en kommitté, som har till uppdrag att föreslå ett nationalmonument på grund av en donation för ändamålet.

Ang. resande av ett nationalmonument framför riksdagshuset. (Forts.) Kronprinsen är ordförande, och jag har av Stockholms stadsfullmäktige utsetts att vara en av ledamöterna. Det har gjorts ett försök med en pristävlan, men den resulterade ej i något förslag som kunde antagas. Det enda förslag, som väckte uppseende i landet och spreds i avbildningar, var en bild av moder Svea, som satt i en länstol och sov. Nedanför låg ett lejon och sov, och stolens karmar hade utformats till pigga symboler av Gustav II Adolf och Karl XII i stridshumör. Men det förslaget kunde kommittén inte heller reflektera på.

I en tidigare riksdagsmotion yrkades av mig, att detta nationalmonument borde på samma gång bli ett *mänsklighetsmonument*, för att därigenom ge en högre flykt och anseende åt monumentet. Man är hitintills ense om att monumentet helst bör resas på den stora planen framför riksdagshuset, och jag föreslår i årets motion, att det måtte få följande motto. På ena sidan skulle stå: »*Detta monument restes av Sveriges riksdag till minne av de finnar, svenskar, norrmän och danskar som i kriget 1939—1940 till lands, i luften och på haven givit sitt liv för Norden och världsfreden.*» Såsom en erinran om den senare föreslås att på en annan sida av monumentet inristas: »*Vandrare, som går här förbi, kom ihåg, att den internationella rättsordningen och en enig mänsklighet väntar även på Dig.*»

Nu har utskottet avstyrkt motionen, men jag är dock tacksam för, att utskottet börjar med att säga att resandet av ett nationalmonument framför riksdagshuset, såsom jag föreslagit, *otvivelaktigt i och för sig är värt beaktande*. Sedan menar dock utskottet, att önskemålet icke kan förverkligas, innan det blir definitivt bestämt, hur planen skall ordnas, och den frågan vilar, och i dessa tider vet man ej, när den kan bli avgjord. Vidare är naturligtvis tidsläget ett hinder för allt möjligt, och detta åberopas av utskottet också.

Jag gör intet yrkande, herr talman, utan faller till föga för utskottets skattande åt tidsläget, som skall grusa alla möjliga förhoppningar för oss och således även denna. Men jag hoppas att även mitt förslag i någon form framdeles kommer till övervägande och skall för ändamålet, oavsett *riksdagens uppskovsbeslut* i dag, ingå till kommittén med förslaget till *framtida övervägande*.

Herr **Sandén**: Då herr Lindhagen icke framställde något yrkande, nöjer jag mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 32, angående användande av riksbankens vinst för år 1939, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

*Ang. straffet
för förräderi
m. m.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. samt 9 kap. 7 § och 10 kap. 14 § strafflagen m. m.

Genom en den 26 april 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 217, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 8 kap. samt 9 kap. 7 § och 10 kap. 14 § strafflagen;
- 2) lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten; samt
- 3) lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Ang. straffet för förräderi m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa jämkningar böra vidtagas i de genom förevarande proposition framlagda lagförslagen, måtte för sin del antaga tre under punkten införda, med 1—3 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag, om möjligt till innevarande riksdag, rörande en komplettering av gällande lagbestämmelser i syfte att bereda möjlighet till effektivare ingripande mot sabotage eller försök eller förberedelse därtill;

C) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast föranstalta om utredning rörande förhållandet, i vissa i utskottets yttrande angivna avseenden, mellan tillämpningsområdet för allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Jag hade inte tänkt börja diskussionen om detta förslag, som är av stor räckvidd. Emellertid, det är intet tvivel om att vi med de föreslagna nya lagarna mot förräderi m. m. ha fått väsentligt ökade möjligheter att *stärka rikets säkerhet*, genom att polismyndigheterna och domstolarna hädanefter kunna taga itu med diverse av utländska makter mot Sverige genom enskilda personer riktade handlingar, vilka hittills varit mer eller mindre straffria. Området för de enligt strafflagen straffbara handlingarna har väsentligen utvidgats. Man kan alltså säga, att Sveriges försvarsmedel härmed ha ytterligare stärkts, nämligen på den juridiska fronten.

Men tyvärr rider tiden mycket fort, när det är fråga om fientliga makters förmåga att hitta på *nya* anfallsmedel och metoder för att bringa skada åt det fredliga civiliserade samhälle, som står närmast i tur att angripas. Här gäller det alltså för rättsskipningen att konstituera sig som en försvarsmakt, vilken måste hålla jämna steg med angriparens åtgärder. Situationen har ju blivit den, att vad vi ur rättsliga synpunkter äro vana att betrakta som diverse svåra brott, begångna av enskilda personer, såsom förräderi, spioneri, sabotage och annan brottslig verksamhet, i själva verket tillsammans utgör en väsentlig avdelning av stormakternas »stridsmedel». Vi veta också, att dessa »stridsmedel» utarbetas och organiseras med anlitande av alla de ekonomiska, tekniska och vetenskapliga resurser, som stormakterna kunna förfoga över, och att de också hänsynslöst tillämpas redan under s. k. fredstid — kanske för övrigt i minst lika hög grad under tiden före krigsutbrottet som sedan det öppna kriget har börjat. Det är alltså med utgångspunkt från dessa förhållanden, som man nu får betrakta de strafflagsparagrafer, som tillsammans bilda denna landets juridiska rustning.

Jag vill då ge uttryck åt den meningen, att denna rustning måste vara så beskaffad, att den i möjligaste mån skyddar också emot angreppsmedel och angreppsmetoder, som man inte har väntat sig på förhand! Vi måste, menar jag, i en strafflag, som skall skydda emot fientliga makters anslag av nu ifrågavarande beskaffenhet, i viss mån ge avkall på de krav, som man annars uppställer i rättssäkerhetens intresse, nämligen att en straffbar handling bör vara, om också icke i detalj, så i alla fall till sin allmänna typ beskriven i strafflagen och sålunda redan finnas förutsedd i lagstiftningen. Konsekvenserna på strafflagstiftningens område av *det totala kriget* måste enligt min syn bli den, att straffhotet mot »för rikets säkerhet menliga brott» om möjligt måste på förhand täcka *hela* det handlingsområde, som kan ifrågakomma, att med andra

Ang. straffet för förräderi m. m. (Forts.)

ord möjlighet skall föreligga att med effektivitet ingripa emot *varje* ny sorts stridsmedel — om man så får beteckna dylika handlingar — emot varje art av fientlig verksamhet, oavsett om just den använda metoden finnes i lagen straffbelagd eller icke såsom ett särskilt brott.

Utskottet har redan påpekat en lucka i den föreliggande lagen, nämligen i fråga om bestämmelserna mot *sabotage*. Jag skall strax med ett annat exempel påvisa, att de ändringar i 8 kap. strafflagen, som nu föreslås, icke kunna betraktas såsom tillräckliga. Men sådana exempel, menar jag, böra ändå bara betraktas som exempel — lagen bör principiellt täcka även de icke förutsedda fallen.

En annan konsekvens av »det totala kriget» måste på lagstiftningens område bli en omsmältning av vissa gamla begrepp, på vilka man förut har rest den juridiska överbyggnaden. Den skarpa gränsdragningen, som förekommer även i nu föreliggande lagförslag, mellan å ena sidan »fredstid», å andra sidan »krigstid», mellan å ena sidan vanliga civila medborgare, å andra sidan »krigsmän», måste, tror jag, väsentligen elimineras. Man opererar härvidlag alltjämt med gamla begrepp och distinktioner, som inte längre ha adekvat motsvarighet i verkligheten.

Jag tillåter mig i det sammanhanget fästa uppmärksamheten på att första lagutskottet har föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande förhållandet mellan tillämpningsområdet för allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten. Utskottet har uppmärksammat den flytande tillämpningsgräns, som föreligger under nuvarande förhållanden, och önskar klarare bestämmelser — ett önskemål som ju är så mycket mer berättigat, som man åtminstone måste veta bestämt, när *dödsstraff* skall ådömas eller inte! Jag har givetvis ingenting emot en sådan utredning. Jag tror tvärtom att den är nödvändig, men jag tror också, att den måste ge vid handen, att hela den gamla »strafflagen för krigsmakten» i princip måste utvidgas till att bli en »strafflag för krigsförhållanden och därmed jämförliga tillstånd». Jag tror också, att man i en sådan ny lag inte kan vidmakthålla den gamla skillnaden emellan t. ex. krigsmän och andra, när det gäller brott av nu ifrågasvarande beskaffenhet.

Utskottet har också, som jag nämnde, begärt en skrivelse om utredning och förslag rörande komplettering av den nya lagen, för att man skall kunna effektivare ingripa emot sabotagebrott. Denna utskottets framställning visar just, att utvecklingen har rört sig så hastigt, sedan lagförslaget utarbetades, att en stor och ytterst betydelsefull brottskategori har kommit att i detta förslag få en behandling, som icke kan tillfredsställa moderna krav. Men detta kapitel om sabotagebrotten är ändå bara *ett* exempel på möjliga skadehandlingar, beträffande vilka en komplettering av den nya strafflagen behöves.

Jag vill tillåta mig, herr talman, att framhålla ett annat exempel, kanske med inte mindre räckvidd än det som utskottet har anfört. Jag syftar på den ytterst farliga och fördärvbringande handling, som man brukar kalla för *defaitistisk propaganda* eller spridande av nederlagsstämning, modlöshet, benägenhet att uppge vidare motstånd o. s. v., en verksamhet, som i de kontinentala länderna utan vidare är straffbelagd, såvida jag är riktigt underrättad. Jag fäster kammarens uppmärksamhet på att det här är fråga om en utpräglad brottstyp, en verksamhet, där de fientliga agenterna ha fått sina bestämda, väl uttänkta och utarbetade instruktioner, uppgjorda i enlighet med föregående noggranna folkpsykologiska och andra studier, för att kunna åstadkomma största möjliga effekt. Det är fråga om en verksamhet, som kan ha — och som redan i andra länder har haft — en fullkomligt katastrofal verkan just såsom »stridsmedel» betraktad — en verksamhet som kan vålla oändligt mycket mera skada

Ang. straffet för förräderi m. m. (Forts.)

än, låt oss säga, 500 kilograms flygbomber. Nåväl, denna verksamhetstyp finns *icke* upptagen och straffbelagd i det nya 8 kapitlet! Brottet har verkligen tangerats på ett par ställen i lagen. Enligt 6 § bestraffas den som under närmare angivna omständigheter »förleder krigsfolk till modlöshet». Men här träffa vi just på i lagen den omodernt uppdragna gränslinje, som jag förut berört, emellan »krigsfolk» och andra människor. En *allmän* nederlagspropaganda, utspridd bland civilbefolkningen eller allmänheten, torde icke drabbas av straffbudet i 6 §.

Detta farliga brott tangeras också på ett annat ställe i den nya lagen, nämligen i 21 §, där det stadgas, att den bestraffas, som uppsåtligt ger allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uttalanden. Naturligtvis arbetar den defaitistiska propagandan ofta med sådana medel. Men den kan också begagna många andra, kanske ännu mera effektiva, ofta mera subtila medel för att nå sitt mål. Den kan exempelvis använda sig av allmänna, halvsanna talesätt, som, om de få en stor spridning, kunna vara oerhört farliga — såsom t. ex. »att det inte lönar sig att kämpa mot övermakten» eller dylikt. Den kan finna många andra former, som nu gå helt straffria. Här föreligger enligt min mening en lucka i den nya lagen.

Jag vill hoppas, att när man inom justitiedepartementet överväger nya kompletterande förslag, föranledda av den riksdagsskrivelse, som jag antar kommer att bli beslutad, angående ytterligare bestämmelser mot sabotage, man också beaktar den defaitistiska propagandan, vilken ju kan anses som ett slags intellektuellt sabotage eller ett sabotage mot nerverna.

Låt mig till sist säga, herr talman, att jag vågar betrakta hela denna nya lagstiftning med dess på många punkter ganska tänjbara bestämmelser, med den fara för rättssäkerheten, som den oundvikligen kommer att medföra och med sina drakoniska straffbestämmelser — därvid inte minst att observera det på en omväg återinförda dödsstraffet! — såsom ett slags beklagligt provisorium, ett övergående ont tillstånd, framkallat och nödvändiggjort av den ohyggliga situation, som vi befinna oss i och som vi för kulturens, inte minst rättskulturens skull måste hoppas är övergående.

Med dessa anmärkningar, herr talman, vill jag sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den hittillsvarande lagstiftningen om förräderi och spioneri härstammar, som vi alla veta, från en tid, då ett anfall från en främmande makt väsentligen riktade sig mot det militära försvaret i dess olika grenar och mot de militära anstalterna. Lagreglerna voro därför avfattade väsentligen endast för att skydda det militära området mot angrepp genom förräderi och spioneri. Utvecklingen av det moderna kriget har, som den föregående ärade talaren framhållit, gått i den riktningen, att ett modernt krig har karaktären av ett totalt anfall emot det angripna folkets hela kraft, inte bara på det militära området, utan även på det ekonomiska och det moraliska området.

Dessa moderna metoder att underminera en stats motståndskraft måste ju framkalla motåtgärder, och den lagstiftning, som nu föreslås riksdagen till antagande, är tillkommen ur denna synpunkt och avser att ge vårt folk en moderniserad skyddsdräkt. Den gamla idylliska tiden präglades av en älskvärd sorglöshet och godtrogenhet. Hårdheten i den tid, som vi nu uppleva, tvingar oss steg för steg bort ifrån det tillståndet. Den föregående ärade talaren uttryckte sitt beklagande över att dessa avsteg ifrån förhållandena under den tid, då rättssäkerheten hade en mera dominerande betydelse inom detta lagstiftningsområde än den kan erhålla enligt den nuvarande lagstift-

Ang. straffet för förräderi m. m. (Forts.)

ningen, äro nödvändiga. Jag delar hans känsloläge därvid, och jag erkänner för min del, att även jag med motvilja går mot det rättstillstånd, som vi nu hålla på att skapa, men det är allas vår plikt att föra utvecklingen i vårt land i den riktning som vi nu äro sysselsatta med att göra.

Vi ha därvid att gå målmedvetet fram. Det lagförslag, om nu föreligger, innebär en väl genomtänkt reform av 8 kap. strafflagen. Det är riktigt, att alla problem, som äro av betydelse för att öka vår värnkraft inom det område, varom det nu är fråga, icke ännu tagits upp och att det helt säkert kommer att visa sig erforderligt att skärpa lagstiftningen i fråga om sabotage. Jag ber emellertid att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att redan genom 6 § i det nu föreliggande förslaget sabotagehandlingar, som äro till skada för vårt försvar, bliva straffbelagda. Detta hindrar naturligtvis inte, att det kan vara lämpligt att taga upp till utredning frågan om en skärpt lagstiftning rörande sabotage, avsedd att infogas i 19 kap. strafflagen, och jag kan försäkra kammaren, att jag skall låta angeläget vara att med den största skyndsamhet utföra en undersökning rörande en sådan lagstiftning, därest riksdagen, såsom jag antar, nu framställer en önskan om att så skall ske.

Likaså är det en riktig anmärkning från utskottets sida, som underströks av den föregående ärade talaren, att i det lagförslag, som nu föreligger, en gräns icke har på ett tillfredsställande sätt dragits upp gent emot strafflagen för krigsmakten och att lagstiftningen lider av vissa ofullkomligheter och brister på grund av det föråldrade tillstånd, vari strafflagen för krigsmakten befinner sig. Det skall också vara mig angeläget att så fort sig göra låter se till, att såvitt möjligt dessa olägenheter undanröjas genom en reform av strafflagen för krigsmakten, varvid det är möjligt, att man för att ernå största möjliga skyndsamhet nödgas att upptaga till en förstahandslösning vissa delar av detta omfattande lagkomplex. Jag har blicken fullt öppen för den omständighet, som den föregående ärade talaren framhöll, att det gamla begreppet krigföring, sådant som det förutsattes i strafflagen, inte överensstämmer med det moderna krigets verklighet.

Jag är således fullt ense med utskottet och med den föregående ärade talaren därom, att det gäller att skaffa oss en lagstiftning, som är verksam utan att vara godtycklig. Jag stryker under, att det är lika betydelsefullt att vi ha en organisation, som har till uppgift att tillämpa lagen. Lika väl som regeringen har lagt sig vinn om att få till stånd en lagstiftning, lika väl känner den sitt ansvar för att lagen verkligen skall komma att träffa de skyldiga. Det är emellertid givet, att lagens tillämpning måste ske med omdöme. Det gagnar oss naturligtvis icke att därvid gå fram på ett sätt som visar, att vi från det gamla tillståndet, då man slöt ögonen, kasta oss in i ett annat ytterlighetstillstånd, då man generellt riktar misstankar så att de träffa även oskyldiga. Man försvagar mot sin vilja vår motståndskraft, när man i svenska tidningar utslungar allmänna påståenden, sådana som det, att »den svenska flottan är förrådd», eller skildrar vår officerskår såsom misstänkt för att vara bärare av landsförrädiska traditioner.

Den föregående ärade talaren underströk defaitismens faror och påyrkade åtgärder mot defaitism. Påståenden som de jag nu exempelvis framdragit ur en tyvärr riklig skörd, som står till mitt förfogande, visa att man på sina håll, där man menar väl, saknar blick för defaitismens faror och för de metoder, med vilka den kan spridas. Att ingripa mot defaitism med lagstiftningsåtgärder, som den ärade talaren ifrågasatte, stöter emellertid på ett område mot en oöverstiglig svårighet, nämligen på tryckfrihetens, och jag är för min del icke benägen att föreslå sådana ändringar av tryckfrihetsförordningen, att ett uttalande rörande den svenska utrikespolitikens läggning skulle, därest

Ang. straffet för förräderi m. m. (Forts.)

detta uttalande sker i hovsam form, bli straffbart endast därför att detta uttalande avviker från den uppfattning, som är den sittande regeringens. Jag erkänner emellertid, att det är ett ytterst viktigt område, som den ärade talaren har berört, och jag ställer min förhoppning till den ökade politiska insikt om räckvidden och betydelsen av det fria ordets användning, som tiden som en hård läromästare helt säkert kommer att i allt vidare utsträckning bibringa våra handhavare av det fria ordets plikt och skyldigheter.

Vad jag nu har sagt gäller en fråga om tryckfriheten. Jag antager, att kammaren räknar med att den inom kort skall få tillfälle att på grundval av Kungl. Maj:ts propositioner taga upp åtskilliga tryckfrihetsfrågor till behandling, men jag kan på förhand säga, att intet av de förslag, som vi förberett inom justitiedepartementet, kommer att innehålla några bestämmelser, som gå så långt, att de kunna tillfredsställa den föregående ärade talarens önskemål.

Jag slutar med att säga, att regeringen har rätt att vänta av det svenska folket, att det skall vara övertygat om att regeringen med vaksamhet och beslutsamhet gör sin plikt för att skydda vårt folk mot förräderiets och spioneriets smitta och även gör vad den kan för att hindra defaitismens svaghetstillstånd att gripa omkring sig bland vårt folk.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Brantings yttrande; efter herr justitieministerns anförande kan jag fatta mig helt kort.

Den tanke, som herr Branting här närmare utvecklade, angående kriminalisering av spridande av missmod, framfördes på ett sent stadium under utskottets behandling av ärendet. Vi funno i utskottet mycket ligga i vad som sades men kunde inte komma på något uppslag att lösa frågan, av den beskaffenhet, att utskottet ansåg sig kunna i skrivelse framföra något förslag härom. Herr justitieministern har också i sitt anförande berört vissa av de mycket betydande svårigheter, som möta, när det gäller att lagstifta mot defaitism.

Första lagutskottet har vid sin behandling av nu föreliggande lagärende utnyttjat all tillgänglig arbetstid, ifrån propositionens avlämnande till motions tidens utgång, och fattade sina definitiva beslut i ärendet sista motionsdagen. Det har varit en mycket kort tid för utskottet att behandla ett så svårt ämne som det här föreliggande, i synnerhet som de sakkunnigas förslag inte har varit ute på någon remiss hos myndigheterna, innan herr justitieministern tog ståndpunkt i frågan vid beslutandet av remiss till lagrådet. Utskottet ansåg emellertid ärendet vara av den stora vikt och den brådskande art, att utskottet inte ville fördröja de föreslagna straffskärpningarnas ikraftträdande genom att längre sysselsätta sig med ärendet. Utskottet beredde sig emellertid tillfälle att genom hörande av personer, sakkunniga i fråga om lagstiftningens tillämpning, förvissa sig om att man på detta håll ansåg lagförslaget väl motsvara de krav, som kunde framställas.

På några punkter har utskottet emellertid funnit sig böra till riksdagen framföra vissa uppslag. Några av dem ha berörts både av herr Branting och herr justitieministern. Sålunda har utskottet påpekat behovet av skärpta bestämmelser i fråga om sabotage och av en utredning rörande krigslagstiftningen, föranledd av det även i utskottets ögon betänkliga i utsträckandet av dödsstraffets användning beträffande civila medborgare jämväl under fredstid, ett utsträckande, som genomföres, såsom här har antytts, på en viss omväg; icke så att straffet återinföres i strafflagen, utan på det sättet, att genom en ändring i krigsartiklarna civila medborgare ha förts under krigsdomstolarna, till och med å tid då krig ännu icke utbrutit.

Ang. straffet för förräderi m. m. (Forts.)

Utom dessa påpekanden har utskottet i sitt förslag hemställt om en skärpning i propositionen, som, såvitt jag har kunnat följa med, icke har berörts här förr i dag men som jag gärna vill fästa kammarens och allmänhetens uppmärksamhet på. Det gäller 21 §, där det stadgas straff för den som uppsåtligt giver allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet. I ett andra stycke föreslog propositionen straff för den som under krig gjorde sig skyldig härtill av oaktsamhet. Utskottet har föreslagit den avsevärda skärpningen i denna bestämmelse, att straffbarhet för oaktsamhet i sådant hänseende även skall inträda, då krig hotar riket.

Det är med tillfredsställelse man inom utskottet erfarit, att avsikten är, att genom särskilda åtgärder från regeringens sida innehållet i de skärpta lagbestämmelserna skall bringas till allmänhetens kännedom, till kännedom bland dem, för vilka denna lagstiftning är avsedd. Inom riksdagen, liksom tidigare inom utskottet, hoppas man säkerligen att de märkliga straffskärpningar, som regeringen och riksdagen här äro ense om, skola visa sig ägnade att motverka kriminaliteten på detta område.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Justitieministern berättade nyss, att vi till denna riksdag hade att vänta förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen i syfte att förekomma missbruk av tryckfriheten. Jag skall be att få anmärka, att det finnes i stort sett ingen tryckfrihet här i landet, annat än för tidningsredaktörer och bokförläggare. Vi, den stora myckenheten enskilda, få i regeln stå med mössan i hand hos dem och tigga vårt andliga uppehälle i tryck. Och den som blivit utskälld i en partitidning får icke in ett genmäle i en annan, om han icke har samma politiska inställning som denna.

Jag ber således justitieministern att skapa skydd även för de enskilda mot att en tidningsredaktör, vem som helst, bara pennan sitter löst i handen på honom, till en läsekrets på hundratusenden människor sprider illvilliga, vrängda eller okunniga misstolkningar av hans person, avsikter och åtgöranden.

Jag har väckt motion om pressens reformering mer än en gång. Jag började år 1910. Ett enhälligt tillfälligt utskott i andra kammaren uttalade sig för pressens reformering i motionens väsentligaste syften. Nu fordras i vår tid således, att vi åtminstone någon gång få avskaffad den där bulvanen, som en tidning nu äger att anställa för att stå risken för vad alla andra skriva i tidningen. Det är väl ett barbari utan gränser i en förment demokratisk tid. Nej, det är den som skriver okunnigt, illvilligt eller vrängt till allmänhetens förvillande, som bör stå ansvaret. Med eventuellt ett subsidiärt ansvar i någon mån för tidningens chefredaktör, som ju bör åligger att hålla tummen över vad skrives i tidningen.

Vidare måste allmänheten kräva — jag har erinrat om det mer än en gång, men det har alltid utan något skäl avvisats av konstitutitonsutskottet — att få en officiell hedersdomstol, dit man kan gå och utan dessa oerhörda kostnader få ett utlåtande om en artikel, vilket sedan skall införas i den tidning, som innehöll artikeln, ifall hedersdomstolen funnit, att det är något förgripligt i densamma. Att få stämma till domstol är stenar i stället för bröd. Vilka besvär, vilka omkostnader, vilken omgång med en oberäknelig jury. Det kan i regel ingen inlåta sig på.

Pressen har ju själv funnit, att det behövs en sådan institution. Den har inrättat en *hedersdomstol* med en jurist som ordförande och pressmän som bitsittare. De göra nog sitt bästa. Men det kostar 20 kronor jämte besvär och oftast advokatkostnader att få ett utlåtande. Och ingen lag ålägger tidningen

Ang. straffet för förräderi m. m. (Forts.)
i fråga att publicera det privata utlåtandet. Det är också vanskligt att hänvända sig till en sådan privat inrättning, bestående mest av tidningsredaktörer. Endast undantagsvis äger det rum. Denna institution bör förstatligas och dess fällande utslag enligt lag publiceras.

Herr Branting: Herr talman! Jag vet inte om jag uppfattade herr justitieministern rätt, men det föreföll som om hans ord föllo på det sättet, att i fråga om blivande förslag beträffande tryckfriheten vore *intet* förslag att förvänta, som kunde tillfredsställa de anspråk, som jag gjort mig till tolk för, med avseende på den defaitistiska propogandan. Jag fick verkligen det intrycket, att herr justitieministern ville värna om *tryckfriheten* gentemot de krav, som jag hade framfört! Jag är naturligtvis mycket glad, om och när jag kan betyga min aktning för herr justitieministern såsom tryckfrihetens värnare. Men jag vill säga i sak, att det icke torde föreligga någon motsättning mellan en rätt utövad tryckfrihet å ena sidan och å andra sidan kravet på att kunna värna landets moraliska motståndskraft och i händelse av krig slå vakt om dess orubbliga vilja att försvara sig.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner angående lån till silosanläggningar för beredande av ensilagefoder; samt

nr 40, i anledning av väckta motioner om sänkning av järnvägsfrakterna för färsk sill och fisk över linjen Trelleborg—Sassnitz.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för jakt efter sjöfågel å vissa vatten och områden. *Ang. ändrade grunder för jakt efter sjöfågel.*

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:91 av herr *Mannerskantz* m. fl. samt II:149 av herr *Jonsson* i Skedsbygd, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag snarast möjligt i fråga om ändrade grunder för jakt efter sjöfågel på vatten och områden, som avsåges i 13 § lagen om rätt till jakt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I:91 och II:149 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Mannerskantz* och *von Stockenström*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till förevarande båda likalydande motioner I:91 och II:149.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Förhållandena i vissa kustområden ha visat, att den utformning, som 13 § lagen om rätt till jakt har fått, icke varit så lämplig, dels därför att den icke är så otvetydig som den borde vara, och dels därför att den icke är möjlig att friktionsfritt tillämpa, vilket en lag bör vara. Som det nu förhåller sig, är det domstolarna, som få avgöra,

Ang. ändrade grunder för jakt efter sjöfågel. (Forts.)
vilka som tillhöra den bofasta kustbefolkningen och vilka som ha rättighet att bedriva jakt på kronans vatten. Så t. ex. är det i min hemtrakt ett stort antal fall, där personer ha fällts för olaga jakt, av vilka många varit i god tro. Meningarna äro mycket delade, och åtminstone jag för min del anser, att åtskilliga av de fällda borde räknas till dem, som enligt riksdagens åsikt, när den stiftade lagen, skulle vara jaktberättigade.

Nu ha dessa fall kommit till hovrätten, och det har där blivit fastställt, att de åtalade icke kunna anses tillhöra den bofasta kustbefolkningen. Det är emellertid icke så, att man genom dessa domstolsutslag har fått tillräckligt med prejudikat, utan här finnas hundratals gränsfall, som icke äro exakt lika dem, vilka kommit under domstolens prövning, och där man således ännu icke vet, huruvida de motsvara vad riksdagen verkligen har åsyftat.

När vi ha motionerat om en sådan ändring i lagen om rätt till jakt på kronans vatten, att man skall slippa att låta domstolarna taga ställning till denna sak, så beror det på att detta enligt vår mening är det otrevligaste sättet att tolka lagen. Vi ha begärt en utredning om ett annat förfaringsätt och därvid föreslagit bl. a. att införa ett licensförfarande, som skulle ge länsstyrelserna möjlighet att efter centralt givna direktiv fördela rättigheterna till jakt på kronans vatten.

Nu säger emellertid utskottet, att länsstyrelserna icke kunna förväntas tillämpa likartade principer vid licensgivningen. Jag tycker att detta är ett mycket djärvt påstående, och jag anser det icke vara riktigt att fälla ett sådant yttrande i ett utskottsutlåtande, ty för det första innebär det, att man förnekar möjligheten att ge direktiv, som äro så klara och tydliga, att de överallt kunna följas på ett likartat sätt, eller också att man anser, att länsstyrelserna icke vilja följa direktiven. Vidare säger utskottet, att det gått så kort tid sedan lagens tillkomst, att man icke redan nu bör göra någon ändring i densamma. Det är egentligen dessa två motiv, som finnas uttryckta i utskottsutlåtandet.

Nu tycker jag, att om man har konstaterat, att en lagparagraf, som redan vid dess tillkomst av många ansågs behäftad med bestämda olägenheter och tvetydigheter — jag tror, att hela utskottet var rätt så tveksamt angående utformningen — och sedan dessa olägenheter bekräftas, så är det detta faktum som bör få avgöra, när man skall företaga en omprövning, och icke hur lång tid som lagen varit tillämpad. Om man skall vänta på att samma historier som nere i Kalmarsund skola upprepas utefter hela vår ostkust, så får man nog se allt fler och fler fall, som äro likartade med dem som inträffat där nere. Det är väl bara så, att myndigheterna ännu icke ha fullgjort sin plikt och ställt under åtal dem, som de anse ha gjort sig skyldiga till felaktighet, ty att sådana fall förefunnits litet varstans hyser jag för min del knappast något tvivel om.

Det egentliga skälet till att utskottet icke velat gå med på att denna paragraf ånyo skulle bli föremål för utredning är, skulle jag tro, att man befarade, att avskjutningen av sjöfågel skulle bli större än den varit tidigare och än vad den är nu. Jag anser emellertid, att man icke behöver befara något sådant, ty ett licensförfarande kan ju skötas på det sättet, att man icke ger licens i obegränsad utsträckning utan håller sig inom direktivens ram och ger licens antingen på ett visst antal fåglar eller på ett visst antal jaktdagar. Därigenom kan man uppnå, att många, som nu ha otvetydig rättighet att skjuta å kronans vatten och göra detta till övermått, ständigt och jämt, och driva jakten rent professionellt, skulle kunna åläggas en viss begränsning, varigenom de, som nu enligt domstolens mening icke ha rättighet att jaga, skulle kunna få viss licens. Vidare ha vi, när vi motionerat i denna sak, mycket

Ang. ändrade grunder för jakt efter sjöfågel. (Forts.)

tänkt på att man genom licensförfarande skulle kunna åstadkomma en inskränkning i vårjakten, som vi anse vara ett oting. Jag kan t. o. m. säga, att ett av huvudsyftena med vår motion är att få en minskning till stånd i detta skjutande av fågel, när den vänder åter från sydliga länder för att häcka i vårt land; jag skulle tro, att detta är en av de förnämsta anledningarna till att man kan riskera en minskning i sjöfågelsstammen. Ett motiv, som jag vet har föresvävat vissa av utskottets ledamöter, är att man har sagt, att om det skulle bli en annan ordning än den nuvarande, skulle fiskarebefolkningen kanske bli avstängd från möjligheten att bedriva sin jakt. Jag tror snarare att det tvärtom är så, att många av dem, beträffande vilka man vill ivra för att de skola få behålla den jakträtt, som de tidigare ha haft — småfolk av alla möjliga kategorier, som äro bofasta vid kusten men som nu av domstolarna blivit betraktade såsom icke jaktberättigade — skulle kunna få licens till jakt inom vissa gränser.

Jag är därför av den uppfattningen i fråga om de två skäl, som jag uppfattat såsom utskottets huvudskäl, att det snarare är så, att man får större möjlighet att tillgodose de synpunkter, som man därvidlag har haft, om man låter frågan gå till förnyad omprövning. Jag vill dessutom meddela dem, som icke ha studerat utskottsutlåtandets recit, att de av utskottet hörda myndigheterna och sammanslutningarna ha tillstyrkt förnyad utredning angående denna paragraf. Domänstyrelsen har avgivit ett ganska fullständigt utlåtande och kommit med vissa positiva förslag till direktiv för utredningen, och även Svenska jägareförbundet har tillstyrkt bifall till den utredning, som motionärerna ha förordat.

Det är sålunda ganska svårt att på sakliga grunder avvisa en framställning som denna. Förmodligen är det så, att man i fråga om vad riksdagen beslutat är mycket konservativ, och det är säkerligen en bra sak. Men det bör ju ges undantag även från den regeln, och särskilt när det såsom här gäller en liten detalj, borde det icke vara så farligt att på nytt låta undersöka, om det icke kan finnas ett bättre sätt att reglera jakten på kronans vatten än vad nu är fallet.

Ja, herr talman, jag finner, att utsikterna kanske kunna synas vara små att få kammaren att inse det riktiga i vad jag här har sagt och påyrkat, men jag anser, att utskottsutlåtandet är så pass litet bärande, att det, om man studerar det närmare, i varje fall icke kan sägas anföra tillräckliga skäl till att motsätta sig en förnyad omprövning. Jag kan också säga, att den utredningsman, som i huvudsak uppgjorde förslaget till den nya jaktlagen, själv icke var belåten med denna paragraf, och jag vet, att han högeligen önskar, att just denna paragraf måtte bli föremål för en omarbetning. Jag får därför vädja till kammarens ledamöter att icke bara schablonmässigt avslå framställningen, därför att den kommit i form av en motion — vilket ju ofta brukar vara fallet — utan biträda vad motionärerna ha begärt.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till motionen, som går ut på att 13 § i jaktlagen må bli föremål för förnyad utredning.

Häri instämde herr *Ekströmer*.

Herr Tjällgren: Det är alldeles riktigt som herr Mannerskantz yttrade, att domänstyrelsen har medgivit att tillämpningen av 13 § jaktlagen har varit förenad med vissa tolkningssvårigheter. Förnämligast har tvekan uppstått rörande rätta tolkningen av den i denna paragraf intagna bestämmelsen, att icke utan tillstånd av kronan annan jakt är tillåten än sådan som den bofasta kustbefolkningen av ålder bedrivit efter säl eller sjöfågel. Mo-

Ang. ändrade grunder för jakt efter sjöfågel. (Forts.)

tionärerna föreslå nu att jakten efter sjöfågel på ifrågavarande jaktplatser — jag förmodar att det närmast gäller Kalmarsund, eftersom någon framställning i ämnet inte kommit från någon annan del av hela den svenska kusten — skulle få bedrivas efter av länsstyrelsen utfärdad licens. Detta har utskottet icke velat vara med om, då det enligt utskottets mening kunde befaras att vid licensgivningen de ifrågakommande länsstyrelserna icke skulle tillämpa likartade principer. Jag vill rätta ett misstag som herr Mannerskantz nyss gjorde sig skyldig till när han citerade vad utskottet anför. Utskottet har inte sagt att det kan »förväntas» att länsstyrelserna skulle tillämpa olika principer, utan att det kan »befaras». Det är en liten skillnad i betydelsen hos dessa två ord, och det är inte riktigt att vid citerandet av ett utskottsutlåtande använda ett ord som är så pass olika vad som verkligen står där, som det herr Mannerskantz använde. Utskottets andra skäl för att avstyrka motionerna är, som det står, att det ännu inte har gått två år sedan lagen trädde i kraft, vilket skedde den 1 juli 1938. Det kan inte vara riktigt att efter så kort tid vidtaga en lagändring.

Jag anser det inte vara nödvändigt att ingå på någon längre debatt i denna sak, men då herr Mannerskantz säger att utskottet inte har anförts några sakliga skäl, vågar jag hävda att båda de av mig anförda skälen äro fullt sakliga. På denna grund, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets utlåtande.

Herr von Stockenström: Jag har inom utskottet förfäktat den meningen att en utredning bör komma till stånd. Det gäller visserligen blott en detalj i jaktlagstiftningen, men tydligen råder stor oklarhet vid tolkningen av denna paragraf. Jag vill erinra om att då lagen för två år sedan antogs, fanns det många, som ansågo att denna formulering icke var lycklig, utan komme att leda till tvister och svårigheter. Det är inte bra med lagar som äro avfattade så att deras tolkning måste bli föremål för rättegång. Här gäller det ju inte olika privata intressen som stå emot varandra, inte den ena jakträttsinnehavaren mot den andra, utan frågan gäller hur själva lagen skall tolkas. Det blir åtal från det allmännas sida och rättegång som fullföljes upp i högsta domstolen. Så böra icke lagar vara avfattade.

Motionärerna ha erinrat om att den person, som mer än någon annan medverkade vid lagens utarbetande, själv ansåg att denna paragraf inte hade fått en lycklig formulering utan borde göras om. Det gällde närmast uttrycket den jakt »som den bofasta kustbefolkningen av ålder bedrivit». Vem tillhör den bofasta kustbefolkningen? Vem har »av ålder» haft denna rättighet? Tolkningen är svår, och formuleringen är som sagt otillfredsställande.

Nu är jag inte alldeles säker på att just licensgivningen är det riktiga sättet att lösa denna fråga. Det kan också tänkas andra utvägar. Utskottet uttalar ju också vissa betänkligheter mot att licenslägga denna jakt. Men vad motionärerna ha påyrkat är en utredning, och det är till detta yrkande jag ansluter mig. Visserligen har domänstyrelsen påpekat licensförfarandet såsom en utväg, men det är inte alldeles säkert att detta är den bästa lösningen.

Utskottets huvudargument mot en utredning synes vara att inte två år ha förflutit sedan lagen antogs. Då jag emellertid har fått den uppfattningen att det resultat som uppnåtts genom bestämmelsen i denna paragraf inte är tillfredsställande, tycker jag att denna sak bör kunna upptagas även om det bara gäller en detalj. Av detta skäl ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Ang. ändrade grunder för jakt efter sjöfågel. (Forts.)

Herr Tjällgren: Med anledning av att motionärerna till stöd för sin framställning ha anfört att en av utredningsmännen har ansett önskvärt att en lagändring kom till stånd, vill jag fästa uppmärksamheten på, att en annan person som också deltagit i utredningen står för utskottets utlåtande, nämligen herr Olsson i Rödningsberg. Han har inom utskottet energiskt gått emot dessa motioner, framför allt därför att han ansett att lagen varit gällande alltför kort tid för att man nu skulle vidtaga någon ändring.

Slutligen skulle jag med anledning av en passus i herr Mannerskantz anförande vilja säga, att jag inte tror att det är från småfolkets sida som denna lagändring har begärts.

Herr Mannerskantz: Jag vet mycket väl att en ledamot av utskottet, herr Olsson i Rödningsberg, var med bland de sakkunniga. Han yttrade i utskottet att han var principiellt emot all licensjakt. Inte heller jag är angelägen om att låta detta vara inledningen till ett system att lägga all jakt under licens, men det är en kolossal skillnad mellan jakten på kronans område och att jaga på egen eller arrenderad mark. På jakt av det senare slaget skulle jag inte finna lämpligt att införa licens såsom generell princip, men däremot har jag mindre betänkligheter mot att göra det när det gäller jakt på kronans mark. Men inte heller där påstår jag att licensjakten är det enda saliggörande, utan det kan mycket väl tänkas att t. ex. den förre utredningsmannen, om han får i uppdrag att ompröva denna fråga, kan hitta på något bättre sätt. Det har jag ingenting emot. Men att skicka upp ett tjugotal fall till hovrätten för att få klarlagt, om den eller den får jaga, kan inte vara riktigt, och jag tror att det blir allt flera sådana fall. Det vore mycket bättre om länsstyrelserna bleve avgörande i stället för domstolarna. De ha lättare att genomföra en likformig praxis i landets olika delar än domstolarna. Även ur denna synpunkt är det klokt att ta upp saken ännu en gång. Länsstyrelserna kunna få hjälp av sakkunniga inom länet, vilken utväg domstolarna inte på samma sätt kunna begagna sig av.

Jag ber slutligen herr ordföranden i andra avdelningen om ursäkt för att jag inte använde ordet »befara» utan sade »förvänta». Det var i varje fall inte medvetet. Jag tycker emellertid att skillnaden i betydelse mellan de båda uttrycken inte är så stor, att herr Tjällgren för den skull behöver betrakta det som något sakligt förvanskande av utskottsutlåtandet.

Herr Eriksson, Carl: Denna paragraf är ju tillkommen för att man skall kunna begränsa den vilda jakten på sjöfågel. Redan då lagen antogs, var väl utskottet — och jag förmodar även riksdagen — medvetet om att missnöje skulle uppstå på en hel del håll, där man tidigare tillsammans med den bofasta kustbefolkningen begagnat den jakträtt, som man ansåg lagen medgiva. Nu har detta missnöje kommit till uttryck. Det är betecknande att det kommit från en viss landsända, nämligen Kalmar län, där motionärerna ha försökt att få tillbaka den jakträtt som förut existerade. Alla äro ju ense om — och jag tror inte att herrar Mannerskantz och von Stockenström ha en annan mening — att den bofasta kustbefolkningen även i fortsättningen skall få behålla obeskuren den jakträtt, som av hävd och ålder har tillkommit dem. Vad man tvistar om är ju en eventuell utvidgning av denna jakträtt. Det är fråga om huruvida varenda en vid kusten, som har ett litet ställe med strandremsa, hur litet det än är, och som inte bedriver fiske men äger en bössa, skall få skjuta sjöfågel.

Utskottets vice ordförande påpekade, att lagen antogs så sent som 1938 och att man haft alldeles för liten erfarenhet av dess verkningar. Man borde vän-

Ang. ändrade grunder för jakt efter sjöfågel. (Forts.)
 ta och se, menade han, för att få klart för sig var olägenheterna sitta. Att de finnas veta vi mycket väl. Vi förstå att de, som bo vid Kalmarsund och tidigare ha fått skjuta hur mycket de velat, nu äro missnöjda när detta förvägras dem. Men vi mena att lagen bör få vara i kraft litet längre, innan vi kunna finna att några fullgoda skäl för en ändring föreligga.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Anderberg*.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmanen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina plater; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner om svenskt initiativ till en allmän fredskonferens m. m.

Utrikesutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom första kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr 123 samt 126—129 av herr *Lindhagen*.

I motionen I:123 hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära initiativ till framträdande från Sverige och helst skandinaverna med erbjudande av medling, uppfordran till vapenstillestånd vid ost- och västfronterna samt förslag till sammankallande av en världsfredskongress i Haag eller Rom för diskussion och beslut om den varaktiga världsfredens närmaste problem.

I motionen I:126 hade hemställts att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t äska svensk, helst skandinavisk medverkan på allmän världsfredskongress eller annorledes i förening med underhandlingar med Tyskland till återupprättande av ett fritt och tjeckisktalande Tjeckien utan irredenta såsom bidrag till en internationell rättsordning och en varaktig fred.

I motionen I:127 hade äskats, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära initiativ till en svensk, helst skandinavisk medverkan på allmän världsfredskongress eller annorledes i förening med underhandlingar med Tyskland till

återupprättande av ett fritt och polsktalande Polen utan irredenta såsom bidrag till en internationell rättsordning och en varaktig fred.

I motionen I: 128 hade hemställts, att riksdagen ville fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet även på judarnas nationalitetsproblem vid en oundgänglig, samlad eller partiell världsfredskongress.

I motionen I: 129 hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t äska, att vid den i motionen I: 123 berörda fredskongress eller annorledes måtte uppföras på dagordningen även följande angelägenheter: 1) ett beaktande av de s. k. färgade rasernas i Asien och Afrika rättigheter; 2) förbud för bombplans användning i krig eller åtminstone förbud av bombardemang av öppna städer, civilbefolkning och barmhärtighetsanstalter; 3) förbud mot undervattensbåtar och i varje fall deras användande mot handelsfartyg av varje slag.

I en till utskottet den 23 april 1940 ingiven, samma dag dagtecknad skrivelse hade motionären förklarat sig önska återkalla sina till utskottet hänvisade motioner i den del de avsåge ett framträdande av Norden, Skandinavien eller Sverige och Norge i motionernas huvudsyfte ävensom meddelat, att motionernas framställning därför komme att i sin helhet för tillfället lägga initiativet på Sverige.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet återgivit de i motionerna framställda yrkandena, varefter utskottet anförde:

»Såsom framgår av ovan återgivna yrkanden, har motionären dels, i motionen nr 123, hemställt om svenskt initiativ till medling i det pågående kriget och till sammankallande av en världsfredskongress, dels även, i motionerna nr 126—129, fäst uppmärksamheten vid en rad frågor, som enligt motionärens mening borde under svensk medverkan upptagas till behandling vid en sådan konferens. Utskottet, som finner uppenbart, att ett svenskt fredsinitiativ i nuvarande läge icke skulle få något som helst positivt resultat, kan ej, i anledning av den först nämnda motionen, förorda en hänvändelse till Kungl. Maj:t med anhållan om ett dylikt initiativ. Lika litet kan utskottet tillstyrka, att riksdagen, i anledning av övriga här ovan omnämnda motioner, gör något uttalande i de särskilda frågor, som motionären angivit såsom ägnade att lösas vid en blivande fredskonferens. Utskottet avstyrker fördenskull såväl motionen nr 123 som motionerna nr 126—129.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- A) att motionen I: 123 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- B) att motionen I: 126 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- C) att motionen I: 127 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- D) att motionen I: 128 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- E) att motionen I: 129 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Den serie motioner som nu upprullas i föredragningslistan för denna gång leder fram mot världsfredens utrikespolitik.

Den motion det först är fråga om börjar: »För åtskilliga år sedan lästes i svensk press ett uttalande av en engelsk politiker: 'Man får gå till *Madagaskar*', sade han, 'för att finna ett land så indolent i utrikespolitik som Sverige.'»

*Ang. en
allmän freds-
konferens
m. m.*

Ang. en allmän fredskonferens m. m. (Forts.)

Utskottsutlåtandet med namnet Undén till underskrift är i år liksom från utskottets tillkomst 1937 ett bevis, såvitt jag förstår, för denna betygssättning, ett tidsenligt förakt för de andliga värdena i världsfredens idé och deras utflöde i sanningens makt.

I Social-Demokraten lästes för några dagar sedan ett upprop som kallades för varning för *defaitism i upprustningssträvandena*. Här får jag — för min del och det myckna fredsfolket ute i landet, som åkalla även fredens idé — varna instanserna och utrikesutskottet i aktivt intresse även för världsfredens och den internationella rättsordningens tillblivelse. Utskottet anför icke ens några skäl i själva saken. Utskottet säger bara beträffande dessa fem motioner under A)–E), att utskottet *finner uppenbart, att ett svenskt fredsinitiativ i nuvarande läge icke skulle få något som helst positivt resultat*. Ja, detta motiv liksom utskottets övriga motiv om världsproblemet under utskottets tillvaro är verkligen en tillämpning av den nu ofta debatterade satsen om Danmarks rustningar: »*Hvad kan det nytte?*», detta Hörups utrop i danska riksdagen i gamla tider om danska rustningars maktlöshet.

Nu har Danmarks styrelse från en del av sina egna beskyllts för att på sin tid ha försummat landets försvar. Och nu komma snart efterräkningens dagar, säges det. Från svenska högerns sida har det likaledes klandrats, att socialdemokraterna och den borgerliga vänstern delvis år 1925 minskat Sveriges försvarsväsende. Men vad är nu detta för ett tal? Vi ha ju fått ett folkförbund, som verkat för att »minska» rustningarna, har detta på sitt program och försökt det i tio år. När Sverige anslöt sig till förbundet, skulle vi väl också följa dess författning vilket ock skedde 1925. Världskriget avslutades ju också med att fyra besegrade stater förklarades i det närmaste totalt avrustade, medan segermakterna lovade att komma efter. Idén med minskning i rustningarna har sedan inte visat sig vara någon idé, eftersom man kunde slåss lika bra med mindre som med större rustningar, och alltsammans gick i stöpet, när segerfredsmakterna, som hade nedrustningen på sitt program, vid sidan därav upprustade. Men nu har turen kommit till allt det elände som råder i världen och såvitt jag finner klaga människor överallt, och även här i landet, över att ett sådant tillstånd skall tillåtas. Jag tror därför att det också finns stöd för den uppfattningen att man inte som utrikesutskottet — som har tillkommit på mina bemödanden och inte på initiativ av Undén, som alltså får sätta sitt namn under utskottets negerande av allt, som vill effektivt resa sig mot det nuvarande barbariet i världen — bör svara: *Hvad kan det nytte?* I stället är tiden just nu inne för att låta tankarna mogna på en revolt nerifrån mot våra militära stormaktsväldens utsvävningar. Ju mera dessa senare ta gestalt, dess större blir behovet, och desto mer klaga de menige människorna, inte bara hos oss utan säkerligen även i deras länder över att man bara nöjer sig med »*Hvad kan det nytte?*» Det är på tiden att folkdjupen ta itu med detta styrelsesättens vanstyre och börja genast. Jag har många bevis från bygderna — skriftliga och personliga — att man anser att just upprustningen för ögonblicket bör kompletteras med bemödanden att göra propaganda från ett neutralt land, där man har den andliga friheten på sitt program och där man således kan föra ut i världen den tanken, att ju värre det blir, dess mera skall man bemöda sig att slå ett slag för tillkomsten någon gång av en verklig internationell rättsordning.

Det skulle vara av intresse om vi finge anställa en omröstning bland folket, en s. k. konsultativ omröstning, vilken är lagstadgad — någon decisiv omröstning sådan som i Schweiz ha vi i Sverige inte ännu — huruvida Sverige, neutralt i kriget och således en andlig stormakt, om det ville något, borde vid sidan av rustningarna gå ut i världen med en propaganda för världsfredens

Ang. en allmän fredskonferens m. m. (Forts.)

idé. Det är icke uteslutet, att motståndet mot fredsidén skall stanna i minoritet vid en sådan omröstning.

Utskottet har också infört *en ny metod att skriva motiver till sina utlåtanden*. Förr i världen, vid sekelskiftet, fick man lära sig demokrati. Då var det en gyllene regel i riksdagen, att då ett utskottsutlåtande avfattades, började man med ett återgivande av motionens ordagranna lydelse. Sättningen fick stå kvar i avvaktan på att utskottsutlåtandet skulle tryckas. Sedan kom utskottets eget besked med eventuella reservationer. På så sätt fick menige man i riksdagen i sin hand ett fullständigt papper på vad man skulle upplysas om och vad man ville veta. Sedermera har det — av hänsyn till tryckningskostnaderna, förmodar jag, och överhuvud taget med hänsyn till att motionsrätten prutats ner på både det ena och andra sättet — föreskrivits att utskotten i avseende å motiveringen hänvisa till motionen. Det har gjort, att utskotten bli så mycket mäktigare, ty där regera de, och vilka riksdagsmän gå och leta rätt på en motion i en fråga, som inte rör dem själva. Bland annat därför har utskottsvaldet utbrett sig allt mer än i den gamla goda tiden.

Nu går emellertid utrikesutskottet ännu längre. Förr i världen var det regel, något som ej fick underlåtas, att om utskottet ville åberopa skäl, som det haft förut i ett liknande ärende, så återupprepades de gamla skälen även i den nya framställningen. Men nu har utrikesutskottet infört den seden, att inte heller detta kommer i fråga, utan man hänvisar allenast i sina motiveringar till vad utskottet självt har sagt förut. Då är ju ett utskottsvälde ganska fulländat. Då tjänar det ännu mindre till, herr talman, att här stå och tala emot ett utskott, som har infört en sådan praxis och principiellt lämnar riksdagens övriga ledamöter i okunnighet om vad de behöva för att bilda sig en mening.

Nu har även av kanslideputerade tillämpats en grundsats — varom det stod debatt i går afton vid ett bordläggningssplenium här i kammaren med ett fåtal ledamöter tillstädes — att ett utskott ej behöver eller bör upprepa i tryck saker, som äro vid tidigare riksdagar tryckta under en jämförelsevis färsk tid. Det få kamrarnas ledamöter gå och leta upp i arkiven någonstans, bäst de gitta. Men det blir, såsom deputerade nog själva förstå, icke av. Det postulerade gittandet uteblir och kan icke annat än undantagsvis förutses. Då är det ju tämligen slut med den individuella rätten att få bilda sig en uppfattning i ärendena.

Utrikesutskottet är ju inte heller för närvarande *i verklig mening något riksdagens utskott*. Det har kommit till med ett dubbelansikte i den gamla *utrikesnämndens skepnad, en nämnd, som ej får fatta beslut, ej väcka förslag, ej föra protokoll*. Denna så att säga ena halvan av utskottet användes särskilt av utrikesministrar.

Det verkliga utrikesutskottet är dessutom genom sin sammansättning mera en regeringens än riksdagens beredning. Det har visserligen fått en bemärkt ordförande, som är kunnig i mycket. Han har varit utrikesminister själv. Han är anställd som expert i utrikesdepartementet i folkrådet, och han är regeringens oavlätliga representant i folkförbundet. Utskottets kansli är också rekryterat från utrikesdepartementet.

Det är således inte precis som det bör vara. Jag har fäst konstitutionsutskottets uppmärksamhet på andra sådana företeelser i mitt förslag om en allmän revision av våra grundlagar, och det kan ju hända, att möjligtvis en sådan fråga som denna får komma med.

Det är föreskrivet, att inga statsråd få deltaga i utskott, men här är det ungefär på samma sätt i alla fall, att det i själva verket går för sig. Det får äga rum i ett sådant här fall.

Nu har Undén, som sagt, den stora olyckan enligt min särskilda syn på tingen

Ang. en allmän fredskonferens m. m. (Forts.)

att vara expert i folkrätt. Men det finnes ju ingen folkrätt vidare, och jag förstår då inte vad han skall sysselsätta sig med. Han får sysselsätta sig med, som han nu gör, att sitta i ett utskott, där han och jag stå emot varandra, och där söka få liv i de rester av folkförbundet, som finnas kvar, och krasa sig till någon småsak här och där, men inte i de stora frågorna: dem kan man ju inte få fram i den inrättningen.

Herr Undén sade mig vid förra riksdagen vid ett tillfälle, då vi kommo i dispyt om den där folkrätten, som han trots allt var tvungen att representera, att han hade olika meningar med mig. Ja, men då har ju Undén inga meningar, om han bara skall syssla med det där lilla, som kan komma fram ur den gamla skamfilade, nu till största delen upphävda folkrätten. Och olikheten består sålunda i den där gamla frågan, som vi nu diskutera, och som är föremålet för denna motion, nämligen den, att ju sämre läget blir i världen, måste vi också upprusta för en internationell rättsordning, taga initiativ därtill och göra propaganda därför.

Nu svarar utskottet, som jag sade, att det är »uppenbart, att ett svenskt fredsinitiativ i nuvarande läge icke skulle få något som helst positivt resultat». Ja, men varje missförhållande, som måste rättas, varje fråga, som behöver väckas, den väckes ju först av en eller flera i minoritet, och sedan blir den majoritet med tiden, och så går den igenom om någon tid, men inte bör man såsom här sätta som motto över den svenska utrikespolitiken inom utrikesutskottet: »Hvad kan det nytte?», då den undre världen omkring oss klagar över dess styrelsesätt och frågar: kan det ej göras någonting? Jag skulle vilja se, hur det ginge, om vi, som jag nyss nämnde, finge en konsultativ folkomröstning bland folket om den saken. Jag har många erfarenheter och brev, som utvisa, att man längtar efter det där, som jag motionerat om här. Varför kunna vi icke gå fram även på den bogen?

Jag vill nu säga, att jag skall inte besvära kammaren med begäran om röst-räkning i alla de här fallen. Jag skall bespara talmannen det bekymret. Men om vi kunde få slippa den där föregående uppresningen, något som jag här och herr Mosesson i andra kammaren väckt motion om, och om vi i stället kunde få denna snabba och effektiva omröstning, som kommer till stånd från stjärnorna här på väggen, så vore det bra. Och jag hoppas, att Påbodas modige son här i kammaren, herr Petersson, och herr Mosesson i andra kammaren försöka få den frågan löst, ty de äro övertygade anhängare av den reformen.

Jag ingår således ej vidare på detaljerna, utan skall endast, för att vara så kort som möjligt, yrka bifall till min motion nr 123 under punkten A i utskottets betänkande.

Herr Undén: Det är alldeles riktigt, herr talman, som herr Lindhagen nämnde, att utskottet vid behandlingen av motionerna har ställt sig den frågan: »Hvad kan det nytte?» Men det är inte ett uttryck för någon allmän defaitistisk inställning från utskottets sida, ty den frågeställning, som göres här, avser ju endast herr Lindhagens motioner, och utskottet har inte haft den uppfattningen, att hans motioner utgöra någon verklig rustning mot de hårda makter, som rasa i tiden.

Jag ber att få hänvisa till utskottets utlåtande och yrkar bifall till dess hemställan.

Herr Lindhagen: Vad är det, som Undén kommer med, såsom en motsättning till det här förslaget om en allmän rättsordningspropaganda? Med ingenting kommer Undén.

Ang. en allmän fredskonferens m. m. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till motionen I:123; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B.

Herr Lindhagen: I denna motion och den följande har ifrågasatts en opinion om återställande av Tjeckien och Polen, men inte Versaillesfredens Tjeckien och Polen, utan ett Tjeckien och ett Polen, som uppbyggas i stort sett på språkgemenskap. Ty vi se, att det är därpå, nationaliteten ytterst beror. Nu äro ju de flesta människor i vårt land upprörda över Tjeckiens och Polens undergång. När jag någon gång erinrade om att det var ett fel, att de fingo irredenta — ty just därigenom blevo de olyckliga — så har det spritt sig bland s. k. intellektualister här i staden, att Lindhagen är nazist, därför att han ej vill ha det så galet ställt. Man intresserar sig således ej för andra folks frihet. Det gör man inte.

Nu har jag emellertid för min del föreslagit vad intellektuella kretsar, i vilka jag umgås, längta efter, och jag skall föra ut det också till dem och deras föreningar, så får jag se, vad de säga. Jag väntar mig ej något bifall, men jag har i varje fall givit uttryck åt en allmän opinion i Sverige. Jag har själv varit med om att hålla möten för de där folkens frihet i äldre tider. Det var den tid, då man i Sverige sjöng: »Noch ist Polen nicht verloren», ännu är Polen ej förlorat. Men Polen har varit hungrigt efter främmande folk, och Tjeckien har också varit hungrigt efter främmande folk, och därigenom blevo de olyckliga.

Jag yrkar bifall till motionen under B.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmanen, att i avseende på den nu föredragna punkten endast yrkats, av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle bifalla motionen I:126.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare enligt herr Lindhagens yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten C.

Herr Lindhagen: Jag yrkar bifall till motionen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare, i enlighet med herr *Lindhagens* yrkande, på bifall till motionen I:127; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten D.

Herr Lindhagen: Den här motionen avser, att det i nationalitetsfrågan även måste ur rättvisans och barmhärtighetens synpunkt från utomstående neutrala stater göras någonting för en human lösning av judefrågan. Redan vid ett föregående tillfälle har jag väckt en sådan motion. Utrikesutskottet föll då väsentligen tillbaka på vad som åtgjorts i »flyktingefrågan». Motionen menade, att judarna böra ha rätt att få ett eget land, och det måste man

Om Tjeckiens återupp-rättande.

Om Polens återupp-rättande.

Ang. judarnas nationalitetsproblem.

Ang. judarnas nationalitetsproblem. (Forts.)

skaffa dem genom överenskommelser med dem, som ha land att bjuda. Men utskottet har även här varit defaitistiskt och är det även nu, med undanskjutande av det väsentliga.

Jag yrkar bifall till motionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den under behandling varande punkten annat yrkande ej förekommit än om bifall till motionen I: 128.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. de
färgade raser-
nas rättigheter
m. m.*

Punkten E.

Herr Lindhagen: Det här rör de färgade raserna i Asien och Afrika rätt att få självstyrelse eventuellt delvis i form av ett övergående mandat, som skedde med de turkiska kolonierna, vilka erövrades av västmakterna. Detta är världsfredens största fråga. Utan Asiens och Afrikas befrielse kommer ej någon befrielse över Europa. Det talas om »Europas förenta stater». Det är väl att sätta bocken till trädgårdsmästare. Vi se ju huru i Asien ligga de vidsyntaste problemen, och därifrån kommer alltså lösningen ytterst, såvitt jag förstår.

Vidare ha i motionen anförts erinringar om resning från de neutrala mot bombplanens och u-båtarnas barbari. Det bör äskas återupplivanden och påbyggnader till de två Haagkonferenserna 1899 och 1907. Nu frågar ingen efter dem. De förbjödo bombarderande av civilpersoner och öppna städer och ville förverkliga den gamla ideologien om havens frihet.

Jag yrkar bifall till motionen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, på bifall till motionen I: 129; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om ett
neutralt
världsspråk.*

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om ett neutralt världsspråk.

I en inom första kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 124, av herr *Lindhagen*, hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t äska stöd vid en stundande världsfredskongress eller annorledes för ett neutralt världsspråk såsom esperanto vid sidan av nationalspråken som en fundamental grundval för samförståndet mellan folken till förverkligandet av deras internationella rättsordning och en varaktig fred.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen I: 124 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Denna kammare har här ett arv att hålla vakt om. Den har, såvitt man vet, under flydda tider ensam i den parlamentariska världen debatterat även i timtal om ett världsspråk vid sidan av de röriga och hatfulla nationalspråken. Ett världsspråk, som gör, att människorna överallt i världen skulle känna sig såsom hemma hos varandra. Därigenom komma

Om ett neutralt världsspråk. (Forts.)

även en mängd andra svårigheter att lättas. Jag förvånar mig över att Pauli, som varit med i de debatterna på min sida, inte ens har avgivit någon reservation inom utskottet. Han sitter nu där och tronar på defaitismens högra hand, under det att den som initierat utskottets tillkomst och mest i riksdagen sysslat med utrikespolitik av defaitismen obönhörligt förvägras inträde till det heliga rummet. Men tiderna förändras i mångahanda måtto och vi med dem.

Redan Napoleons utrikesminister Talleyrand förstod det uppenbaraste av allt i världssamhällets organisation och förklarade: »Det starkaste och varaktigaste av alla band, som sammanhålla människorna, är det gemensamma språket.»

Här har utskottet intet annat skäl för avslag än att riksdagen vägrat inträsa sig för världsspråksfrågan, och alltså föreläge ej någon anledning för riksdagen att nu frågå sin tidigare intagna ståndpunkt! *Det är väl en defaitism, som nästan saknar motstycke.* Riksdagen kan ju byta åsikt. Det är för övrigt inte riktigt, att riksdagen alltid ställt sig främmande för världsspråksidén, även kallad »kronan på våra internationella inrättningar». Ty denna kammare har, till skillnad från andra länders parlament, bifallit den. Den har, ena gången med betydande majoritet och den andra gången med en rösts majoritet, beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t om denna sak. Då detta beslut om skrivelse första gången sändes till andra kammaren, tillstyrkte dess tillfälliga utskott enhälligt, men då gingo den konservative överståthållaren Hederstierna och Arthur Engberg — den senare anhängare och uttolkare av marxismen och dess paroll: »Proletärer i alla länder, förenen er» — med våldsamt kraft emot saken. Det gjorde sådant intryck i andra kammaren, att mången väl tyckte, att när de där höga herrarna äro så oense, så är det bäst, att vi rösta emot, ty vi äro ju inte riktigt inne i den här nyheten. På det sättet föll denna sak i andra kammaren, dock med liten majoritet. Andra gången gick det ändå mera bakåt. Kamrarnas sammansättning ändrades, då blev det ännu mindre möjligheter att få en majoritet i andra kammaren med på oförbrännerliga saken.

Nu är det ju emellertid så, som ni finna här, att i nationalitetsfrågan grundar sig allt på att de, som ha samma språk, känna sig som ett och som hemma hos varandra. Men de, som ha »främmande» språk, bli »främmande» för varandra.

Utskottet har som sagt ej angivit några sakliga skäl. Det står i grundlagen, att ett utskott skall avgiva utlåtande i ett översänt ärende. Med att avgiva ett utlåtande menas att giva skäl för sitt beslut och inte hänvisa till några papper, som man får gå i biblioteken och leta efter. Det överensstämmer också med rättegångsbalken, som uttryckligen säger ifrån, att en domstol — man kan ju säga, att utskottet här fungerar som ett slags domstol — skall giva skäl för sina beslut. Nu har man bara åberopat vad utskottet sagt en gång förut, och jag skall då be att få uppläsa det, så att det må få inflyta i protokollet. Jag skall därvid, när det finnes särskild anledning, omedelbart polemisera mot detta utlåtande, som vi varken hört eller sett, men som dock här åberopas.

Där står så här i utrikesutskottets utlåtande 1937:

»Vad beträffar frågan om ett världsspråk — — — är att erinra därom, att herr Lindhagen vid åtskilliga föregående riksdagar väckt motioner i detta spörsmål. Från den tidigare riksdagsbehandlingen av frågan må här följande uppgifter meddelas. År 1912 hänvisade vederbörande utskott till en utredning, som på uppdrag av dåvarande chefen för eklestastikdepartementet föregående år verkställdes av professorn K. F. Johansson i Uppsala» —

Om ett neutralt världsspråk. (Forts.)

jag vet inte om han var kirurg eller vad han var — »vilken bl. a. uttalat, att enligt hans mening icke tillräckligt skäl finnes, att ett bestämt land genom sin regering toge initiativ i avseende å ett världsspråk. Det syntes utskottet, vilka än framtidsutsikterna för ett internationellt hjälpspråk kunde vara» — jag kallar det ej »hjälpsspråk», ty det är ett suveränt och allmänt giltigt språk. Alla språk äro för övrigt hjälpspråk — »föga lämpligt, att frågan härom gjordes till föremål för en riksdags behandling och beslut, helst innan saken ens kunde sägas hava lämnat försöksstadiet.»

Med detta uttalande äro vi kanske inne på vad som först restes mot alla motioner för att vi skulle överhuvud taget i riksdagen syssla med en internationell rättsordning, och det är kanske det, som utskottet syftat på. År 1925 sade vederbörande här, att sådana frågor *höra till predikstolarna och föreläsningssalarna, men inte till den praktiska politiken.* En storvulen politik, icke sant. Det kunde ej komma i fråga! Hur var det Laotse redan för 3000 år sedan förkunnade: »De, som äga den sanna insikten, höra ej till de högt lärda, och de, som äro högt lärda, sakna den sanna insikten.» Varför skulle inte ett bestämt land få resa sig för en sådan här framfärd? Till på köpet när det självt har en så oerhörd nytta av den! Men utskottet talar ej om den kommitté, som tillsattes under mitt ordförandeskap från olika världsspråkssystem för att föra fram världsspråksfrågan 1920 till det nya folkförbundet. Där suto professorerna Arrhenius och De Geer. En annan språkprofessor, som hette Noreen, var ock världsspråkman och enig om den reform, som nu förordats i motionen. Då inträffade det underbara, att i första kammaren fannes ett tillfälligt utskott, vars ordförande var herr Borell, som har varit en ledande kraft för ett ordentligt försvar här i landet, men mot alla sådana här nyheter från demokratien. Han gick med på Noreens förslag, och han uppträdde plötsligt till vår överraskning och förordade ett världsspråk. Denne ytterste högerman trodde på Noreen, och Undén tror bara på Johansson!

Ja, så fortsatte utskottet så här: »Vid 1921, 1924 och 1926 års riksdagar väcktes av bl. a. herr Lindhagen motioner i världsspråkfrågan, vilka i första hand avsågo en förutsättningslös internationell utredning inom Nationernas förbund. Ej heller dessa motioner föranledde någon åtgärd från riksdagens sida, om också första kammaren åren 1921 och 1924 för sin del beslöt hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för främjande av en sådan utredning.»

Ja, det var visserligen bara denna kammare som gjorde det, men det fanns en stor minoritet i andra kammaren, och den skall väl också betyda någonting. Att bara tala om vad riksdagen har beslutat, då så många skiljaktiga meningar finnas där, och inte tala om vad som verkligen lyckats i riksdagen, det kan väl inte vara riktigt.

Vidare fortsatte 1937 års utrikesutskott: »Därav framgick, att sedan år 1920 av *Lord Robert Cecil* och andra yrkande framställdes om att förbundet måtte förorda skolundervisning i esperanto, förbundets internationella kommission för intellektuellt samarbete i augusti 1923 beslutit för sin del att icke rekommendera ett konstgjort hjälpspråk utan ansett, att kommissionens bemödanden framför allt borde inriktas på att främja studiet av levande språk och av främmande länders litteratur. Ett sådant studium utgjorde enligt kommissionens mening ett av de verksammaste medlen för att uppnå ett intellektuellt och moraliskt närmande mellan människor av skilda nationaliteter.»

Kan man tänka sig ett sådant överord, respektlöst talat. Alla »levande språk» och deras litteratur skulle enligt denna av franska språket styrda kommission läras. De s. k. levande språken äro också konstgjorda. Ingen är född till ett visst språk, utan modern lutar sig över barnets vagg och lär barnet

Om ett neutralt världsspråk. (Forts.)

— konstgjort — den smörja, som hennes modersmål merendels är. Man bör väl åtminstone medgiva, att nationalspråken äro i varje fall konstiga med alla sina oregelbundenheter och omöjligheter, som hindra dem att bli språk för hela världen. Det är emellertid talande, att spontant som ett skott väckte *14 nationaliteters delegerade en motion i folkförbundet* vid dettas start. Det förordades såsom ett livsvillkor för folkförbundet att genast vid sin start antaga esperanto såsom världsspråk. Det enda, som nu slagit igenom, de andra systemen äro övergivna. Kravet skickades till *folkförbundets generalsekretariat*, som lyckligtvis då förestods av en japan. Denne meddelade mig vid ett senare sammanträffande att flera universitet i Japan gått över från referat på engelska, franska eller tyska till referat på esperanto. I min motion exemplifieras egna upplevelser av de nuvarande språksystemens sammelsurium. Det talade utskottet inte heller om. Detta sekretariat framlade en omfattande intressant enquête och förordade esperanto som världsspråk. Samtidigt hade *engelska vetenskapssamfundet* tillsatt en språkkommission för ändamålet, och den kom också till det resultatet, att det behövdes ett världsspråk och att man skulle föreslå esperanto framför ido. Engelskan som världsspråk avstyrkte kommissionen alldeles. Varför åberopade utskottet ej de av mig nu nämnda tre förebilderna, som äro mycket betydelsefullare. I stället framhålls Robert Cecil. Och det sades mig av utskottets sekreterare, att det skett för att göra rättvisa åt motionen. Cecil var med såsom ett av ombuden för Sydafrika. De där lorderna bli gemenligen så märkvärdiga bara för namnet. Han har mig veterligen inte fullföljt något eget intresse för världsspråket.

En hel del av nationalspråken lära för övrigt vara sammanställda av kommittéer. Det ryska språket säges vara sammanfört av olika munarter av en expert. Och det tyska språket har sammanförts under medverkan av en kommitté. Således konstgjord vara även på det viset.

Första kammaren har som sagt här några enastående traditioner att bevaka. Vid allmänna esperantoförbundets stora kongress i Stockholm för några år sedan var riksdagshuset ställt till dess förfogande. Jag stod i denna talarstol och talade till en församling av män och kvinnor, som till trängsel fyllde alla bänkar, väggar och läktare. Det var en färgprakt från olika länder och världsdelar. Inför dem talade Stockholms borgmästare om esperanto på esperanto. Det var annan luft i luckan då! Så oerhörda bifallsyttringar har jag nästan aldrig hört. De voro så stormande, att de nästan höllo på att ta ned taket. Här stod jag då och hade en i ämnet intelligent publik framför mig (skratt). Ja, förlåt, så främmande som världsspråksfrågan blivit under Undéns ledning, får jag väl i alla fall pråla litet för det med några egna fjädrar också.

Den svenska riksdagen har också beviljat anslag för att utbilda lärare i esperanto. Jag har inte hört talas om att världsspråksfrågan varit före i något annat officiellt parlament, utom att den finska riksdagen en gång beviljade ett sådant anslag som nyss sagts. Dessutom lär ämnet varit före en gång i den sachsiska lantdagen på något sätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har begärt ordet, därför att herr Lindhagen direkt adresserat sig till mig, med anledning av att jag står antecknad under detta utskottsutlåtande och att jag i början av 1920-talet var med om att underteckna ett utlåtande av ett tillfälligt utskott om en utredning av hjälpspråksfrågan. Jag vill då erinra om att denna ifrågasatta utredning hade en förutsättningslös och omfattande karaktär och ingalunda inskränkte

Om ett neutralt världsspråk. (Forts.)

sig till att ta sikte på esperanto och dylika artificiella språk utan också tog upp tanken, att *engelskan, eventuellt med rationaliserad stavning*, skulle kunna ifrågakomma vid en överenskommelse mellan olika länder om att söka få till stånd ett internationellt hjälpspråk. Denna fråga tycker jag alltjämt äger intresse, men jag vill fästa herr Lindhagens uppmärksamhet på att vi sedan dess kommit åtskilliga år fram i tiden.

Det fanns anledning härom året att i samband med en annan utredning granska det intresse, som visades bland de svenska studiecirkelarna, alltså särskilt bland de för självbildning intresserade svenska arbetarna, i fråga om det språk, man helst ville studera. Det befanns då, att intresset för esperanto gått tillbaka betydligt, medan intresset för att studera engelska gått framåt, man kan gärna säga med jättesteg. Detta är naturligtvis inte behagligt för herr Lindhagen att höra, men det är i alla fall ett tidens tecken, som kan vara värt att observera. Jag skulle för min del gärna hälsa en utveckling, innebärande att man i alla länder kunde komma överens om att studera ett språk vid sidan om det egna nationalspråket för att därigenom få ett allmänt meddelelsemedel, och jag tror nu liksom den gången, att det lyckligaste vore, om man då koncentrerade sig på engelskan. Men jag vill också erinra om att diskussionerna i kammaren och i det tillfälliga utskottet inföll under helt andra utrikespolitiska konjunkturen än vi nu ha. Då hade Nationernas förbund sin första, relativt löftesrika period. Man trodde på en framtid av allmän fredlig utveckling och av vidgat internationellt samförstånd. Det var inte så underligt, om man då också tog upp denna fråga såsom ett allvarligt hjälpmedel vid denna utveckling. Just nu kan man ju inte säga, att det har så stort intresse att diskutera den frågan, och ett svenskt initiativ speciellt beträffande esperanto betraktar jag liksom de övriga ledamöterna av utrikesutskottet såsom ett alldeles utopiskt företag. Detta förslag liknar så många andra av herr Lindhagens uppslag: de äro i princip alldeles förträffliga, men herr Lindhagen förbiser nu som så ofta annars den gamla satsen, att politiken är det möjligas konst och att det inte går att skapa verklighet av utopierna bara genom att försöka få fram ett svenskt riksdagsbeslut i de olika frågorna.

Beträffande professor K. F. Johansson, om vilken herr Lindhagen uttalade den något förnärmande förmodan, att han skulle varit professor i kirurgi och i den egenskapen fått i uppdrag att utreda hjälpspråksfrågan, vill jag slutligen meddela, att han i själva verket var professor i sanskrit och jämförande europeisk språkforskning och som sådan synnerligen väl skickad att uttala sig i detta spörsmål.

Jag tror mig med dessa ord, herr talman, ha tillräckligt motiverat utskottets hemställan, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Lindhagen: Jag sade bara, att Johansson var mig obekant och undrade, i vilken egenskap han uppträdde. Nu har Pauli givit oss upplysning om den saken. Därmed är, såvitt jag förstår, också hela det positiva värdet av den siste talarens anförande uttömt. Och tänk en professor i sanskrit m. m. åberopades av utskottet såsom övertygande expert för att ett land ej gärna bör kunna tillåtas att taga ett världsspråksinitiativ!

Av mig förordades också till en början att utreda frågan om ett världsspråk överhuvud taget. Jag talade varken om något konstgjort eller medfött konstgjort språk. Men småningom förstod jag, att vi måste komma till ett handgripligt resultat.

Pauli talade om minskat intresse för esperanto från arbetarnas bildningsförbund. Detta beror helt enkelt därpå, att ni inte hjälpa till med att få igenom ett verkligt världsspråk som t. ex. esperanto. Om detta inlärdes i alla värl-

Om ett neutralt världsspråk. (Forts.)

dens skolor, skulle ungdomen rusa dit. Nu tror den och tror med skäl, att den har större praktisk nytta för dagen av engelska tills vidare, tills detta världsspråk kommer. Men engelskan är ju inte något neutralt språk.

Har inte den siste talaren tänkt på att världsspråket måste vara neutralt? Annars kommer ju det land, vars språk blir världsspråk, att få en oerhörd övermakt över den övriga världen. Tror verkligen Pauli, att de andra stormakterna svara ja, om man frågar dem, om de vilja anta engelskan som världsspråk? Varenda en kommer att säga nej, intensivt nej, ty de vilja inte ge engelsmännen den övermakt, dessa skulle få, om deras språk bleve världsspråk. Dessutom uttalas ju i engelskan nästan vartenda ord annorlunda än det skrives. Det är verkligen vackert att föreslå engelskan för att ena världen i språkfrågan! Japan, som är ett land, där man erkänner behovet av ett världsspråk, har gått in för esperanto. Nyligen har det uttalats där från tongivande håll, att visst skola vi ha ett världsspråk, men det får icke bli engelska, ty *Japan tänker inte bli en koloni under England*. Det var ett förlösande ord. Jag tänker inte heller bli någon koloni under England eller förorda någon annan stormakts nationalspråk.

Det var något mer, som var alldeles oriktigt i herr Paulis framställning. Vad var det nu då? Det fanns så många sådana saker. Ja, jag kommer inte ihåg det, herr talman, det kan inte hjälpas.

Intressant var att Pauli förordade »*engelska med eventuellt rationaliserad stavning*». Det var framlidne professorns i engelska vid Uppsala universitet idé. Han redigerade en tidskrift, skriven på ett sådant konstgjort språk. I en tidning läste jag att ärkebiskopen, som jag förgäves sökt värva för världsspråksidén, samt Undén anslutit sig till det nya uppslaget. Således ett uppfammande även hos Undén för ett världsspråk, men på det mest oneutrala konstbesynnerliga och dödfödda sätt. I och med att Kreugers ekonomiska stöd för tidskriften bortföll dog även denna. Nu vill Pauli eventuellt skapa liv i detta lik, men gör visligen ingenting för det. Ty det var väl den mest dödfödda utopi i världsspråksfrågan som sett dagen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om nationaliteternas självbestämmanderätt.

I en inom första kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 125, hade herr *Lindhagen* hemställt, att Kungl. Maj:t ville taga initiativ i vederbörlig ordning till att nationaliteternas självbestämmanderätt såsom grundpelare för en varaktig fred bleve internationell lag.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 125 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Utskottet säger: »De skäl, som hittills föranlett riksdagen att avböja förslag om ett svenskt regeringsinitiativ för förverkligande av *nationaliteternas självbestämmanderätt*, synas utskottet alltjämt äga giltighet.»

Undén vet nog, att en myckenhet riksdagsmän, sedan s. k. experter förkun-

Ang. nationaliteternas självbestämmanderätt.

Ang. nationaliteternas självbestämmningsrätt. (Forts.)
nat sitt ogillande, ärligen gjort gällande, att svenska riksdagsinitiativ i detta och andra avseenden för den internationella rättsordningens förutsättningar äro betydelsefulla, och petitionera enskilt i det syftet.

I andra internationalens program, det *socialdemokratiska programmet*, påbjudes: »Ett oavlatligt ingripande för nationaliteternas självbestämmningsrätt och deras skyddande mot allt slags förtryck.» Menar Undén att detta påbud bör verka vad det kan, men inga initiativ därtill böra tillåtas? Och är det därför han veterligen avhållit sig från positiva initiativ i allt som har betydelse för den varaktiga fredens tillblivelse? Böra vi ej föreslå, att andra internationalen stryker denna för svensk defaitism i utrikespolitik så främmande programpunkt?

För övrigt har *riksdagen som bekant 1921 uttalat sig för nationaliteternas självbestämmningsrätt*, när Ålandsfrågan var aktuell. Saken väcktes av mig som riksdagsman i den formen, att jag hemställde, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära, att frågan om nationernas självbestämmningsrätt intogs i folkförbundets akt. Detta biföllo bägge kamrarna nästan enhälligt. Det var bara herr Borell, som var tveksam. Han var ordförande i det tillfälliga utskottet, som behandlade saken, men fick inga anhängare. Vår nuvarande justitieminister talade värtaligt för förslaget jämte Hellberg från Karlstad och andra. Motionen gick igenom med pukor och trumpeter. Men det känner inte utskottet till ty det passar inte för utskottets permanenta defaitism hitintills.

Vi uppleva ju nu, att nationaliteternas självbestämmningsrätt är en brännande fråga. Detta förstod andra internationalen efter Napoleonskrigen, och vi borde förstå det efter det första och nu ytterligare det andra världskriget. Det är ju nationaliteternas självbestämmningsrätt det främst gäller. Skola vi då förneka betydelsen av detta faktum, som historiens berättelser och dagens erfarenheter lära oss med sitt våldsammaste språk.

Herr talman! Jag yrkar bifall till denna grundläggande pelare för en internationell rättsordning, buren på sköldarna av alla, som tänkt och levt sig in i en sannskyldig utrikespolitik.

Herr Undén: Herr talman! Denna motion är också en gammal bekant här i kammaren, och det har många gånger under tidigare debatter framhållits, att principen om nationaliteternas självbestämmningsrätt i och för sig är en förträfflig princip, som man i största möjliga utsträckning bör understödja, i den mån förutsättningarna för ett svenskt framträdande i frågan finnas. En helt annan sak är att, som herr Lindhagen vill, slunga fram frågan i rymden genom ett sådant initiativ, varom han nu har motionerat.

Jag hemställer för min del om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag glömde i mitt föregående anförande att läsa upp utrikesutskottets utlåtande år 1937 om neutralitetsprincipen, och därför skall jag be att få göra det nu. Då få vi till protokollet antecknat vad utskottet vid sin första start åberopat men inte nu återgivit. Utlåtandet av 1937 lydte sålunda.

»Utskottet vill först erinra därom, att *svenska regeringen* före den definitiva utformningen av akten för Nationernas förbund *gav uttryck åt önskemålet att i förbundsakten få upptaget ett allmänt uttalande om nationalitetsprincipen.* I den instruktion, som av svenska regeringen utfärdades för de delegerade, vilka skulle deltaga i officiösa överläggningar under fredskonferensen om förslaget till förbundsakt, framhölls, att de svenska representanterna borde taga under övertägande, huruvida ej lämpligen i förbundsakten borde inledningsvis upptagas en allmän förklaring rörande nationaliteternas

Ang. nationaliteternas självbestämmingsrätt. (Forts.)

rätt och om alla staters rätt till fri handel i kolonierna. I sitt yttrande över förbundsakten i dess slutliga avfattning förklarade emellertid delegerade sig ha kommit till insikt om *hur ömtåligt ett otvetydigt anslutande till nationalitetsprincipen under dåvarande förhållanden vore*. Så länge, som stormakterna inom sig innesluta ett flertal nationer — och detta är förhållandet med dem alla, om hänsyn tages därtill, att samtliga äro kolonialmakter och några inom det egentliga moderlandet ha olösta nationalitetsspörsmål — kan icke förväntas, att de vilja fastslå nationalitetsprincipen såsom en oivillkorlig grund för Nationernas förbund'. Även frågan om den öppna dörrens politik i kolonierna hade ansetts vara av alltför ömtålig natur att kunna beröras i förbundsakten.

Enligt utskottets uppfattning har läget sedan Nationernas förbunds tillkomst icke undergått sådana förändringar, att frågan om nationalitetsprincipens upptagande i förbundsakten såsom en bindande grundsats för förbundets medlemmar vunnit ökad aktualitet. Utskottet anser för övrigt, att motionären i hög grad överskattar betydelsen av *allmänna principförklaringar i folkförbundsakten* eller i andra internationella urkunder. Nationernas förbund har, icke utan fog, kritiserats för en benägenhet att antaga principuttalanden, som sedermera icke kunnat efterföljas i praktiken och därför varit ägnade att försvaga snarare än att stärka förbundets auktoritet. Vad särskilt angår frågan om de färgade folkens ställning, har förbundet nyligen i ett konkret fall sökt värna den enligt förbundsakten redan gällande grundsatsen, att en medlemsstat, vars folk tillhör en färgad ras, skall åtnjuta likställighet med andra medlemsstater och vara tillförsäkrad samma garantier för yttre oberoende och frihet som dessa. Som bekant har förbundet emellertid misslyckats i sina ansträngningar att hävda den nämnda grundsatsen i det åsyftade konkreta fallet. Därest förslag om införande i förbundsakten av dylika tillägg mot all sannolikhet skulle vinna anslutning, komme därigenom blott att *starkare framhävas avståndet mellan folkförbundets grundsatser och möjligheten att praktiskt förverkliga dessa*.»

Detta mitt utrikesutskotts första framträdande 1937 är väl ett ståtligt uttryck för *den svenska defeatismens i Genève magna charta. Madagaskar med andra ord*. Det behöver ej kritiseras. Det söndersmular sig självt på varje rad. Även den svenska regeringen får veta att den sysslade med ett nonsens, då den ifrågasatte ett uttalande i förbundsakten för nationaliteternas självbestämmingsrätt. Nej, ett folkförbund måste reda sig utan »principer»! Det är väl därför det nu gått under.

Det må tilläggas, att när Sovjet inträdde i folkförbundet, framförde dess utrikesminister Litvinov det överraskande förslaget, att alla länders rustningar borde totalt avskaffas, och detta skulle vara färdigt inom fyra år. Förslaget avlogs med förakt av folkförbundet. Frågan var ju också förhastat väckt så tillvida, att Litvinov ej kom med några grundsatser för den nya internationella rättsstatens uppbyggande.

Här i motionen betonas åter, vilka dessa grundsatser äro. Orsakerna till krig och rustningar äro ju *språkförbistringen, nationalitetsförtrycket, ekonomiskt kaos, överbefolkning samt en övermaterialiserad tids förakt för de andliga värdena*. Men när Sovjet anföll Finland utan att iakttä folkförbundets föreskrifter om krigsförklaringar, blev det ju utslutet av folkförbundet. Därvid nedlade bl. a. Undén och de andra svenska delegerade sina röster. Var det nödvändigt? Vi förstodo nog, att de gjorde det, därför att de voro rädda för Sovjet-Ryssland. Det var ett harsprång. Men Ryssland tog inte saken så hårt. Ryssarna voro säkert glada åt att på detta enkla sätt komma ut ur folkförbundet igen utan att behöva anmäla utträdet och sedan få vänta i två

Ang. nationaliteternas självbestämmingsrätt. (Forts.)
 är, innan beslutet ansågs äga laga kraft. Och för övrigt — om man nu nödgades utesluta Sovjet, varför blev då inte Italien uteslutet, när det tog Abessinien, som till och med var medlem i förbundet, och när det med vapenmakt likaledes erövrade Albanien? Ha våra ombud i Genève inte tänkt på den saken? Nej, det ha de inte gjort, ty det vågade de förmodligen inte. Men »mandom, mod och morske män finns i gamla Sverige än» och därför bort med alla allmänna principförklaringar. De böra ej få förekomma i folkförbundsakten. Utrikesutskottets fulländade defaitism fulländades redan vid första framträdandet.

Jag yrkar bifall till motionen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om ett
 nordiskt eller
 skandinaviskt
 fredsförbund.*

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om ett nordiskt eller skandinaviskt fredsförbund.

I en inom första kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 172, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen — med anledning av de under riksdagen timade skickelsedigra händelserna — ville hos Kungl. Maj:t begära: 1) vid sidan av landets militära försvarsanstalter framförallt regeringsövervägande och riksdagsförhandlingar om ett nordiskt eller skandinaviskt fredsförbund med utåtriktad propaganda för världsfreden och dess förutsättningar för tillkomsten av en internationell rättsordning, som kunde skapa varaktig fred; 2) en erinran i detta sammanhang till världssamvetet, huru som ett sådant framträdande betydde en vakthållning om och en utbyggnad av världssamlingen för fred vid de två Haag-konferenserna 1899 och 1907 samt i Paris-Kellogg-pakten av 1928; 3) en beredskap för ett sammanträffande i denna ödestimma med Nordens, eventuellt Skandinavien parlament och regeringar in pleno för uppdragandet av grundlinjer och aktion för det fredsförbund, varom i första punkten sagts; 4) en vädjan till övriga neutrala folk och stater i skilda världsdelar om anslutning till Nordens, eventuellt Skandinavien förenämnda världsappell för fredens idé och oavlåtlig medling (»perpetual mediation») i det stora kriget.

Såsom utskottet i sitt utlåtande (nr 1) i anledning av motionerna nr 123 och 126—129 i första kammaren av samme motionär omnämnt, hade denne i en till utskottet den 23 april 1940 ingiven, samma dag dagtecknad skrivelse förklarat sig önska återkalla sina till utskottet hänvisade motioner i den del de avsåge ett framträdande av Norden, Skandinavien eller Sverige och Norge i motionernas huvudsyfte ävensom meddelat, att motionernas framställning därför komme att i sin helhet för tillfället lägga initiativet på Sverige.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»Såvitt utskottet kunnat finna, avser motionären med ett fredsförbund icke något förbund i vanlig mening utan snarast en samverkan i propaganda för världsfreden och vid utarbetandet av en plan för fredens förverkligande och en internationell rättsordnings införande. Utskottet erinrar om att de nordiska staterna de senaste årtiondena under sin verksamhet i Nationernas förbund och eljest genom sina regeringar eller delegater dryftat hithörande pro-

Om ett nordiskt eller skandinaviskt fredsförbund. (Forts.)

blem, så snart anledning därtill förelegat. Enligt utskottets mening föreligger ingen anledning för riksdagen att härom avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att motionen I: 172 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr Lindhagen: Utskottet skriver, att »såvitt utskottet kunnat finna, avser motionären med ett fredsförbund icke något förbund i vanlig mening utan snarast en samverkan i propaganda för världsfreden och vid utarbetandet av en plan för fredens förverkligande och en internationell rättsordnings införande». Nu har jag ju för utskottet förklarat, att då Finland, Norge och Danmark för tillfället äro ur spelet, återstår Sverige ensamt såsom initiativtagare. Det är ju också det största landet i Norden och följaktligen det, som där mest kan göra sig gällande i sådana här frågor. Utskottet säger, att Nationernas förbund har dryftat den här frågan, så snart anledning därtill förelegat. Enligt utskottets mening föreligger därför ingen anledning för riksdagen att härom avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t.

Detta problem sammanhänger med de andra frågorna, herr talman, och jag ber därför att få yrka bifall till min motion.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet endast yrkats, av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr *Lindhagens* yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om non-aggressionsavtal mellan Sverige eventuellt Norge med Sovjet-Ryssland, Tyskland, England och Frankrike.

I en inom första kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 173, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen, i anledning av de upprepade angreppen från stormakternas sida mot Sveriges och Norges neutralitet och självbestämmningsrätt, ville hos svenska regeringen anhålla — eventuellt även i samråd med Norge — att inleda förhandlingar med stormakterna Sovjet, Tyskland, England och Frankrike om ingående av non-aggressionsavtal med Sverige och eventuellt Norge till begränsning av de tillämnade krigen i världsfredens intresse.

Om non-aggressionsavtal med Sovjet-Ryssland m. fl. makter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet yttrat:

»Utskottet erinrar om att Sverige redan slutit ett non-aggressionsavtal med bl. a. samtliga de stater, som i motionen nämnas. Den s. k. Kellogg-pakten är nämligen ett non-aggressionsavtal, som har biträtts av nästan alla världens stater. Att nya avtal av liknande innebörd skulle betyda ökade garantier mot anfall, kan icke antagas. Erfarenheten bestyrker icke, att stater, som ingått sådana nya non-aggressionsavtal, därigenom varit fredade för angrepp från annan kontrahents sida.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att motionen I: 173 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr Lindhagen: I den föreliggande motionen möta vi den tanke, som var Litvinovs andra stora princip. Vid sidan om avrustningen ville han, att alla länder skulle ingå non-aggressionsavtal sinsemellan, och det var ju ganska storvulet.

Om non-aggressionsavtal med Sovjet-Ryssland m. fl. makter. (Forts.)

Nu erinrar utskottet om »att Sverige redan slutit ett non-aggressionsavtal med bl. a. samtliga de stater, som i motionen nämnas. Den s. k. Kellogg-pakten är nämligen ett non-aggressionsavtal, som har biträts av nästan alla världens stater. Att nya avtal av liknande innebörd skulle betyda ökade garantier mot anfall, kan icke antagas. Erfarenheten bestyrker icke, att stater, som ingått sådana nya non-aggressionsavtal, därigenom varit fredade för angrepp från annan kontrahents sida».

Kellogg-pakten är ju avskriven från all tillämplighet, och det var först efter dess tillkomst, som Sovjet kom fram med förslaget om non-aggressionsavtal. Kellogg-pakten fördömde krig, betraktade dem såsom kriminella. Om man nu söker begagna sig av alla möjligheter för att bygga upp någonting för freden, kunna småstaterna hjälpa till, när det faller sig så. Om Sverige och Finland icke vägrat att ingå ett non-aggressionsavtal med Tyskland, skulle enligt tyskt uttalande Tyskland på ett mäktigare sätt ha kunnat ingripa i den finska frågan. Finnarna voro ju också tveksamma, om de skulle ingå ett sådant avtal eller ej, och det var efter påtryckningar, särskilt från Sverige, som de läto sina betänkligheter fara och sade nej.

Herr talman, jag yrkar bifall till motionen.

Herr Undén: Herr Lindhagen har redan läst upp utskottets motivering för dess avstyrkande av motionen. Det bara förvånar mig, att han, när han fortfarande driver den satsen, att non-aggressionsavtal äro så betydelsefulla för freden, glömmer bort, att Danmark ju icke vägrade att ingå non-aggressionsavtal med Tyskland, och det har ändå icke räddat Danmark från överfall från Tyskland.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Danmark var det enda nordiska landet, som slöt non-aggressionsavtal med Tyskland. Svaret blev från Tyskland att den nuvarande gränsen mellan de två länderna vore för all framtid gällande. Då trots detta den stora invasionen inträffade, tillkännagav Tyskland att det var oundgängligt för tysk seger över västmakterna, men när kriget var slut, skulle status quo i Danmark återställas helt och hållet. Så kommer det sannolikast även att gå. Danmark är dock förskonat från ett nutida krigs gräsligheter. Ett fredligt umgänge säges äga rum mellan danskarna och tyska armén. Må vi erinra oss det berömda svar, som borgmästare Kaper gav en tysk general: »Det är en beundransvärd disciplin, som danskarna visa sig besitta!» sade den tyske generalen. »Det är inte disciplin, herr general, det är kultur», svarade Kaper. Men ekonomiskt kan Danmark för tillfället bli ruinerat. Sverige har all anledning och helt förpliktelse att såsom neutralt och följaktligen tillika en andlig stormakt träda fram för världsbefrielsen.

Det kan ifrågasättas, om Norge blir lyckligare genom att det satt sig till motvärn. Man skall inte alltid möta det onda med våld, sade Tolstoj. Men när man är för liten i vapenmakt, kan det vara lyckosammare att man får lugna sig och ta fasta på löftet, att allt skall återställas, när det stora kriget är slut. För ett sådant litet svagt beväpnat land som Norge kan man ifrågasätta, vad som för framtiden varit lyckligast. Men det ligger nu i folkfrihetens natur, att folket vill slåss för sin frihet.

Allmänna non-aggressionspakter, sådana som Litvinov tänkte sig dem, kunna alltid göra någon nytta större eller mindre här och där än inga alls. Det är blott uttryck för en defaitistisk utrikespolitik att partout motsätta sig all princippolitik. För Danmark har det gjort den nyttan i löftet från Tyskland

Om non-aggressionsavtal med Sovjet-Ryssland m. fl. makter. (Forts.)
att status quo skall återställas efter kriget på liv och död mellan Tyskland och västmakterna.

Herr **Undén**: Det var defaitism, herr Lindhagen!

Herr **Wagnsson**: Jag vill erinra herr Lindhagen om att också Finland hade ett non-aggressionsavtal med Ryssland, men detta skyddade inte Finland vare sig från krig eller landavträdelser, när freden kom.

Herr **Lindhagen**: Ja, det vet jag också, och det var ju oförskämt av Ryssland, men detta land är ju efterblivet i historien. Jag menar emellertid, att ett sådant här avtal i vissa fall kan vara till nytta. Att Sverige skall upp-rusta, är jag med på. När regeringen kom med ett förslag om byggande av pansarbåtar, fick jag till exempel reda på att de inte hade samma fart som stormakternas. Då resonerade jag på samma sätt som Fabian Månsson, som stod inför samma dilemma under förra världskriget och som då sade om de den gången föreslagna svenska pansarfartygen, att de kunde ju inte ens fly. Jag framhöll därför här i första kammaren, att jag inte ville kasta bort mina peng- ar på sådana fartyg utan att jag ville ha dyrbarare pansarskepp.

Det bästa får ej vara fiende till det goda, så ock här. Därför har jag i Sve- rige — emot Undén och Sandler — förordat och stött non-aggressionsavtal mel- lan Sverige och dess stormaktsgrannar.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad ut- skottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upp- repades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående de svenska malmfyndigheterna.

I en inom första kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 195, av herr *Lindhagen* hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t äska: 1) övervägande och förslag skyndsamt till svensk lagstiftning och utrikespolitisk deklaration, att de svenska malmfyndigheterna stode till buds endast för fredliga behov i världen men för krigsrustningsändamål blott för stärkande främst av Nordens och Skandinaviens försvarsbehov, eventuellt andra neutrala småstaters enahanda behov, med förbehåll om kontroll i de spe- ciella fallen; 2) undersökning, i vad mån det i Sverige anställda gruvfolket och dess samhällen, Narviks samhälle i Norge samt malmjärnvägens betjäning kunde hållas skadeslösa för eventuellt minskad malmbrytning i anledning av yrkandet under punkt 1); 3) föranstaltande, att Norden eller Skandinavien eller åtminstone Norges och Sveriges parlament och regeringar omedelbart måtte sammanträda någonstades in pleno icke blott till övervägande och aktion i ett påkallat samarbete för världsfreden och dess förutsättningar utan även för deras förenämnda inställning till de för dagen inträdda neutralitetskränk- ningarna från Englands och Tysklands sida.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hem- ställt, att motionen I: 195 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! I fråga om denna motion yttrar sig ut- skottet vidlyftigare och går in på en redogörelse för hur det i de gamla författ-

Första kammarens protokoll 1940. Nr 28.

Ang. de svenska malmfyndig- heterna.

Ang. de svenska malmfyndigheterna. (Forts.)

ningarna förfarits med järnmalmen. Denna redogörelse är ganska intressant, ty på detta område sitter ju herr Undén inne med särskild expertis, och jag har med verkligt intresse läst denna del av utskottets utlåtande. De tiderna bestå emellertid inte längre, utan det är andra tider, och därför ha dessa historiska data inte heller någon betydelse för nuets tillblivelse och utveckling. Vi veta ju, att det var kampen om den svenska järnmalmen uppe i Norrbotten, som var den huvudsakliga anledningen till att västmakterna minerade norskt territorialvatten och att tyskarna gjorde infall i Norge på sätt som skett och fortfarande sker. Därför har jag föreslagit, att vi skola begära »övervägande och förslag skyndsamt till svensk lagstiftning och utrikespolitisk deklaration, att de svenska malmfyndigheterna stå till buds endast för fredliga behov i världen, men för krigsrustningsändamål blott för stärkande främst av Nordens och Skandinavien försvarsbehov, eventuellt andra neutrala småstaters enahanda behov, med förbehåll om kontroll i de speciella fallen». Det är väl en deklaration, som är landet värdig, att vi icke skola sälja vår järnmalm till stater, som sedan av denna malm tillverka u-båtar och bombplan, som på sätt som hittills skett förstöra den svenska handeln på haven. För övrigt är det väl redan i och för sig en pacifistisk uppgift för ett neutralt och gammalt kulturland att intaga den ställningen, att vi inte sälja vår järnmalm annat än till kulturella ändamål.

Jag yrkar, herr talman, bifall till min motion.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. Sveriges
uttråde ur
Nationernas
förbund.*

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner angående uppsägande av Sveriges medlemskap i Nationernas förbund.

Till utrikesutskottet hade hänvisats två inom andra kammaren väckta motioner angående uppsägande av Sveriges medlemskap i Nationernas förbund, nämligen motionerna II:94 av herr *Flyg* m. fl. och II:157 av herr *Wallén*.

I motionen II:94 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till regeringen hemställa, att denna snarast måtte inkomma till riksdagen med proposition, att Sveriges medlemskap i Nationernas förbund uppsades.

I motionen II:157 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hemställa till Kungl. Maj:t om skyndsamt uppsägande av medlemskapet i Nationernas förbund.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

- A) att motionen II:94 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- B) att motionen II:157 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Jag har alltid yrkat, att vi skola stå kvar i Nationernas förbund, så länge förbundet finns till. Men nog måste man väl i alla fall erkänna, att förbundet numera bara är ett vrak. Vi kunna ju inte göra någon särdeles nytta där, helst med den defaitistiska politik, som ut-

Ang. Sveriges utträde ur Nationernas förbund. (Forts.)

rikesutskottet tillmätt oss i förbundet. Vi böra emellertid för all del stå kvar i eländet och avbida tiden. Jag hoppas bara, att man ser till att inte Abessinien och Albanien få erövrats utan att förbundet utesluter även andra angripare än Ryssland från medlemskap.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att en gemensam omröstning komme att anställas vid sammanträde onsdagen den 22 i denna månad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 246, 251 och 253 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr *Ekströmer* väckte en motion, nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälde och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 248, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. samt 9 kap. 7 § och 10 kap. 14 § strafflagen m. m.

Anmälde och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnande, nr 249, för en kommitterad för tryckfrihetens vård.

Anmälde och bordlades

sammansatta konstitutions- och andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av väckta motioner om tillsättande av en kommission för det norrländska näringslivets förkovran;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för ersättning till veterinärer, som deltaga i bekämpandet av epizootier m. m.;

nr 46, i anledning av väckt motion angående fisket i västra Blekinge;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Trönninge nr 13 i Hallands län; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till åtgärder för förhindrande av skogsbrand jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.17 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
